

กาลามสูตร

พูดไว้อย่างไร?

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโล)

วัดบวรนิเวศวิหาร

กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร? พระเทพคิลก (ระแบบ จิตธำโณ)

รวบรวม เรียบเรียง

กองทุนไถรรัตนานุภาพ

เพื่อการศึกษา การเผยแผ่ และการพิทักษ์ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

จัดพิมพ์เผยแพร่

พุทธศักราช ๒๕๔๗

กาลามสูตรพูดไว้อย่างไร?

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตภาโณ)

ISBN 974-83059-2-6

พิมพ์ครั้งที่ ๑-๓ พุทธศักราช ๒๕๓๖ - ๒๕๔๖

กองทุนไตรรัตนานุกาพ

๑๘,๕๐๐ เล่ม

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

๖,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๔ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๔๗

กองทุนไตรรัตนานุกาพ

๓,๐๐๐ เล่ม

กองทุนไตรรัตนานุกาพ
คณะกฐิ วัดบวรนิเวศวิหาร บางลำภู
พระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐-๒๒๘๑-๓๖๗๕

พิมพ์ที่ พรสิวกการพิมพ์

๑๘๔/๑๐ ถาดพร้าว ๘๗ แขวง/เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐

นางจรรุพรณ วันทนหวิ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พุทธศักราช ๒๕๔๗

โทรศัพท์ ๐-๒๕๓๙-๘๖๓๒, ๐-๙๗๙๖-๙๙๙๖ โทรสาร ๐-๒๕๓๙-๑๙๕๑

คำนำ

หนังสือเรื่อง **กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?** เป็นเอกสารที่รวบรวมเรียบเรียงจาก กาลามสูตร ดิกนิบาต อังคุตตรนิกาย อันเป็นพระสูตรที่มีปัญหา และมีการนำมา กล่าวอ้างเพื่อสกัดความเชื่อของคนในสวนที่เป็นหลักธรรม สำคัญบางประการในพระพุทธศาสนา จนนำไปสู่ปัญหาความ เชื่อระดับกรรมและสังสารวัฏ ซึ่งเป็นผลตรงมาจากพระญาณของ พระพุทธเจ้า หมายความว่า คนจะรู้เรื่องเหล่านี้ได้ถูกต้องตาม ความเป็นจริงจะต้องรู้ด้วยญาณในกรณีนั้นๆ

หากไม่สามารถพัฒนาจิตมาจนเกิด **สัมมาญาณ** คือ ความรู้ในทางที่ชอบแล้ว จะต้องอาศัยความเชื่อในญาณอันเป็น ประสพการณ์ตรงของท่านที่มีญาณในเรื่องนั้นๆ แต่กลับมีการ กล่าวอ้างหลักกาลามสูตรมาหักล้างว่า พระพุทธเจ้าไม่ให้ปลงใจ เชื่อด้วยเหตุ ๑๐ ประการ จนกลายเป็นไม่ให้เชื่อแม้ในพระไตรปิฎก ทำให้การศึกษาปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนามีความสับสน อย่างต่อเนื่องมายาวนาน กระแสของกาลามสูตรกระจายออกไป ในรูปที่ไม่สมบูรณ์ คือกล่าวอ้างช่วงกลางของพระสูตร แต่กลับ ไม่พูดถึงที่มาที่ไปและบทสรุปในกาลามสูตร การศึกษากลับมี ปัญหา คือ เกิดความสงสัยแทนที่จะขจัดความสงสัยอันเป็นหน้าที่ โดยตรงของปัญญา คือความรู้

ผู้เรียบเรียงเองได้เจอคำถามและการกล่าวอ้างในเรื่อง
กาลามสูตรอยู่เสมอ จนได้รับอาราธนาให้บรรยาย ปาฐกถา
จนถึงบรรยายลงเทปคาสเซตเผยแพร่ออกไปหลายครั้ง แม้
หนังสือเล่มนี้ก็เรียบเรียงขึ้นตามคำอาราธนาของสาธุชน แต่คงมี
ปัญหาเรื่องกาลามสูตรติดตามมาเรื่อยๆ

การเรียบเรียงจัดพิมพ์หนังสือนี้ในครั้งแรกได้ใช้ชื่อ
หนังสือว่า **แสงธรรมนำทาง** ผลปรากฏว่า ไม่สามารถกระตุ้น
ให้คนสนใจในเนื้อเรื่องได้ทั้งๆ ที่ความจริงแล้วเป็นการอธิบายเรื่อง
กาลามสูตร เพราะหัวข้อแรกก็บอกว่า **กาลามชนน่าสนใจ?** คน
ก็ยังคงกล่าวอ้างและซักถามเรื่องกาลามสูตรอยู่เสมอ จึงตั้งใจว่า
จะเรียบเรียงเรื่องกาลามสูตรออกมา แต่นึกได้ว่าเคยเรียบเรียง
มาแล้วจึงนำต้นฉบับมาอ่านดูเห็นว่าข้อความเนื้อหาสาระมีความ
สมบูรณ์มากพอ ที่จะให้ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทาง
พระพุทธศาสนา ที่อาจกล่าวได้ว่าเต็มตามเนื้อหาในหลักธรรม
อันสำคัญๆ ที่เดียว เพราะมีเรื่อง พระพุทธคุณ, โครงสร้างของ
พระสูตร, สรรตถะของพระสูตร, เนื้อหาหลัก, องค์ประกอบร่วม,
หลักพรหมวิหาร ๔, ความอบอุ่นในการศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม
เป็นต้น อันเป็นไปตามหลักในการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า ๓
ประการ คือ

- ทรงแสดงธรรมเพื่อให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริงในสิ่งที่เขาควรรู้
ควรเห็น และสามารถรู้สามารถเห็นได้

- ทรงแสดงธรรมมีเหตุที่ผู้ฟังตรงตาม พิจารณาตาม
จนถึงนำมาปฏิบัติตามแล้วจะสามารถเห็น สามารถเข้าถึง
สามารถสัมผัสผัสความจริงได้

- ทรงแสดงธรรมเป็นอัจฉริยะ คือผู้ประพฤติปฏิบัติจะสามารถสัมผัสผลตามสมควรแก่เหตุที่ทรงแสดงไว้

การพิมพ์เผยแพร่ในคราวนี้ ล้วนเกิดขึ้นจากกุศลเจตนาบริจาคของพุทธศาสนิกชน ที่มีความเคารพนับถือศรัทธา เชื่อมมั่นในคุณของพระรัตนตรัย ความพอใจยินดีในการเผยแผ่ธรรมอันเป็นธรรมทานที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า การให้ธรรมะเป็นทาน ชนะการให้ทั้งปวง ซึ่งท่านได้บริจาคปัจจัยไว้ในโอกาสต่างๆ กัน

กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร? จึงเหมาะสำหรับท่านที่มีความสนใจในศาสนธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่ได้สนใจอ่านและศึกษา แล้วพิจารณาตามลำดับข้อความในหนังสือเล่มนี้ ก็จะได้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตามหลักธรรมและเจตนารมณ์ของพระธรรมเทศนา รวมถึงการฟังจากพระธรรมกถึกผู้อธิบายหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง อันมีลักษณะเป็นปริยายเทศนาส่วนมาก เพราะพระธรรมเทศนาในกาลามสูตรนั้นมีลักษณะตามที่ท่านกล่าวไว้ว่า การแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า ทรงแสดงธรรมมีลักษณะ ๔ ประการ คือ

สนฺทสฺสนา ทรงแสดงธรรมในเรื่องนั้นๆ ชัดเจน แจ่มแจ้ง ตรงตามความเป็นจริงตามสมควรแก่กรณีนั้นๆ

สมาทปฺนา พระธรรมมีลักษณะเชิญชวน ชักชวน ชี้นำ เน้นย้ำ ใ้บุคคลเห็นตาม คล้อยตามองค์ธรรมนั้นๆ ตามลักษณะประเภทขององค์ธรรมนั้นๆ

สมฺมุเตชนา ทรงมีการกระตุ้นเร่งเร้าให้คนฟังมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความพร้อมที่จะศึกษาและปฏิบัติพิสูจน์ทดสอบ มี

ความกล้าหาญที่จะประพฤติปฏิบัติตามด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง
มากพอ

สรุปหัตถสา ในขณะฟัง พิจารณา ลงมือประพฤติปฏิบัติ จะ
สัมผัสความเบิกบานใจ บันเทิงใจตามสมควรแก่ขณะนั้นๆ ยิ่งใน
ขณะนำมาปฏิบัติ ผลที่ได้สัมผัสจะชัดเจน

พระธรรมเทศนาตามแนวของกาลามสูตร ที่เน้นแสดงธรรม
แก่คนที่มีประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ มากพอ อันเป็นการพัฒนา
ปัญญาในระดับ

จินตามยปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการเพ่งพินิจพิจารณา
หรือ

ตึรณปริปัญญา คือ ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการเพ่งพินิจพิจารณา
ผู้ศึกษาจะต้องมีประสบการณ์ตรงมากพอสมควร การทำ
ความเข้าใจจะไม่ยาก การนำเสนอพระสูตรแนวนี้จึงเป็นวิธีแบบ
การสอนพระสูตรตันตปิฎกแก่นักศึกษา คือยกพระสูตรแต่ละตอน
มาเป็นบทตั้ง แล้วอธิบายขยายความไปตามข้อความเหล่านั้นใน
รูปของการนำเสนอเชิงวิเคราะห์จึงมีรูปแบบของความเป็นวิชาการ
มากอยู่ การอ่านจึงต้องใช้ปัญญาในระดับจินตามยปัญญาตามไป
ด้วย ผลที่ต้องประสงค์จริงๆ คือมีความรู้ความเข้าใจและศรัทธา
ปลาทะต่อพระรัตนตรัยจะเพิ่มมากขึ้นแก่ท่านผู้อ่านได้ตามสมควร

สืบเนื่องจากหนังสือเรื่อง กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?
ที่พิมพ์เผยแพร่ในนามของกองทุนไตรรัตนานุภาพได้ขาดคราวลง
นานแล้ว ต่อมาในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม
๒๕๔๖ ท่านเจ้าคุณพระอมรเมธี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดจักรวรรดิ

ราชาวาส ได้ขอพิมพ์เพื่อเป็นธรรมบรณการแก่ท่านที่มาแสดง
มุทิตาจิต ในคราวที่ท่านได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็น
พระราชราชาคณะชั้นราชที่ พระราชรัตนติกและได้ให้การ
สนับสนุนค่าพิมพ์สำหรับคราวต่อไปไว้ ๑๐,๐๐๐ บาท ในระยะ
ใกล้ๆ กันนั้น ท่านเจ้าคุณพระวินัยโมลี วัดวิเวกรัตนธัมมณี
อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช ก็ได้ให้คนส่งเงินมาช่วย
ค่าพิมพ์ ๑๐,๐๐๐ บาท, ท่านพระครูภาวนาจิตสุนทร วัด
อรัญญิกาวาส อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี ๑๒,๐๐๐ บาท,
พระเพทาย นนทวโร และ พระสกล กนฺโตภาโส
วัดบวรนิเวศวิหาร และ คุณสมชาย ก่อกิจวิริยะกุล บริจาค
ให้ท่านละ ๕,๐๐๐ บาท ทำให้มีปัจจัยมากพอที่จะพิมพ์เผยแพร่
ในนาม กองทุนไตรรัตนานูภาพ เพื่อการศึกษา การเผยแผ่ และ
การพิทักษ์ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาตามวัตถุประสงค์หลัก
เพื่อเป็นประโยชน์แก่ท่านสาธุชนผู้สนใจ ได้ศึกษาค้นคว้า
หาความจริงและสร้างความเข้าใจจากพระสูตรสำคัญ ที่นิยมนำ
มาอ้างอิงกันแพร่หลาย แต่กลับไม่ค่อยมีคนสนใจอ่านให้ตลอด
ทั้งพระสูตร ทำให้หากคนอ่านจนจบพระสูตรได้น้อย

ที่น่าชื่นชมมากเป็นพิเศษแม้จะได้ทำหนังสือ เผยแพร่ธรรม
มานานแล้วก็ตาม แต่โอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนค่าพิมพ์จาก
พระเถระนั้นหายากมาก แต่ในการพิมพ์คราวนี้กลับมีพระให้
การสนับสนุนถึง ๕ ท่าน จึงต้องขอนำชื่อมาบันทึกไว้ แสดงว่า
การทำงานพระพุทธศาสนาในด้านใดก็ตาม หากมีการช่วยเหลือ
สนับสนุนกันแล้ว งานทุกอย่างจะสามารถดำเนินไปได้ด้วยดี ซึ่ง
ปัญหาสำคัญคือ เราขาดแคลนความรู้ลึกในแนวมุทิตา อนุโมทนา

ต่อการกระทำความดีของคนอื่นค่อนข้างมาก งานยากกลับยาก ยิ่งขึ้น งานง่ายก็ทำสำเร็จได้ยาก การที่พระเถระทั้ง ๓ ท่าน และ พระภิกษุทั้ง ๒ รูปแสดงออกในครั้งนี่จึงเป็นเรื่องที่ควรแก่การ อนุโมทนา สาธุการ และยึดถือเป็นแบบอย่างของศาสนทายาท คุณภาพทั้งหลาย ที่ควรจะได้ช่วยกันในด้านการศึกษา การปฏิบัติ การเผยแผ่ และการดูแลรักษาพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่เป็น ประโยชน์แก่อกุลแก่พุทธบริษัททั้งหลายตลอดกาลนาน

ด้วยอำนาจแห่งบุญกุศลส่วนธรรมทาน อามิสทาน อานุกาฬแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย ได้โปรดดลบันดาลอภิบาล รักษาให้ท่านผู้บริจาคสนับสนุนกิจกรรมกองทุนไตรรัตนานุกาฬ เพื่อการศึกษา การเผยแผ่ และการพิทักษ์ความมั่นคงของ พระพุทธศาสนา ได้ประสบความสำเร็จสุขกายสบายใจ ปราศจาก ทุกข์โศกโรครภัย มีความเจริญงอกงามไพบุลย์ในธรรมอันพระผู้มี พระภาคเจ้าทรงประกาศและแสดงไว้ดีแล้วโดยทั่วกัน

พระเทพดิลก

ผู้ดำเนินงานกองทุนไตรรัตนานุกาฬ

มกราคม พุทธศักราช ๒๕๔๗

กาลามสูตร

พูดไว้อย่างไร?

สารบัญ

กาลามชนน่าสนใจ?	๑
ความจริงในด้านประวัติศาสตร์	๘
ความจริงในด้านธรรมะ	๑๑
ความจริงในด้านปาฏิหาริย์	๑๕
พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า	๑๘
๑. พระพุทธเจ้าทรงเป็นพระอรหันต์อย่างไร?	๒๔
๒. ทรงตรัสรู้ดีตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เองอย่างไร?	๒๔
๓. ทรงสมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะอย่างไร?	๒๕
๔. สุขโต เสด็จไปได้แล้วอย่างไร?	๒๘
๕. โลกวิทู ทรงเป็นผู้รู้โลกอย่างไร?	๒๙
๖. พระพุทธเจ้าทรงเป็น อนุตตโร ปุริสทมมสารถิ อย่างไร?	๒๙
๗. ทรงเป็นพระศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายอย่างไร?	๓๐
๘. พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า พุทโธ คือผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน	๓๑
๙. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า ภควา อย่างไร?	๓๒
การเจริญเมตตาวิธีทำใจอย่างไร?	๘๔
กรุณา คือความสงสาร	๘๖
มุทิตา คือความพลอยยินดี	๘๘
อุเบกขา คือการวางเฉย	๙๐
พุทธาธิบายที่น่าสนใจในธรรม ๔ ประการ	๙๕
มองจากต้นจนถึงปลายให้ประจักษ์	๑๒๒

กาลามชน น่าสนใจ ?

เป็นที่น่าสังเกตว่าหลายปีมานี้มีการกล่าวอ้างหลักกาลามสูตรกันมาก แต่ที่แปลกคือ จะมีการกล่าวอ้างเฉพาะเรื่องที่ไม่ควรถือเอา ๑๐ ประการ ซึ่งแปลกันว่า เรื่องที่ไม่ควรเชื่อ ๑๐ ประการ ทั้งๆ ที่บาลีท่านใช้เพียง *ไม่ควรถือเอา*

นอกจากนั้นท่านที่นำเอากาลามสูตรมากล่าวอ้าง หาได้นำข้อความทั้งพระสูตรมาพูดให้มีความเข้าใจต่อเนื่องกันตามข้อความที่ปรากฏอย่างสมบูรณ์ในพระสูตรไม่ จนบางครั้งทำให้คิดว่า การพูดในลักษณะนี้อาจจะนำไปสู่คำพูดที่ว่า **ฟังไม่ได้ศัพท์จับไปกระเดียด** เอาได้ง่ายๆ ทั้งๆ ที่เรารับรู้กันแพร่หลายว่า หลักการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า นั้น ทรงแสดงธรรมสมบูรณ์ด้วยอรรถะ และพยัญชนะ เมื่อมีการนำมาอ้างด้านพยัญชนะก็ไม่สมบูรณ์ เพราะไม่นำมาทั้งหมด แล้วอรรถะคือเนื้อหาจะสมบูรณ์ได้อย่างไร

กรณีนี้ทำให้คิดถึงเรื่องที่มีการเล่ากันว่า ลูกชายประพฤติผิต ในศีล ๕ เอามากๆ แม้พ่อจะห้ามปรามตักเตือนอย่างไร ก็คงประพฤติเช่นเดิม พ่อเห็นว่าหากให้ได้ยินได้ฟังจากพระเสียบ้าง คงจะเกิดความเข้าใจ อาจเปลี่ยนแปลงความประพฤติได้ จึงแนะนำให้ลูกชายไปฟังพระเทศน์ที่วัดเสียบ้าง เพื่อตัดรำคาญที่ถูก

กาลามชนน่าสนใจ? ๑

พ่อเข้าซื้อบ่อยๆ ลูกชายจึงยอมไปฟังเทศน์ในวันพระ พ่อไปถึงวัด พระท่านกำลังเทศน์พอดี และเนื้อความที่ท่านเทศน์นั้นมาถึงข้อความที่ว่า “การฆ่าสัตว์กีดมิด การลักทรัพย์กีดมิด การประพฤติผิดในกามกีดมิด”

ชายหนุ่มคนนั้นฟังได้เพียงเท่านี้ก็รีบวิ่งกลับไปบ้าน ไปถึงบ้านก็บอกพ่อว่า พ่อๆ ที่ผมทำๆ อยู่ทั้งหมดนั้นผมไปฟังพระท่านเทศน์มาแล้ว ท่านบอกว่าดีทั้งนั้นแหละ โดยเธอหาทราบไม่ว่าข้อความที่เธอฟังนั้นพระท่านเทศน์ ยังไม่จบข้อความที่พระท่านต้องการจะพูด อันเข้าลักษณะของการฟังไม่ได้ศัพท์แต่จับไปกระเดียดดังกล่าว

เรื่องกาลามสูตร ที่มีการนำข้อความมาเพียงบางตอน โดยหาทราบไม่ว่า ตอนหลังๆ นั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้อย่างไร? และทำไมจึงต้องทรงแสดงในลักษณะนั้น คำสอนในลักษณะนี้มีในพระสูตรอื่นบ้างหรือไม่? และผลจากการทรงแสดงในคราวนั้นเป็นอย่างไร? เป็นต้น

ในฐานะที่ทำงานในด้านนี้มานาน ได้เคยมีคำถาม คำกล่าวอ้างเรื่องกาลามสูตรมามากครั้ง จนบางท่านขอให้บรรยาย อัดเทป ออกเผยแพร่ และได้ทำไปแล้ว จนถึงบางครั้งได้ปาฐกถาเรื่องกาลามสูตรโดยเฉพาะ และใช้เวลาพอสมควร ท่านที่ฟังในคราวนั้น ท่านเข้าใจ แต่ว่าคนที่ให้ความสนใจศึกษาเรื่องนี้จริงๆ คงมีน้อย คนที่นำมากล่าวอ้างเพียง ๑๐ ข้อจึงมีอยู่เสมอ จึงน่าจะมาปรารภเรื่องนี้โดยเฉพาะ ด้วยหวังว่าคงเป็นประโยชน์แก่ท่านที่มีความเคารพธรรม เทอดทูนธรรม ให้ได้รับความรู้ความเข้าใจในธรรมมากยิ่งขึ้น

๒ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

ประเด็นแรกที่เราควรทำความเข้าใจได้แก่ **พระไตรปิฎก** คือ **พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก** นั้น มีแนวในการแสดงแตกต่างกัน คือ

พระวินัยปิฎก ท่านเรียกว่า **อาณาเทศนา** เป็นการแสดงในแนวบทบัญญัติ มีลักษณะเป็นข้อห้ามมิให้ทำ ใครขึ้นทำจะเป็นความผิดตามบทบัญญัตินั้นๆ และมีลักษณะเป็นพระพุทธานุญาตให้ทำหากใครไม่ทำตามนั้นจะมีความผิดตามที่ทรงบัญญัติอนุญาตไว้

พระสุตตันตปิฎก ที่เรียกว่า **พระสูตร** นั้น เป็น **โฆหารเทศนา** หรือ **อนุโลมเทศนา** ในการแสดงแต่ละครั้ง จะมีการตรวจสอบพื้นฐานด้านความรู้ ความสนใจ ศรัทธา ความเพียร สติ สมาธิ ปัญญา เป็นต้น ของผู้ฟังเสียก่อน เวลาสอนจะสอนตามพื้นฐานความสามารถในการเรียนรู้ของผู้ฟังในกรณีนั้นๆ และจะมีการยกย้ายเปลี่ยนแปลงไปด้วยจำนวน โฆหาร ที่อาจสื่อกันได้กับกลุ่มคนเหล่านั้นในขณะนั้นๆ

จากจุดนี้ ทำให้ลักษณะของพระธรรมเทศนาออกมา ๒ แนว คือ

- **อนุคคหุขเทศนา** ในกรณีที่คนฟังมีความพร้อมจะเรียนรู้ได้แล้ว เขาไม่มีปัญหาอะไร จะทรงแสดงธรรมด้วยความกรุณาต่อเขาได้ทันที

- **นิคคหุขเทศนา** คนบางคนมีปัญหา เช่นมีความกระด้าง อวดดี ไม่ค่อยมีความเชื่อ จำเป็นจะต้องกำหราบ ให้เกิดสำนึก พร้อมทั้งจะฟัง พร้อมทั้งจะคิด พิจารณาเสียก่อน จึงจะทรงแสดงธรรมแก่เขาตามสมควรแก่พื้นฐานของเขาในขณะนั้นๆ

เนื้อหาของธรรมะที่ทรงแสดงจะมี ๒ แนว คือ

ปริยายเทศนา ทรงแสดงโดยนัยใดนัยหนึ่ง คือความจริงยังมีมากกว่านั้น แต่นำมาแสดงโดยนัยเดียวเท่านั้น สามารถแก้ปัญหาให้เขาได้แล้ว หรือเขาสามารถปฏิบัติได้ เพียงเท่านั้นเอง หรือว่าเพียงเท่านั้นเขาก็สามารถบรรลุมรรคผลได้แล้ว เช่น อบายมุข หนทางแห่งความเสื่อมมีเป็นอันมาก บางครั้งอาจจะทรงแสดงเพียงการดื่มสุรา เพียงอย่างเดียว เป็นต้น

นิปปริยายเทศนา เป็นคำสอนที่สมบูรณ์พร้อมแล้วในกรณีนั้นๆ ไม่ว่าจะทรงแสดงเมื่อไรก็จะเป็นอย่างนั้นทุกคราว เช่น อริยสัจก็มีเพียง ๔ เท่านั้น ความเพียรชอบ ทรงแสดงกี่ครั้งก็ทรงแสดงเหมือนกันทุกคราว เป็นต้น

สำหรับสาเหตุที่ทรงแสดงพระสูตรแต่ละพระสูตรนั้น จะมีสาเหตุ ๔ ประการคือ

- เกิดขึ้นจากอหยาศัยของพระองค์เอง คือ มีพระประสงค์ จะทรงแสดงเรื่องนั้นๆ แก่กลุ่มคนเหล่านั้น สาเหตุนี้มักจะทรงแสดงแก่พระสงฆ์เป็นหลัก

- เกิดจากอหยาศัยของคนอื่น คือ คนฟังคนนั้นหรือคนขณะนั้น มีพื้นอหยาศัย วาสนา บารมี พร้อมทั้งจะทำความเข้าใจกับเรื่องนั้นๆ และเมื่อฟังไปแล้วจะได้รับผลจากการฟัง ทรงแสดงคล้อยตามอหยาศัยของเขา

- เกิดจากมีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้น เป็นเหตุให้ทรงแสดงเรื่องนั้นๆ อันสอดคล้องกับเรื่องที่เกิดขึ้น

- เกิดจากมีคนมากราบทูลถามปัญหา ก็จะทรงแสดงไปตามสมควรแก่ปัญหาที่มีการถามในขณะนั้น

๔ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

แม้จะมีสาเหตุให้ทรงแสดงธรรม ๔ ประการก็ตาม แต่ธรรมที่ทรงแสดงนั้นจะมีลักษณะ ๓ ประการ คือ

- ทรงแสดงธรรมเพื่อความรู้ยิ่งเห็นจริง ในสิ่งที่เขาควรรู้ควรเห็น และสามารถรู้สามารถเห็นได้

- ทรงแสดงธรรมมีเหตุ ที่ผู้ฟังสามารถคิดตามพิจารณาตาม ปฏิบัติตามแล้วจะเห็นความจริงนั้นๆ ตามสมควรแก่เหตุที่ทรงแสดงเสมอ

- ทรงแสดงธรรมเป็นอัครรรย คือผู้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมที่ทรงแสดง จะได้รับประโยชน์ ตามสมควรแก่การประพฤติปฏิบัติ

จากหลักต่างๆ ที่กล่าวมานี้ เราจะพบว่า *กาลามสูตร* นั้น เป็นพระสูตรที่เกิดจากอภัยาคัยของคนฟัง คือพื้นฐานของคนฟังในกรณีนั้น จำเป็นต้องแสดงในลักษณะนี้

หลักธรรมที่ทรงแสดงมีลักษณะเป็นปริยายเทศนา คือทรงแสดงโดยนัยหนึ่ง จึงเป็นอนุโลมเทศนา คือพระธรรมเทศนาที่ทรงแสดงคล้อยตามอภัยาคัยของชาวกาลามะ และเป็นการทรงแสดงเพื่อให้ผู้ฟังรู้ยิ่งเห็นจริงในสิ่งที่เขาควรรู้ควรเห็น และสามารถรู้สามารถเห็น และทรงแสดงธรรมมีเหตุ ที่ผู้ฟังพิจารณาตามที่ทรงแสดงจะเห็นความจริงตามนั้นได้

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาสาระของพระสูตรนี้อย่างถูกต้อง และต่อเนื่อง จึงจะนำเอาข้อความในพระสูตร ที่เป็นพระพุทธรวณะโดยตรง มาศึกษากันเป็นตอนๆ ไปตามลำดับ ข้อความในกาลามสูตรดังต่อไปนี้

“สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์
หมู่ใหญ่เสด็จจาริกไปในโกศลชนบท บรรลุถึงนิคม
เกสปุตตะ แห่งหมู่ชนชาวกาลามโคตร กาลามชน
ชาวเกสปุตตนิคม ได้ยินเขาโจษจันกันว่า

ท่านผู้เจริญ ข้าว่าพระสมณโคดมสากยบุตร
เสด็จออกผนวชจากสากยสกุล เสด็จมาถึงเกสปุตต
นิคมแล้ว กิตติศัพท์อันงามของพระผู้มีพระภาคเจ้า
ผู้โคตมโคตรพระองค์นั้นแพร่กระจายไปว่า

แม้เพราะอย่างนี้ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็น
พระอรหันต์ ตรัสรู้ดีตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง
ทรงสมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว
เป็นผู้รู้แจ้งโลก เป็นสารถีผู้ฝึกบุรุษที่ควรฝึกได้อย่าง
ยอดเยี่ยม ไม่มีสารถีอื่นจะยิ่งไปกว่า ทรงเป็นพระ
ศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเป็นผู้รู้
เป็นผู้จำแนกแจกจ่ายธรรม

พระพุทธเจ้าทรงทำให้แจ้งด้วยพระปัญญาอัน
ยิ่งด้วยพระองค์เองแล้ว ทรงสอนโลกกับเทวดา มาร
พรหม และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา
และมนุษย์ให้รู้ตาม ทรงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น
งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์
บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง พร้อมทั้งอรรถะและ
พยัญชนะ”

๖ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

ข้อความจากกาลามสูตรในช่วงนี้ มีประเด็นที่น่าจะทำความเข้าใจ ศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจ ในแง่มุมต่างๆ ให้กว้างไกลมากยิ่งขึ้น

พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธกิจ ๕ ประการ เป็นปกติในแต่ละวัน คือ

- ตอนเช้า เสด็จออกบิณฑบาต อันเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องการบุญได้ทำบุญ

- ตอนเย็น ทรงแสดงธรรมแก่ประชาชนทั่วไปที่มีศรัทธามาเฝ้าถึงที่ประทับ

- ตอนค่ำ ทรงประทานโอวาทแก่พระสงฆ์ สามเณร

- ตอนเที่ยงคืน ทรงตอบปัญหาแก่เทวดาทั้งหลาย ซึ่งมาราบทูลถามปัญหา คำกราบทูลถามเหล่านั้นปรากฏในสังยุตตนิกายรวมเรียกว่า เทวดาสังยุตต์ เป็นต้น

- ตอนใกล้รุ่งของแต่ละคืน จะทรงตรวจดูสัตว์โลก ผู้ที่มีวาสนาบารมีพอจะรู้ธรรมได้ที่ท่านใช้คำว่าพุทธเวไนย เมื่อคนเหล่านั้นปรากฏในข่ายพระญาณก็จะเสด็จไปโปรดคนเหล่านั้น

การเสด็จจาริกไปในแคว้นโกศลคราวนี้ จัดเป็นพุทธจริยาข้อที่เรียกว่า โลกัถตถจริยา คือ ทรงทำประโยชน์แก่ชาวโลก ด้วยการเสด็จจาริกไปเพื่อสั่งสอนธรรมแก่คนเหล่านั้นที่มีความพร้อม มีความสนใจจะฟัง การเสด็จออกจาริกไปในที่ต่างๆ นั้น ทรงทำปีละประมาณ ๘-๙ เดือน หากปีใดมีพระมาบวชใหม่มากๆ จะทรงให้การอบรมสั่งสอนพระเหล่านั้น หลังจากออกพรรษา ๑ เดือนแล้ว ทรงนำท่านเหล่านั้นไปในที่ต่างๆ หากปีใดมีพระบวช

กาลามชนน่าสนใจ? ๗

ใหม่น้อย ก็จะใช้เวลาหลังพรรษาถึง ๙ เดือน เสด็จไปสั่งสอน
ประชาชนในที่นั้นๆ

เกสบุตรนิคม นั้น พระอรรถกถาจารย์บอกว่า
เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ใกล้ปากดง ทำให้คนที่ออกมาจากดงหรือจะเข้า
ดง จะต้องอาศัยพักอยู่ที่หมู่บ้านนี้ก่อนเสมอ

ตามปกติแล้วการศึกษาเรื่องของศาสนานั้น จะต้องหาความ
เข้าใจในด้านหลักต่างๆ ๓ ด้าน คือ **ความจริงในด้านประวัติศาสตร์**
ความจริงในด้านของธรรมะ และ**ความจริงใน**
ด้านปาฏิหาริย์ ซึ่งความจริงในแต่ละด้านนั้น จะเป็นปัจจัย
สนับสนุนกัน ให้เกิดความเข้าใจในแง่มุมต่างๆ ของเรื่องเหล่านั้น
ได้ถูกต้องชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ความจริงในด้านประวัติศาสตร์

เมื่อพูดถึงคำว่า **ประวัติศาสตร์** ทำให้เราพบว่าในความเป็น
ประวัติศาสตร์นั่นเอง ต้องประกอบด้วยเรื่องของคน ลักษณะทาง
ภูมิศาสตร์ ลักษณะทางสังคม ทางเศรษฐกิจ การเมือง การทหาร
การศึกษา การศาสนา เป็นต้น ซึ่งจะได้กล่าวถึงเรื่องนี้โดยสรุปว่า

- ลักษณะภูมิศาสตร์ของนิคมเกสบุตรตะ คือ เป็นชุมชน
ที่ตั้งอยู่ปากดงใหญ่ ที่คนซึ่งเดินผ่านดงมาแล้วจะต้องเดินทางผ่าน
ดงมักหยุดพักอาศัยในนิคมนี้ ซึ่งตามธรรมเนียมของชมพูทวีปสมัย
นั้น บ้าน นิคม เมืองแต่ละแห่งจะมีการสร้างอาคารถาวรเรียกว่า
สันฐาคาร สำหรับเป็นที่พักของคนเดินทางไกล เพื่อประชุมสังสรรค์กัน

- ลักษณะทางสังคม พระอรรถกถาจารย์บอกว่า ชาว
กาลามะนั้นเป็นเชื้อสายกษัตริย์ แสดงว่าเป็นพวกคนที่อยู่ในวรรณะ
๘ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

กษัตริย์ อันถือกันว่าเป็นวรรณะสูง แต่เนื่องจากชุมชนแห่งนี้เป็นระดับนิคม แสดงว่าหัวหน้านิคมคงเป็นคนในวรรณกษัตริย์กาลามโคตร

- ลักษณะทางเศรษฐกิจ อาชีพหลักของคนในสมัยนั้นหนักไปทางเกษตรกรรม การเลี้ยงสัตว์ การค้าขาย ทางเรือ และกองเกวียน โดยเฉพาะการเกษตรกรรมกับ การเลี้ยงสัตว์ ท่านที่เป็นเศรษฐกิจจะมีกิจกรรมใหญ่มาก พบว่าบางรายเลี้ยงโคถึงแสนตัว ไถนาคราวหนึ่งใช้โคคราวละ ๕๐๐ คู่ มีการไถนากันทั้งภาคเช้าภาคบ่าย โดยเปลี่ยนคนไถและวัวเป็นชุดๆ ไป อาชีพเหล่านี้จะทำกันทุกวรรณะ ไม่ว่าจะเป็นพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ คนในวรรณะศูทรมักเป็นกรรมกรในการทำนา การค้าขาย การเลี้ยงโค

- ลักษณะทางการเมือง สำหรับแคว้นโกศลอันเป็นที่ตั้งของนิคมกาลามะนี้ มีการปกครองแบบราชาธิปไตย สมัยนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงเป็นพระราชาปกครอง แต่ในขณะเดียวกันการปกครองระดับล่าง จัดเป็นรูปสภาจากคาม นิคม ชนบท มาตามลำดับ แสดงว่าสภาของเกสปุตตนิคม ปกครองโดยพวกกาลามโคตร จากหลักฐานในพระวินัยปิฎก บอกว่า การประชุมสภาของชมพูทวีป เครื่องครัดมาก สมาชิกของสภาคนใดขาดประชุม หรือมาประชุมสายจะต้องถูกปรับถึง ๕๐ กหาปณะ

- ลักษณะทางการเมืองการทหาร มีข้อที่น่าสังเกตว่า การศึกสงครามใหญ่ในสมัยพุทธกาลไม่มี จะมีก็เพียงแต่เป็นความขัดแย้งกันเรื่องดินแดน ระหว่างอาณาจักรมคธกับโกศล ซึ่งกษัตริย์ทั้งสองพระนครเป็นพระญาติกัน และกบิลพัสดุ์กับเทวทหะที่กษัตริย์เป็นพระญาติกัน แต่ไม่มีการรบอะไรรุนแรง ทหารจะ

เป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ของทหารโดยตรงด้วย และทำหน้าที่ใน
ด้านอื่นๆ ด้วย เวลาเกิดศึกสงคราม กษัตริย์คงเป็นแม่ทัพ เป็นผู้นำ
ในการรบ

- ลักษณะทางการศึกษา การศึกษาจะมีการเน้นไปตาม
ระบบวรรณะ ฝ่ายกษัตริย์ก็ศึกษาเกี่ยวกับการปกครอง การสงคราม
พราหมณ์ส่วนมากจะศึกษาในทางไตรเพท เวททางศาสตร์
แพศย์จะศึกษาเกี่ยวกับการเกษตรกรรม การค้าขาย การเลี้ยงสัตว์
เป็นต้น พวกศูทรเป็นพวก ที่ใช้แรงงานเป็นหลัก ไม่มีการจัดการ
ศึกษาที่ชัดเจน และคงเป็นเช่นนี้มาถึงปัจจุบัน

- ลักษณะทางศาสนา ซึ่งเป็นประเด็นหลักที่จะเน้นในที่นี้
ปรากฏว่าคนในสมัยนั้นสนใจทางธรรมกันมาก ปัญหาหลักที่นำ
มาศึกษาค้นคว้า และพยายามหาคำตอบกันมากคือ เรื่องชีวิต คน
ต้องการทราบเรื่องชีวิตในอดีต ความเป็นไปของตนในชาติปัจจุบัน
และชีวิตหลังจากได้ตายไปแล้ว และความเปลี่ยนแปลง ความแตก
ต่างกันของชีวิตทั้งหลายว่ามาจากอะไร หรืออะไรเป็นเหตุให้เกิด
ความแตกต่างกันเช่นนั้น

เนื่องจากคนบางพวกไม่พอใจในการเป็นมนุษย์ แต่ต้องการ
เกิดในภพชาติที่ประณีต จึงมีการศึกษาค้นคว้าทางที่จะช่วยให้ตน
สามารถบังเกิดในสถานที่ที่มีความสุข มีอายุยืนมากกว่าการเป็น
มนุษย์ จนถึงมีความสุขชั่วนิรันดร การค้นคว้านั้นย่อมให้ผลแตก
ต่างกัน ทำให้เกิดลัทธิต่างๆ ขึ้นในสมัยนั้นถึง ๖ ลัทธิใหญ่ๆ และมี
ความคิดในเรื่องศาสนา แยกย่อยไปถึง ๖๒ กระแสความคิด ที่ท่าน
เรียกว่า **ทิฏฐิ ๖๒** ตามที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาแสดงไว้ในพรหมชาล
สูตร ที่มณีกาย

๑๐ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

ความจริงในด้านธรรมะ

จากความสนใจในทางธรรมนี้เอง ทำให้คนจำนวนไม่น้อยที่อยู่ในลักษณะผู้แสวงหา ทำให้คนเป็นอันมากสนใจติดตามการกล่าวธรรม สอนธรรมของคนทั้งหลาย และไม่ว่าใครจะสอนอย่างไร จะมีคนกลุ่มหนึ่งเห็นด้วยเสมอ ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะทรงแสดงมงคลสูตรนั้น ได้มีคนสนใจต้องการหาคำตอบว่า ที่พูดกันว่ามงคลๆ นั้น อะไรที่ได้ชื่อว่าเป็นมงคล ในคราวนั้นมีคนเสนอมงคลกัน ๓ แนวคือ

พวกหนึ่งถือว่า สิ่งที่ตนได้เห็นด้วยตานั่นเอง ได้ชื่อว่า เป็นมงคล

พวกหนึ่งถือว่า สิ่งที่ตนได้ยินด้วยหูนั่นเอง ได้ชื่อว่า เป็นมงคล
พวกหนึ่งถือว่า สิ่งที่ตนได้ทราบด้วยจมูก ลิ้น กายนั้่นเอง ได้ชื่อว่า เป็นมงคล

ทุกฝ่ายมีทั้งคนเห็นด้วย และมีทั้งคนคัดค้าน ทำให้คนถือมงคลกัน ๓ ฝ่าย ตามความเชื่อถือของเขา เนื่องจากเป็นพวกที่มีการแสวงหา ทำให้ทุกคนพร้อมที่จะฟังใครก็ตามที่พูดปรารภเรื่องธรรมะ ปัญหาเรื่องชีวิต ความสนใจในลักษณะนี้อาจกล่าวได้ว่ามีอยู่ในสายเลือด แม้ปัจจุบันนี้ไม่มีคนชาติใดที่พูดได้นาน และฟังคนอื่นพูดได้นานเท่ากับคนอื่นเสีย อันแสดงให้เห็นถึงสายเลือดของผู้แสวงหาอย่างชัดเจน ตราบใดที่ยังมีการแสวงหาอยู่ แสดงว่าเขาไม่พร้อมที่จะปักใจเชื่อถือและปฏิบัติตามคำสอนของใครโดยเฉพาะ

ลักษณะเหล่านี้พึงสังเกตว่า มีอยู่แม้ในองค์พระโพธิสัตว์ ในขณะที่ทรงแสวงหาทางตรัสรู้ พระองค์ต้องทรงศึกษาทดลองจาก

สำนักต่างๆ เป็นอันมาก แต่หาได้ทรงพบหนทางที่จะช่วยให้ทรง
ตรัสรู้จากสำนักของคณาจารย์เหล่านั้นไม่ เหตุปัจจัยเบื้องต้นที่นำ
ไปสู่การตรัสรู้ จึงมีลักษณะผสมผสานและการคิดค้นของพระองค์
เป็นหลัก จนได้ตรัสรู้ จึงได้ชื่อว่า

ทรงตรัสรู้ดีตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง

จากหลักฐานในอรรถกถาพระธรรมบทบอกว่า แม้คนระดับที่
แสดงตนเป็นอุบาสกในพระพุทธศาสนาแล้ว บางพวกที่ศรัทธายัง
ไม่มั่นคง ในขณะที่พระพุทธองค์ประทับในที่นั้น ท่านก็ตั้งใจฟังธรรม
ปฏิบัติธรรมกันตามสมควร พอพระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดสัตว์ในที่อื่น
บางพวกก็กลับไปหาลัทธิเดิมของตนหรือลัทธิใหม่ก็มี เทียวไป
เทียวมากันหลายครั้งหลายหน จนกว่าจิตใจของท่านจะมั่นคงใน
พระพุทธศาสนา หลังจากนั้นจึงจะไม่กลับไปหาลัทธิคำสอน ใน
ศาสนาอื่น

“ตั้งนั้น ความเคลือบแคลงสงสัยไม่แน่ใจในสิ่งที่ตน
เรียนรู้มา สำหรับท่านที่ศรัทธา ปัญญาไม่มั่นคงพอ จึง
เป็นเรื่องปกติธรรมดาทุกยุคทุกสมัย แต่เมื่อความเข้มข้น
ของศรัทธาเพิ่มขึ้น จะทำหน้าที่ขจัดความไม่เชื่อ ความ
เคลือบแคลงสงสัย ความกำหนัดพอใจในสิ่งที่ตนใคร่
และความโกรธ ให้ค่อยๆ จางลงไปตามลำดับ ตามกำลัง
ความเข้มข้นของศรัทธาที่เกิดขึ้น ภายในใจของท่าน”

ความคิดของคนในยุคหนึ่ง ที่ก่อให้เกิดความสงสัยถกเถียงกัน
กันคว่าหาคำตอบกันนั้น จะเกี่ยวกับเรื่องของชีวิตเป็นส่วนใหญ่
เป็นความสงสัยครอบคลุมไปทั้ง ๓ กาล คือ อดีต ปัจจุบัน อนาคต
ที่เราพบหลักฐานทางพระบาลี

๑๒ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

พระพุทธเจ้าทรงแสดงความสงสัยไว้ ๘ ประการ คือ

ความสงสัยในพระพุทธเจ้า

ความสงสัยในพระธรรม

ความสงสัยในพระสงฆ์

ความสงสัยในไตรสิกขา

ความสงสัยในอดีต

ความสงสัยในอนาคต

ความสงสัยทั้งในอดีตและอนาคต

ความสงสัยในกฎของปฏิจจสมุปบาท

ความสงสัยเหล่านี้ ก่อนพระพุทธเจ้าจะทรงตรัสรู้คงมีเพียง ๔ ประการหลังเป็นหลัก แต่เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ความสงสัยครอบคลุมไปครบทั้ง ๘ ข้อ

ความสงสัยในกาลทั้ง ๓ และกฎของปฏิจจสมุปบาทนั่นเอง ทำให้เกิดกระแสความคิดที่เกี่ยวกับชีวิตในอนาคตขึ้น ๒ สายใหญ่ๆ คือ

- สัสตตทิกฺขุ ความเห็นว่าชีวิตเป็นของเที่ยงแท้ คือตายจากอะไรก็คงเป็นอย่างนั้น แต่บางพวกก็แย้งว่ามีการแปรผันได้ เหตุที่ให้เกิดการแปรผันก็ว่ากันไปตามสายความเชื่อของตน

- อัจเฉททิกฺขุ ถือว่าคนเราตายไปแล้วก็จบสิ้นกัน ไม่มีอะไรไปเกิด สำนักวาทีท่านใช้คำว่า มีกองขี้เถ้าเป็นที่สุด แต่บางพวกก็แย้งว่า หาได้สูญไปทั้งหมดไม่ เพราะบางอย่างไม่ได้สูญ บางอย่างเท่านั้นที่สูญ

กาลามชนน่าสนใจ? ๑๓

สรุปได้ว่า ลัทธิความเชื่อในสมัยนั้น ได้ให้ความสำคัญแก่สิ่งอันเป็นจุดยึดเหนี่ยวทางใจของตนแตกต่างกันเป็น ๔ ประเภทใหญ่ๆ คือ

ให้ความสำคัญแก่ธรรมชาติ ถือเอาธรรมชาติเป็นสรณะ
ให้ความสำคัญแก่เทพเจ้า เทวดา ยึดถือเทพเจ้า เป็นสรณะ

ให้ความสำคัญแก่การปฏิบัติตามวัตรต่างๆ ยึดถือข้อวัตรปฏิบัติเหล่านั้นเป็นสรณะ

ให้ความสำคัญแก่สังขาร หลักรัชญาที่จะเป็นมรรคาให้ตนหลุดพ้นจากความทุกข์ ยึดถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ซึ่งเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นในตอนหลังจากศาสนา ๓ ประเภทแรก

ในส่วนของคุณสุข ความทุกข์ ที่เกิดขึ้นในชีวิตของตน คนอื่น สัตว์อื่น จะมีความเชื่อเป็น ๒ สายใหญ่ คือ

๑. ถือว่าคุณสุข ความทุกข์ ไม่มีเหตุปัจจัยให้เกิด แต่ประการใด พวกนี้ยังย่อเยียดตัวเองออกไปเป็นทิฏฐิ ๓ ประการที่ท่านเรียกว่า นียตมิจฉาทิฏฐิ คนซึ่งมีความเห็นอย่างนี้จะไม่มีโอกาสพัฒนาจิตวิญญาณของตนให้มีความประณีต บริสุทธ์ได้ ตราบเท่าที่เขายังไม่สละทิฏฐิเหล่านี้ คือ

- อภิริยทิฏฐิ เป็นการปฏิเสธกรรม ไม่ว่าจะดีหรือชั่วก็ตามที่บุคคลกระทำลงไป เขาถือว่าไม่เป็นการกระทำ

- อเหตุกทิฏฐิ เป็นการปฏิเสธผลว่า ผลทั้งหลายไม่ว่าจะดีหรือชั่ว สุขหรือทุกข์ เสื่อมหรือเจริญ หาได้เกิดมาจากเหตุไม่

- นัตถิกทิฏฐิ ถือว่าไม่มีทุกอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่แพร่หลายมากที่สุดคือมีความเห็นว่า “การให้ทานไม่มีผล การบูชา ๑๔ กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?

ไม่มีผล พิธีกรรมต่างๆ ไม่มีผล มารดาไม่มีคุณ บิดาไม่มีคุณ
โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี การกระทำทั้งดีทั้งชั่วไม่มีผล
ท่านผู้รู้ดีรู้ชอบด้วยตนเอง แล้วสอนบุคคลอื่นให้รู้ตามไม่มี
สัตว์ที่ตายแล้วเกิดไม่มี”

๒. ฝ่ายที่ถือว่าความสุข ความทุกข์มาจากเหตุปัจจัย
นั้น ถือว่ามาจากเหตุภายนอกบ้าง เหตุภายในคือกรรมบ้าง อย่างไรก็ตาม
ก็ตามคนกลุ่มนี้ย่อมมีความพร้อมที่จะทำความดี ละความชั่วตาม
ความเชื่อถือของตน

ในด้านของความเที่ยงแท้ไม่แปรผัน ก็มีความเห็นแบ่ง
ออกเป็น ๒ ฝ่ายใหญ่ๆ คือ สรรพสิ่งเป็นของเที่ยง และบาง
อย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง และยังมีความเห็นขัดแย้งกันใน
เรื่องที่สุดของโลก สัจญา นิพพาน เป็นต้น

กาลามชนส่วนหนึ่ง จึงมีปรกติชอบคิดชอบค้น และ
ทุมเถียงกันในปัญหาต่างๆ เหล่านี้อยู่เป็นประจำ

ความจริงในด้านปาฏิหาริย์

คำว่า ปาฏิหาริย์ ท่านนิยามไว้ว่า ธรรมชาติซึ่งนำออกเสียซึ่ง
สิ่งที่เป็นข่าศึก หรือธรรมชาติที่กำจัดซึ่งปฏิบัติแล้วจึงเป็นไป
หมายความว่า ปาฏิหาริย์ เป็นผลจากการสร้างบารมี และการ
บำเพ็ญเพียรทางจิตจนถึงขั้นหมตกิเลส สิ่งทีเรียกว่า ปาฏิหาริย์จะ
เกิดขึ้น ท่านจำแนกปาฏิหาริย์ของพระเจ้าไว้เป็น ๓ ประการด้วยกัน
คือ

๑. อิทธิปาฏิหาริย์ ทรงแสดงฤทธิ์ได้อย่างอัศจรรย์ คำว่า
ฤทธิ์ เป็นผลของกรรมบ้าง เป็นผลทางวิชาการบ้าง เป็นผลของการ
กาลามชนน่าสนใจ? ๑๕

ปฏิบัติทางจิตระดับอภิญญาขึ้นไปบ้าง ฤทธิ์จึงหมายถึง *ความสำเร็จอันเกิดมาจากเหตุที่ดีทั้งหลาย* เป็นธรรมดาสำหรับท่านที่มีฤทธิ์ แต่กลับยากยิ่งสำหรับคนที่ขาดคุณสมบัติเพื่อให้มีฤทธิ์เช่นนั้น ฤทธิ์จึงอาจเรียกว่า “จิตกริธา” ในขณะที่กายกริธาคนเป็นอันมากสามารถทำได้ดี หากฝึกมาถึงที่สุด แต่คนที่ไม่ฝึกฝนมาไม่อาจทำได้

๒. อาเทศนาปาฏิหาริย์ ทรงสามารถรู้ใจคน ทายใจคน
เข้าใจคนได้อย่างอัศจรรย์เป็นปัจจัยเสริมอย่างสำคัญในการสอนธรรมของพระพุทธเจ้า ที่เราเห็นว่าทรงสอนธรรมประสบความสำเร็จอย่างอัศจรรย์ จนได้รับการยกย่องว่า ทรงเป็นสารถิที่ฝึกคนได้อย่างยอดเยี่ยม ไม่มีสารถิอื่นจะยิ่งไปกว่า

ปาฏิหาริย์ ๒ ประการนี้ จำต้องอาศัยศรัทธาเป็นหลัก เพราะมีความเป็นอจินไตย คือยากที่จะคิดแล้วเกิดความเข้าใจ นอกจากอาศัยสัมผัสตรงด้วยตนเอง หรือเชื่อตามที่ท่านแสดงไว้

๓. อนุสาสนีปาฏิหาริย์ ทรงมีคำสั่งสอนเป็นอัศจรรย์ ตามนัยแห่งพระธรรมคุณที่นำมาสรรเสริญกันว่า “พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ดีแล้ว อันผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นได้ด้วยตนเอง ไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลา ควรเชิญชวนให้มาพิสูจน์ทดสอบ ควรน้อมนำมาประพฤติปฏิบัติ เป็นผลที่วิญญูชนจะพึงรู้ได้เฉพาะตน”

ปาฏิหาริย์ข้อนี้ ขอเพียงแต่คนเชื่อพระพุทธเจ้าหรือลงมือศึกษา ปฏิบัติด้วยตนเอง จะเห็นว่า พระธรรมมีปาฏิหาริย์จริง คือผลกับเหตุจะไม่ขัดแย้งกัน ทรงแสดงไว้อย่างไรก็จะเป็นอย่างนั้นตลอดไป ที่สำคัญคือ สามารถรักษาผู้ละชั่ว ประพฤติดี ให้มีความสุข ความเจริญได้ตามสมควรแก่เหตุเสมอไป

๑๖ *กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?*

ปาฏิหาริย์ทั้ง ๓ ประการนี้ กล่าวโดยสรุปคือเป็นผลของการปฏิบัติตามหลักของอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ ที่มีความเข้มข้นไปตามลำดับ จะประจักษ์ได้ด้วยตนเองตามสมควรแก่ฐานะ

ดังนั้น การที่พระพุทธศาสนาสามารถสืบต่อ และแพร่กระจายไปในส่วนต่างๆ ของโลก จากอดีตกาลนานไกลจนถึงปัจจุบัน และอนาคตกาล ย่อมเป็นการยืนยันถึงปาฏิหาริย์ ๓ ประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ อนุศาสนีปาฏิหาริย์ ความอัศจรรย์แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระองค์ทรงแสดงไว้ถูกต้องสมบูรณ์แล้วนั่นเอง

พระเกียรติคุณของ พระพุทธเจ้า

การดำเนินความตามแนวทางของกาลามสูตรนั้น
ปรากฏเป็นอันมากในพระสูตรขนาดยาวทั้งหลาย ทั้งนี้อาจ
จะเป็นเพราะในยุคนั้น เป็นยุคที่มีการแสวงหาพระพุทธเจ้า
จนมีคนบางท่านเฝ้ารอการอุบัติของพระพุทธเจ้า ดังตัวอย่าง

พระเจ้ามหาภัทปิยะ ทรงส่งคนไปติดตามข่าวการอุบัติของ
พระพุทธเจ้าในทิศต่างๆ ทุกวัน จนเมื่อได้สดับข่าวว่า พระพุทธเจ้า
เสด็จอุบัติขึ้นในโลกแล้วจากพ่อค้าที่มาจากเมืองสาวัตถี ทรง
ประทานพระราชทรัพย์ที่ติดพระองค์ทั้งหมดเป็นรางวัล พระองค์
พร้อมด้วยอำมาตย์ ๑,๐๐๐ ท่าน พระองค์ทรงสละราชสมบัติเสด็จ
พร้อมด้วยอำมาตย์ทั้งหมด พวกนั้นออกบวชอุทิศถวายพระพุทธเจ้า
ภายหลังพระนางอโนชาพระมเหสี พร้อมด้วยภรรยาของอำมาตย์ที่
ออกบวช ได้ออกบวชอุทิศพระพุทธรูปเช่นเดียวกัน

พระมหากัสสปะเถระ และพระภัททากาปิลาณี สองสามี
ภรรยา แม้จะไม่ทราบข่าวพระพุทธเจ้าได้อุบัติขึ้นในโลกแล้ว
แต่ออกบวชอุทิศพระองค์ด้วยความเชื่อมั่นว่า พระพุทธเจ้าทรง
บังเกิดขึ้นแล้วแน่ และได้รับให้เป็นพระในพระพุทธศาสนาจาก
สำนักของพระพุทธเจ้าในที่สุด

๑๘ กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?

ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ก็เป็นผู้หนึ่งที่พยายามติดตามข่าวการอุบัติของพระพุทธเจ้า เมื่อท่านมาเยี่ยมพี่เขย คือท่านราชคหเศรษฐี ที่กรุงราชคฤห์ ท่านทราบข่าวว่า พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลกแล้ว ซึ่งขณะนั้นประทับอยู่ที่พระเวฬุวัน ท่านไม่อาจที่จะรอเฝ้าในตอนเช้าได้ ต้องรีบไปเฝ้าในเวลากลางดึก ได้ฟังธรรมจากพระองค์ซึ่งเสด็จมารออยู่ จนบรรลุมรรคผลเป็นพระอริยบุคคลระดับโสดาบัน กลายเป็นอุบาสกคนสำคัญในพระพุทธศาสนา

มีคนเป็นอันมากที่อาศัยข่าวที่ระบือไปตามนัยแห่งพระสูตร ท่านเหล่านั้นพยายามเดินทางจากเมืองไกลมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ได้ฟังธรรมและบรรลุมรรคผลกันเป็นจำนวนมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะบารมีของท่านเหล่านั้นแก่กล้า จนเกิดความเชื่อมั่นในการอุบัติของพระพุทธเจ้า ท่านเหล่านั้นได้ทราบข่าวการประสูติของพระโพธิสัตว์ที่โหรทำนายว่า มีคติเป็น ๒ เมื่อพระโพธิสัตว์ออกผนวชแสวงหาทางตรัสรู้อยู่เป็นเวลาถึง ๖ ปี คงเป็นตำนานที่นำไปเล่าขานกันมากพอสมควร ท่านที่ได้ฟังข่าวนั้น คงมีความเชื่อมั่นว่า เจ้าชายต้องตรัสรู้แน่ จึงมีการรอคอยกันด้วยความเชื่อมั่น อย่างที่พระเจ้าพิมพิสารซึ่งได้พบกับพระโพธิสัตว์ ตอนเสด็จออกผนวชใหม่ๆ เมื่อได้เห็นน้ำพระทัยของพระองค์ จึงขอพรว่า **เมื่อตรัสรู้แล้วขอให้เสด็จมาโปรดพระองค์ด้วย** แสดงว่าพระองค์ทรงเชื่อว่า เจ้าชายสิทธัตถะต้องได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เป็นแน่แน่นอน จึงได้ขอพรในลักษณะนั้น ทั้งๆ ที่ทรงเป็นพระราชาธิบดีมหาราช

ในพระสูตรทั้งหลาย เมื่อเล่าถึงการเสด็จพุทธดำเนิน หรือเสด็จประทับของพระพุทธเจ้า มักใช้คำว่า สมัยหนึ่ง โดยสมัยนั้นแคว้นหนึ่ง หาได้บอกเวลาตามลำดับวัน เดือน ปีที่ทรงพระชนม์อยู่ไม่

ทำให้ไม่อาจทราบได้ว่า เหตุการณ์เหล่านั้นเกิดขึ้นในช่วงใด แต่การเสด็จแคว้นโกศลของพระพุทธองค์นั้น แสดงว่าเป็นเหตุการณ์หลังจากเสด็จมารับพระเชตวันที่ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีสร้างถวายแล้ว หมายความว่า อย่างน้อยต้องหลังจากการตรัสรู้ไม่น้อยกว่า ๖ พรรษาแล้ว เหตุการณ์ทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในแคว้นนี้มาก เพราะพระพุทธเจ้าเสด็จประทับในเมืองสาวัตถี อันเป็นเมืองหลวงของแคว้นโกศลนานถึง ๒๕ พรรษา คือเสด็จประทับที่พระเชตวัน ๑๙ พรรษา เสด็จประทับที่บุพพารามของนางวิสาขา ๖ พรรษา แต่พึงเข้าใจว่า ทรงประทับเฉพาะช่วงเข้าพรรษาเท่านั้น หลังจากออกพรรษาแล้วก็เสด็จจาริกไปในที่ต่างๆ อาจจะไปต่างเมืองต่างแคว้นก็ได้ เพื่อไปโปรดคนที่มีวาสนาบารมี จะได้รับผลจากกรรมปฏิบัติได้ในที่นั้นๆ

มีข้อที่น่าสังเกตคือ หากเป็นการเสด็จไปโปรดคนธรรมดาทั่วไป จะเสด็จไปพร้อมด้วยพระสงฆ์เป็นจำนวนมาก แต่หากว่าคนที่เสด็จไปโปรดเป็นคนที่มีความทุกข์ เช่น เป็นโจรอย่างองคุลิมาล ยักษ์ดุร้ายเช่นอาฬวกยักษ์ คนอวดดีมากเช่นพกาพรหม เป็นต้น จะเสด็จตามลำพังพระองค์และทรงจัดการกับคนเหล่านั้นให้กลับมาสู่ความถูกต้องดีงามได้ในเวลาที่รวดเร็วมาก

ข่าวคราวที่มีการเผยแพร่กัน ที่เริ่มต้นจากพระนามชาติตระกูลของพระองค์ว่าเป็นศากยตระกูล ซึ่งเป็นกษัตริย์สุริยวงศ์ อันถือว่าเป็นราชวงศ์ชั้นสูงที่สุดนั้นย่อมเป็นการกระตุ้นคนที่มีความสนใจ มีความนิยม มีความเมาในชาติชั้นวรรณะ ให้หันมาสนใจใคร่รู้ ใคร่เห็น ใคร่ฟังธรรมในพุทธสำนักได้ส่วนหนึ่ง เพราะในคตินิยมของชาวโลกนั้นเป็นอย่างไรที่ท่านสนังกุมารพรหมกล่าวไว้ว่า

๒๐ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

“ในหมู่ชนที่ยังมีความรังเกียจกันด้วยชาติ โคตร กษัตริย์เป็นผู้ประเสริฐสุด แต่ท่านผู้สมบูรณ์ด้วยวิชา และจรรยา เป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”

ดังนั้น การที่ราชกุมารแห่งสุริยวงศ์เสด็จออกผนวช โดยไม่สนพระทัยยึดติดต่อราชสมบัติ และความสุขในทางโลกเลยนั้น ย่อมสร้างความสนใจให้แก่คนประเภทนี้ได้มากอยู่ เพราะยากนักที่ คนในราชวงศ์เช่นนี้จะเสด็จออกผนวช จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เราพบว่า ราชกุมารโดยกำเนิดที่เสด็จออกผนวช จนได้เป็น ศาสดาในศาสนานั้นๆ มีเพียง ๒ ท่านเท่านั้น คือ

๑. ท่านมหาวิระหรือนิครนถ์นาฏบุตร ซึ่งเป็นราชกุมาร ในราชวงศ์ลิจจวี แคว้นวัชชี อันเป็นศาสดาในศาสนาเซนออกผนวช และเป็นเจ้าลัทธิก่อนพระพุทธเจ้า ๖ ปี เข้านิรwaanตามความเชื่อ ของศาสนาเซนก่อนพระพุทธเจ้า ๓ ปี เป็นศาสนาประเภทอเทวนิยม เช่นเดียวกับพระพุทธศาสนา และมองพระพุทธเจ้าเป็นศัตรู ค่อนข้างรุนแรง จนมีการจองล้างจองผลาญพระพุทธเจ้าหลายครั้ง หลายหน แต่กลับพ่ายแพ้แก่พระบารมีทุกคราว จนกระทั่งเป็น โโลหิตสดๆ นิรwaanไปก่อนพระพุทธเจ้าดังกล่าว

๒. พระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นพระราชกุมารในราชวงศ์ ชั้นสูงสุด ของอารยัน หลังจากทรงประกาศพระพุทธศาสนาคราวแรกที่เมือง พาราณสีแล้ว ด้วยระยะเวลาไม่นานนัก ทรงกลับใจนักบวชนอก พระพุทธศาสนาถึง ๓ ลัทธิ ให้สละทิฏฐิของตนกลับมาเป็นพุทธ สวาระดับนำของพระพุทธศาสนาหลายท่าน คือ ลัทธิภิกษุ ได้แก่ พวกปัญจวัคคีย์, นักบวชประเภทชฎิลหรือฤๅษี ได้แก่พวกของ

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๒๑

ท่านอุรุเวลกัสสปะ และนักบวชประเภทปริพาชก คือพระสารีบุตร กับพวกอีก ๒๕๐ ท่าน และยังได้ดึงเอาคนระดับอิสริยชน คือชนชั้นสูงในสังคมจากสองแคว้นคือ กาสีกับมคธ ให้มาเป็นพุทธสาวกฝ่ายฆราวาสถึงแสนกว่าท่าน ด้วยระยะเวลาเพียงประมาณ ๗ เดือน หลังจากการตรัสรู้ เท่านั้น

เหตุการณ์เหล่านี้ย่อมเป็นข่าวใหญ่เป็นธรรมดา เพราะคนก็นำข่าวนี้ไปกระจายให้แพร่หลายออกไปนั้น คงมีทั้งคนที่ศรัทธาเลื่อมใส คนที่รู้สึกเฉยๆ และคนที่รู้สึกแข่งดีกับพระองค์โดยเฉพาะคือกลุ่มคณาจารย์ที่ลูกศิษย์ของตนกลับใจมานับถือพระพุทธศาสนา เพียงแต่ข่าวกระแสที่ชาวกาลามะทราบนั้น เป็นข่าวจากคนที่ศรัทธาเลื่อมใสต่อพระพุทธเจ้ากับคนที่มีใจเป็นธรรม นำความจริงเหล่านั้นไปเผยแพร่ให้เป็นที่รับรู้กันทั่วไป

ความสนใจของคนที่ได้รับทราบข่าวคราวที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า คงมีจุดกระตุ้นให้เกิดความสนใจในพระพุทธเจ้าไว้ ๔ ประเภท คือ

๑. รูปป์ปมาณิกา มีความสนใจในพระรูปอันงดงามสมบุรณ์ด้วยมหาปุริสลักษณะของพระองค์ ซึ่งข่าวนี้เป็นที่รับรู้กันแพร่หลายพอสมควร ฐานะที่ชาวชมพูทวีปในสมัยนั้นมีความสนใจติดตามข่าวการอุบัติของพระพุทธเจ้า ที่ทรงสมบุรณ์พร้อมด้วยมหาปุริสลักษณะ ทำให้บางท่านที่บวชมาแล้วมุ่งแต่จะชมพระรูปโฉมของพระพุทธเจ้า หรือบางท่านขนาดเอาธิดารูปงามของตนมามอบถวายต่อพระพุทธเจ้า เป็นต้น

๒. โฉมป์ปมาณิกา มีความพอใจจิตใจในพระสุรเสียงของพระพุทธเจ้า ที่ท่านบอกว่า ทรงมีพระสุรเสียงดุจเสียงของพรหม ๒๒ กาลามสูตร พุดไว้ได้อย่างไร?

เพราะพระสุรเสียงมีคุณลักษณะ ๘ ประการ คือ พระสุรเสียงแจ่มใส ชัดถ้อยชัดคำ หวานกลมกล่อม เสนาะโสດ เหมือนกับหยดน้ำ ไม่เคี้ยว ไม่พร่า ไม่แหบ ลึกซึ้ง มีกังวาลน่าฟัง คนที่ได้ยินได้ฟังก็จะนำพระสุรเสียงไปยกย่องสรรเสริญ กลายเป็นแรงกระตุ้นให้คนเกิดความสนใจที่จะฟัง

๓. **ธัมมัมปมาณิกา** มีความประทับใจในหลักธรรมที่ทรงแสดง ที่มีความถูกต้องสมบูรณ์ด้วยอรรถะพยัญชนะ สามารถให้คนได้รับผลจากการฟังในระดับต่างๆ ท่านที่เคยฟังธรรมจากพุทธสำนัก ก็ให้นำเอาเรื่องธรรมที่ตนฟังไปยกย่องสรรเสริญ ธรรมะจึงกลายเป็นแรงกระตุ้นคนที่สนใจในเรื่องเดียวกัน ให้มีความสนใจกระตือรือร้นที่จะฟังธรรมในสำนักของพระพุทธองค์

๔. **ลูขัมปมาณิกา** นิยมความเรียบง่าย ความไม่หรูหราของพระพุทธเจ้า ซึ่งจุดนี้ก็กลายเป็นจุดกระตุ้น เร่งเร้าให้คนที่มีความพอใจติดใจในความเรียบง่ายของพระพุทธเจ้า ทำให้อยากดูพระองค์ว่า พระองค์เป็นจริงอย่างที่มีการกล่าวขวัญกันหรือไม่

แรงผลักดันให้คนแต่ละกลุ่มมีความสนใจที่จะเข้าเฝ้าฟังธรรมสรุปรวมอยู่ที่ความซาบซึ้งในพระพุทธคุณที่มีการเผยแพร่กระจายเป็นที่รับรู้กันทั่วไป พระพุทธคุณนั้นตามปกติแล้วจะทำกันอย่างมากเพียงคำแปล ซึ่งในที่นี้ต้องการที่จะนำคำอธิบายโดยขยายเพิ่มขึ้นจากคำแปลที่ปรากฏในเอกสารทั่วไป แต่จะเป็นการอธิบายโดยสังเขปพอเกิดความเข้าใจ

๑. พระพุทธเจ้าทรงเป็นพระอรหันต์อย่างไร?

พระพุทธเจ้าทรงได้ชื่อว่า เป็นพระอรหันต์ เพราะทรงหักกำแห่งสังสารจักร คือ อวิชชา ตัณหา อุปาทาน กรรม ได้เด็ดขาด ทำให้ทรงไกลจากกิเลสและवासนา ทรงกำจัดกิเลสทั้งหลาย ทรงเป็นผู้ควรแก่การไหว้บูชา ไม่ทรงกระทำความชั่วแม้ในที่ลับ

พระมหาภิภาคารย ยังอธิบายเพิ่มเติมว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นพระอรหันต์ เพราะทรงเป็นผู้ไกลจากอสังตบุรุษ ทรงไกลกับสังตบุรุษ ผู้ไม่มีธรรมที่จะต้องละ ทรงเป็นผู้ที่คนดีไม่ละทิ้ง และพระองค์ก็ไม่ทรงละทิ้งคนดี เป็นผู้ไม่มีการไปสู่คติภพ เป็นผู้ที่ไม่ควรแก่การสรรเสริญไม่มีที่สิ้นสุด

๒. ทรงตรัสรู้ดีตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เองอย่างไร?

พระพุทธเจ้าได้ชื่อว่า

เป็นผู้ตรัสรู้ดีตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง

เพราะทรงรู้ธรรมทั้งหลายที่เป็นปริญาญะธรรมว่า เป็นธรรมที่ควรกำหนดรู้คือ ทุกขสัจ, ทรงรู้ธรรมทั้งหลายที่เป็นปหัตตัพพะว่า เป็นธรรมที่ควรละ ทรงรู้ธรรมทั้งหลายที่เป็นสังจิกกาทัพพะว่า เป็นธรรมที่ควรทำให้แจ้ง ทรงรู้ธรรมทั้งหลายที่เป็นภาเวตัพพะว่า เป็นธรรมที่ควรแก่การกระทำ บำเพ็ญ ดังที่ทรงรับสั่งแก่เสลพราหมณ์ว่า

“พราหมณ์สิ่งที่คุณกำหนดรู้เราได้กำหนดรู้แล้ว สิ่งที่คุณละเราได้ละแล้ว สิ่งที่คุณรู้ยิ่งเราได้รู้ยิ่งแล้ว สิ่งที่คุณเจริญเราได้เจริญแล้ว เพราะเหตุนั้น เราจึงเป็นพุทธะ”

๒๔ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

๓. ทรงสมบุรณ์ด้วยวิชาและจรณะอย่างไร?

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ชื่อว่า ทรงสมบุรณ์ด้วยวิชาคือ ความรู้ จรณะคือความประพฤติ เพราะทรงสมบุรณ์ ด้วยวิชา ๘ ประการ และจรณะ ๑๕ ประการ คือ

ทรงสมบุรณ์ด้วยวิชาคือ ความรู้ ๘ ประการ ได้แก่

๑. วิปัสสนาญาณ ญาณคือความรู้ในวิปัสสนาคือ ความรู้เห็นที่แจ่มแจ้งตามความเป็นจริง

๒. มโนมยิทธี ฤทธิ์สำเร็จด้วยใจ หรือฤทธิ์ทางใจสามารถนิรมิตกายอื่นจากกายนี้ หรือแยกกายออกเป็นหลายๆ คน

๓. อิทธีวิธี แสดงฤทธิ์คือ ทำในสิ่งผิดธรรมชาติธรรมดา เช่น ลอยไปในอากาศ ดำลงไปใต้ดิน เดินไปบนน้ำ เป็นต้น

๔. ทิพพโสท นูทิพย์ สามารถน้อมพระทัยไปเพื่อจะฟังเสียงทิพย์ หรือเสียงมนุษย์ ไม่ว่าจะอยู่ในที่ไกลอย่างไรได้ตามปรารถนา

๕. เจโตปริยญาณ รู้ใจคน ทายใจคนได้ และรู้ว่าขณะใดใจเขามีกุศลอกุศลข้อใดอยู่ ควรจะพูดกับเขาอย่างไร จึงจะให้เกิดความเข้าใจได้ เป็นต้น

๖. ปุพเพนิวาธานุสสติญาณ สามารถระลึกชาติอดีตของตนเอง คนอื่นได้ตามประสงค์ ไม่ว่าจะชาตินั้นจะห่างไกลจากชาติปัจจุบันอย่างไรก็ตาม

๗. ทิพพจักขุ ตาทิพย์ คือสามารถมองเห็นภาพในที่ไกลอย่างไรก็ตามได้ตามประสงค์ และสามารถรู้สาเหตุความแตกต่างของคนสัตว์ว่า เกิดมาจากสาเหตุอะไร เพราะเขาทำกรรมอะไรไว้ ถ้าใช้ในกรณีนี้ท่านเรียกว่า จตุปปาตญาณ คือพระญาณที่ทรงรู้ การเกิด การตายของคนว่า เป็นไปตามกรรม

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๒๕

๘. อาสวักขยญาณ พระญาณที่ทำให้รู้เห็นว่า อาสวะ คือ สรรพกิเลสทั้งหลายได้หมดไปจากพระทัยด้วยการตรัสรู้หรือริยสังข์ อย่างสมบูรณ์ นั่นเอง

ทรงประกอบด้วยจรณะคือ คุณธรรมหรือความประพฤติที่ ประกอบด้วยธรรม ๑๕ ประการคือ

๑. เป็นผู้มึศีล สำรวมระวังในพระปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วย มรรยาทและโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทาน ศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย

๒. กู้มครองอินทรีย์ทั้งหลาย เห็นรูปด้วยตา ได้ยินเสียงด้วย หู สูดดมกลิ่นด้วยจมูก ลิ้มรสด้วยลิ้น จับต้องเย็นร้อนอ่อนแข็ง ด้วยกาย รู้อารมณ์ทั้งหลายด้วยใจแล้ว ไม่ถือโดยนิमित ไม่ถือโดย อนุพยัญญชนะ อันเป็นเหตุให้เกิดอกุศลธรรมอันลามกคือ ความยินดี และความยินร้าย

๓. เป็นผู้รู้ประมาณในอาหาร พิจารณาโดยแยบคายแล้วจึง กลืนอาหารเหล่านั้น ด้วยความรู้สึกว่า ไม่บริโภคอาหารเพื่อเมา เพื่อความเผองใสของร่างกาย เพื่อความงาม แต่เป็นการบริโภค เพื่อหวังให้ร่างกายนี้ดำรงอยู่ได้ บำบัดความหิว เพื่ออนุเคราะห์ต่อการ ประพฤติพรหมจรรย์ ขจัดความหิวเก่า ป้องกันความหิวใหม่ ให้อิริยาบถทั้งหลายดำเนินไปได้ด้วยดี ไม่มีโทษ ร่างกายมีความ ผาสุก

๔. ประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่น พยายามชำระจิตทั้ง กลางคืนและกลางวัน ให้อิริยาบถทั้งหลายเสมอกันพักผ่อนในยาม กลาง และทำความเพียรต่อไปในยามสุดท้าย

๕. มีศรัทธาเชื่อมั่นในพระพุทธรุคุณทั้ง ๘ ประการ
๒๖ กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?

๖. มีหิริ คือความละอายต่อบาปทุจริตทางกาย วาจา ใจ และการเพิ่มขึ้นของบาปอกุศล

๗. โอตตัปปะ คือความสะดุ้งกลัวต่อบาปที่จะเกิดขึ้น และได้เกิดขึ้นทางกาย วาจา ใจ

๘. เป็นพหูสูต มีการสดับตรับฟังมาก ทรงจำไว้ได้ ท่องได้คล่องปาก นำมาคิดด้วยใจ มีความเข้าใจแตกฉานในธรรมเหล่านั้น

๙. เป็นผู้ปรารถนาความเพียรเพื่อละบาป บำเพ็ญบุญ มีความเข้มแข็ง บากบั่น มั่นคง ไม่ทอดธุระในการบำเพ็ญความดีทั้งหลาย

๑๐. เป็นผู้มีสติ ประกอบด้วยสติและปัญญา เป็นเครื่องรักษาตัว ระลึก ตามระลึก สิ่งที่เคยทำ คำที่เคยพูดแม่นยำแล้วได้

๑๑. มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาอันเห็นความเกิด ดับ อันเป็นอริยะ ทำลายกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ

๑๒. ปฐมฌาน อันมีองค์ ๕ คือ วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข และเอกัคคตา

๑๓. ทุตติฌาน อันมีองค์ ๓ คือ ละวิตก วิจารณ์ได้ คงอยู่แต่ปีติ สุข และเอกัคคตา

๑๔. ตติยฌาน อันมีองค์ ๒ คือ ละปีติเสียได้ คงเหลือเฉพาะ สุข และเอกัคคตา

๑๕. จตุตถฌาน มีองค์ ๒ คือ ละสุขเสียได้ ยังคงอยู่เฉพาะ อุเบกขากับเอกัคคตา

วิชา ๘ ประการนี้ สำหรับ ๗ ประการแรก แม้ท่านที่เป็นสามัญชนที่บำเพ็ญเพียรทางจิตมาตามลำดับ ก็สามารถบรรลุได้ระดับหนึ่ง จรณะทั้ง ๑๕ และวิชา ๘ ท่าน เรียกว่า **เสขปฏิบัติ** คือเป็นหลักปฏิบัติของท่านที่ยังต้องศึกษาเพื่อคุณธรรมเบื้องสูงขึ้นไป พระพุทธเจ้า พระอรหันต์ พระปัจเจกพุทธเจ้าเท่านั้น จึงจะสมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะเหล่านี้ ตามสมควรแก่ฐานะของท่าน

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๒๗

๔. สุขโต เสด็จไปดีแล้วอย่างไร?

พระพุทธเจ้าได้เฉลิมพระนามว่า เสด็จไปดีแล้ว เพราะทางที่ทรงเสด็จไปของพระผู้มีพระภาคเป็นทางอันงามสะอาด ไม่มีโทษ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ทรงเสด็จไปสู่พระนิพพานโดยไม่ขัดข้อง

พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปสู่ทางอันดี คือพระนิพพาน

พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปแล้วโดยชอบ คือจะไม่ย้อนกลับมาสู่อำนาจของกิเลสที่ทรงละได้แล้ว

อีกประการหนึ่งเสด็จไปโดยชอบเพื่อทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ อันมีลักษณะเกื้อกูล และอำนวยความสุขให้แก่สัตว์ทั้งหลายด้วยหลักสัมมาปฏิบัติ

พระทัยของพระองค์ไม่เกี่ยวเกาะด้วยความเห็นว่ายิ่ง ความเห็นว่ายากลำบาก กามสุข และการทรมาณตน และทรงดำเนินไปสู่ความเป็นพระพุทธเจ้า ด้วยการบำเพ็ญบารมีให้บริบูรณ์ เหล่านี้เป็นเหตุให้ได้รับการเฉลิมพระนามว่า สุขโต คือเป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว

พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า สุขโต เพราะตรัสโดยชอบ คือ ทรงกล่าวพระวาจาอันสมควร ในฐานะอันสมควร แม้วาจาที่คนกล่าวกันจะมีอยู่หลายประเภท แต่พระพุทธเจ้าจะตรัสพระวาจาเพียง ๒ ประเภทเท่านั้น คือ

- วาจาใดที่คาดคิดว่า เป็นวาจาจริง เป็นธรรม ประกอบด้วยประโยชน์ แม้จะไม่เป็นที่พอใจของคนอื่น ตถาคตจะรู้กาลที่จะกล่าววาจาเช่นนั้น

- วาจาใดที่คาดคิดว่า เป็นวาจาจริง เป็นธรรม ประกอบด้วยประโยชน์ ทั้งเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคนอื่นๆ ด้วย ตถาคตย่อมรู้กาลที่จะกล่าววาจาเช่นนั้น

๒๘ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

ที่สำคัญคือ พระพุทธเจ้าทรงทำเช่นไร ทรงรับสั่งเช่นนั้น รับสั่งเช่นไร ทรงทำเช่นนั้น เหตุนั้นจึงได้รับเฉลิมพระนามว่า สุคติ เพราะทรงมีพระวาจาชอบ

๕. โลกวิทู ทรงเป็นผู้รู้โลกอย่างไร?

พระพุทธเจ้าทรงรู้แจ้งซึ่งโลกทั้งปวง เช่น โลกคือหมู่สัตว์ โลกคือสังขาร โลกคือดวงดาวทั้งหลาย ทรงรับรู้ความเป็นไปใน มนุษยโลก เทวโลก พรหมโลก เปตโลก ทรงรู้แจ้งสภาวะของโลก ความเกิดของโลก ความดับของโลก และอุบายวิธีที่จะให้เข้าถึง ความดับของโลก ซึ่งเมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว สิ่งโดยอ้อมแตกสลายไป สิ่งนั้นได้ชื่อว่า โลก จุดเน้นที่สำคัญจึงทรงแสดงความเกิดของโลก เหตุเกิดขึ้นของโลก ความดับของโลก และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับ ของโลก ที่สกลกายอันมีความยาวประมาณวาหนึ่ง มีความกว้าง ประมาณกำมือหนึ่ง มีความหนาประมาณคืบหนึ่ง ซึ่งมีใจครอง คือ ชีวิตแต่ละชีวิตนี้เองเป็นหลัก จากความรู้โลกของพระองค์ทำให้พระองค์ไม่ทรงข้องติดอยู่ในโลก ไม่ทรงทะเลาะกับชาวโลก จะมีแต่ชาวโลกทะเลาะกับพระองค์เท่านั้น สิ่งที่ทำให้ทรงรู้โลกนั้นท่านเรียกว่า อนันตพุทธญาณ อันเป็นเหตุให้ทรงรู้โลกด้วยประการทั้งปวง โดยมีพระทัยเป็นโลกุตตระ คือพ้นจากความเกี่ยวเกาะในทางโลก

๖. พระพุทธเจ้าทรงเป็น อนุตตโร ปุริสทมมสารถิ อย่างไร?

พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ที่ไม่มีคนอื่นจะยิ่งกว่าพระองค์ในด้าน ความสมบูรณ์พร้อมแห่งคุณทั้งหลาย คือ สมာธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ

เมื่อกล่าวโดยสรุปก็คือ ไม่มีใครจะยิ่งกว่าพระองค์ในด้าน พระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ พระกรุณาคุณ ทั้งนี้หมายความว่า ไม่มีใครเสมอพระองค์ ไม่มีใครคล้ายพระองค์ ไม่มีใครเปรียบเทียบกับพระองค์ หรือทัดเทียมกับพระองค์ ดังนั้น จึงได้ชื่อว่า ทรงเป็นอนุตตโร คนที่ทรงฝึกจนสามารถบรรลุผลในทางพระพุทธศาสนามีเป็นอันมาก แม้คนที่คนอื่นไม่อาจฝึกได้แล้ว แต่พระพุทธเจ้ากลับทรงฝึกคนเหล่านั้นได้อย่างอัศจรรย์ พุทธสาวกในพระพุทธศาสนาจึงมีระดับมหาโจรเช่น พระองค์สิริมาล อดีตพระราชา พระราชินี อดีตพราหมณ์มหาศาล เศรษฐีมหาศาล นักปราชญ์ ขอทาน โสเภณี

ข้อนี้ทรงแสดงหลักการในการฝึกคนของพระองค์แก่นายเกลี ซึ่งเป็นสารถิฝึกม้าชั้นยอดว่า

อุกรเกลี เราก็นำบุรุษที่เพิ่งฝึกได้ทั้งหลายไปด้วยวิธี ละม่อมบ้าง วิธีหยาบบ้าง วิธีทั้งหยาบและละม่อมระคน กันบ้าง

อนึ่ง ทรงสามารถนำคนทั้งหลายให้ได้สัมผัสสรสแห่งพระธรรม ตามกำลังความสามารถของเขา จนเป็นพุทธสาวกมีคุณสมบัติลดหลั่นกันขึ้นไปจนถึงเป็นพระอรหันต์ในที่สุด

๗. ทรงเป็นพระศาสดาของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลายอย่างไร?

การที่พระพุทธเจ้าทรงกอบปรีย์ด้วยพระมหากุณา ทรงแสดงธรรมเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่คนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมาก เพื่อเป็นการอนุเคราะห์ต่อชาวโลกนั้น ช่วยให้คนเหล่านั้นสมบุญด้วยมนุษยสมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ

๓๐ **กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?**

ตามกำลังความสามารถของตน ทรงเป็นเหมือนนายกองเกวียนที่สามารถนำบริวารของตนให้ผ่านพ้นกัณฑ์ดารทั้งหลาย ไปมาค้าขายโดยสวัสดิ์มีกำไร

แต่พระพุทธเจ้าทรงนำเทวดาและมนุษย์ให้ข้ามกัณฑ์ดารที่ยิ่งไปกว่านั้นคือ ผ่านพ้นชาติกัณฑ์ดาร การหมუნวนในสังสารวัฏ แม้ท่านที่ยังต้องหมუნวนอยู่ ก็สามารถตบแต่งภพชาติของตนให้ประณีตขึ้น ด้วยกุศลกรรมที่คนเหล่านั้นประพฤติกกระทำตามคำสอนของพระองค์ ผลประโยชน์จากการเป็นศาสดาของพระองค์แพร่กระจายไปแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ทั้งที่เป็นมนุษย์ อมนุษย์ และสัตว์ดิรัจฉาน

ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้รับเฉลิมพระนามว่า ทรงเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย จนได้พระนามว่า โลกนาถ ทรงเป็นที่พึ่งของชาวโลก โลกเชษฐ ทรงเป็นที่คนโตของชาวโลก โลกนายก ผู้นำของชาวโลก เป็นต้น

๘. พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า พุทโธ

คือ เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน อย่างไร?

เพราะทรงรู้สิ่งที่ควรรู้ทั้งหมดด้วยอำนาจพระญาณอันเกิดขึ้นในที่สุดแห่งวิโมกข์ หรือพระสัมพัญญุตญาณ ทำให้ทรงเป็น ผู้รู้ทุกอย่าง ที่เราเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พระสัมพัญญู ทรงตื่นจากความหลับด้วยอำนาจของกิเลส จึงได้ชื่อว่า เป็นผู้ตื่น ทรงเบิกบานด้วยพระมหากรุณาต่อสรรพสัตว์ ทำให้ทรงสอนให้คนเหล่าอื่นได้ตรัสรู้ตามพระองค์

๙. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า ภควา อย่างไร?

คำว่า ภควา นั้น มีความหมายหลายนัยเช่น เป็นผู้มีโชค ทรงจำแนกแจกจ่ายธรรม เป็นผู้ประกอบด้วยภคธรรม ทรงยินดีในที่สงัด ทรงมีส่วนแห่งปัจจัย มีส่วนแห่งธรรม ทรงจำแนกธรรม ทรงหักกิเลสบาปธรรม ทรงเป็นครู ทรงมีภาคยะคือบุญบารมี ทรงอบรมพระองค์ดีแล้ว ทรงถึงที่สุดแห่งภพคือยุติการเวียนว่ายตายเกิดทุกรูปแบบ เพราะทรงสลัดความเป็นไปในภพทั้งหลายได้เด็ดขาดแล้ว เป็นต้น

พระพุทธคุณทั้ง ๙ ประการนี้ อาจกล่าวโดยสรุปลงที่พระปัญญาคุณ ที่ทำหน้าที่ขจัดสรรพกิเลสได้เด็ดขาด ทำให้เข้าถึงพระบริสุทธิคุณ คือความบริสุทธิ์หมดจดจากสรรพกิเลสทั้งปวง ทำให้พระทัยเต็มเปี่ยมด้วยพระมหากรุณาต่อสรรพสัตว์

การแสดงตนถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งที่ระลึก จนสามารถสัมผัสพระพุทธคุณได้ระดับใดระดับหนึ่ง จึงเป็นเหตุให้เข้าถึงความสมบูรณ์แห่งมนุษยสมบัติ สวรรคสมบัติ และนิพพานสมบัติ ตามกำลังแห่งพระพุทธคุณที่ตนสัมผัสได้เสมอ

อนาคามีพรหมท่านหนึ่งได้กราบทูลต่อพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค ยืนยันจากประสบการณ์ตรงของตนรับรองความจริงส่วนนี้ว่า

“คนทั้งหลายพวกใดพวกหนึ่งถึงซึ่งพระพุทธเจ้าว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึกเถิด คนเหล่านั้นจักไม่ไปสู่อบายเลย เขาละกายที่เป็นมนุษย์แล้ว จะยังกายที่เป็นเทวดาให้ปรากฏ คือจะบังเกิดเป็นเทพบุตร เทพธิดา”

ในส่วนพระธรรมที่ท่านเหล่านั้นได้ทราบข่าวลวง
หน้ามานั้น ทราบมาว่า เป็นพระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรง
ทำให้แจ้งด้วยพระปัญญาอันยิ่งด้วยพระองค์แล้ว ทรง
สอนคนอื่นให้รู้แจ้งตาม

ข้อนี้มีประเด็นที่น่าจะทำความเข้าใจเป็นอย่างยิ่ง เป็นการ
ทบทวนกระแสความคิดของสังคมพุทธ โดยเฉพาะคนสมัยปัจจุบัน
ที่มักมีการให้ความสำคัญแก่คำสอนของอาจารย์ตนจนบางครั้งหา
ได้สนใจไม่ว่า **ข้อนี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้อย่างไร?** จน
ถึงบางท่านให้ความสำคัญกับคำว่า “เขาว่าอย่างนั้น เขาว่าอย่างนี้”
ทั้งๆ ที่บางท่านไม่ทราบด้วยซ้ำว่า เขานั้นคือใคร มีความรู้มีคุณสมบัติ
คุณธรรมอย่างไร แต่กลับปล่อยให้เขามีอิทธิพลเหนือคำสอนอัน
เป็นผลมาจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

ทำให้พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ซึ่งท่านเรียกว่า
“เถรวาท” นั้นหมายความว่า

- หลักพระธรรมวินัยที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้น ถือ
ตามมติของพระอรหันต์ ที่ท่านพร้อมกันสังคายนาร้อยกรอง
จัดไว้ถูกต้องสมบูรณ์ ซึ่งท่านเหล่านั้นได้ผ่านการศึกษาเรียนรู้มา
จากพระพุทธเจ้า ปฏิบัติตามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนจนได้บรรลุ
มรรคผลเป็นพระอรหันต์ จากการศึกษาและปฏิบัติตามพระพุทธเจ้า
ทำให้ท่านได้สัมผัสพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ และ
พระกรุณาคุณของพระพุทธเจ้าอย่างสมบูรณ์ จึงได้นามว่า
อนุพุทธ คือ ท่านที่รู้ตามที่พระพุทธเจ้าทรงรู้ ตื่นอย่าง
ที่พระพุทธเจ้าทรงตื่นเบิกบานด้วยกรุณาอย่างที่พระพุทธเจ้า
ทรงเบิกบาน พระพุทธเจ้าทรงสอนท่านท่านฟังมาอย่างไรก็ปฏิบัติ

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๓๓

ไปตามนั้น ทำให้ท่านได้บรรลุมรรคผลเป็นพระอรหันต์ ตามเสด็จ
รอยบาทของพระพุทธเจ้า

- หลักธรรมอันเป็นผลจากการสังคายนาของพระอรหันต์ จึง
ตรงกับที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ และทรงแสดงสั่งสอนไว้ เพราะหาก
คลาดเคลื่อนจากที่ทรงสั่งสอนไว้ ท่านเหล่านั้นย่อมไม่อาจปฏิบัติ
จนบรรลุมรรคผลได้ พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า พระอรหันต์
จึงเป็นคำสั่งสอน ที่มาจากปฏิเวธ คือมรรคผลที่ท่านได้บรรลุ คนที่เรียน
จากท่านโดยวิธีใดก็ตามเป็นการเริ่มปฏิบัติส่วนตนใหม่ เพื่อนำไป
ประพฤติปฏิบัติ เมื่อศึกษามาถูกต้อง ปฏิบัติถูกต้อง คงจะได้สัมผัส
ผลตามที่พระพุทธเจ้า พระอรหันต์ได้เคยสัมผัสมาแล้ว แม้จะเป็น
ระดับที่ลดหลั่นลงมาก็อาจจะสัมผัสปัญญาในระดับที่คุ้มครองตน
รักษาตนได้ มีความบริสุทธิ์พอไว้ใจกันได้ มีความรักความเมตตา
ต่อคนอื่น ให้ความอ่อนใจสบายใจแก่คนที่เกี่ยวข้อง เพียงเท่านั้นก็ดี
แล้วสำหรับความเป็นมนุษย์

ประเด็นที่ควรตระหนัก คือพระพุทธรูจนะทั้งหมดนั้น เป็น
ผลมาจากพระปัญญา ความบริสุทธิ์ ความกรุณาที่สมบูรณ์ของ
พระพุทธองค์ คือเป็นผลตรงจากพระปฏิเวธ ที่ทรงตรัสรู้ดีตรัสรู้ชอบ
ด้วยพระองค์เองแล้วจึงทรงสั่งสอน ดังที่ท่านนิยามไว้ง่ายๆ ว่า

**“พระพุทธเจ้า คือท่านที่ตรัสรู้ดีตรัสรู้ชอบด้วย
พระองค์เองแล้วทรงสอนบุคคลอื่นให้ตรัสรู้ตามด้วย”**

คำสั่งสอนที่เกิดจากสัมผัสตรงในลักษณะนี้ พึงสังเกตจาก
สัมผัสตรงทางประสาทสัมผัสส่วนอื่น เช่นเราจับประตูกลิ้งแล้วรู้
รสเค็ม จับประตูกลิ้งแล้วรู้รสหวาน จับน้ำแข็งแล้วรู้สึกเย็น
เราไปบอกความจริงเรื่องนี้แก่ใคร แล้วใครก็ตามทำตามจะได้สัมผัส
๓๔ กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?

รสของเกลือ น้ำตาล ความเย็นของน้ำแข็ง เช่นเดียวกันไม่ว่าจะรับประทาน จับโดยใครที่ไหนในโลก และในยศสมัยใดก็คงเป็นอย่างนั้น คำสอนที่มาจากปฏิเวธก็มีลักษณะอย่างนี้

ข้อที่น่าเสียดายคือ นิกายเถรวาทมีเค้าจะเป็น **อาจารย์วาท** คือ ศิษย์ของอาจารย์แต่ละสายได้ให้ความสำคัญแก่คำกล่าวของอาจารย์ตน แม้บางครั้งคำสอนเหล่านั้นจะขัดแย้งกับพระพุทธพจน์ โดยลืมนึกไปว่าอาจารย์นั้นส่วนมากจะสอนจากปริยัติที่อาจเรียนมาผิด เข้าใจผิด ถือเอาสาระแก่นสารผิด หรือตีความเอาเองก็ได้ แม้จะสอนจากการปฏิบัติก็ต้องยอมรับความจริงว่า ตราบใดที่ท่านเหล่านั้นยังไม่บรรลุโสดาปัตติผลขึ้นไปแล้ว โอกาสที่จะหลงผิดในหลักธรรม ในผลของการปฏิบัติธรรมจะเป็นได้เสมอ แม้แต่ท่านที่บรรลุระดับอรุณมาน ซึ่งถือว่าเป็นโลกิยธรรมระดับยอด แต่ท่านก็คงหลงผิดในผลที่ท่านได้รับว่า นั่นคือจุดสุดยอดแล้ว ยิ่งขึ้นไปกว่านั้นแม้ท่านที่เจริญวิปัสสนา จนผ่านระดับสมาธิมาถึง ปรีชาญาณหยั่งรู้ว่าอะไรเป็นทาง และมีไช้ทาง ยังเกิดสิ่งที่เรียกว่า วิปัสสนูปกิเลส ทำให้หลงผิดว่าตนได้บรรลุมรรคผล จนหยุดความเพียรพยายาม ยึดติดอยู่ในวิปัสสนูปกิเลสนานๆ ก็มีมิไช้บ่อย จากจุดนี้อาจจะมีคำถามว่า ถ้าอาจารย์ของตนเป็นพระโสดาบันล่ะ จะให้เข้าใจว่าอย่างไร?

ถ้าเป็นเช่นนั้นจริงก็ต้องหันไปจับหลักว่าพระโสดาบันนั้นท่านเรียกว่า **ทิฏฐิสัมปັນนบุคคล** คือ มีความเห็นชอบที่สมบูรณ์ ความเห็นของท่านต้องไม่ขัดแย้งกับพระพุทธเจ้า ทั้งนี้เพราะท่านรู้ เห็นตามรอยบาทพระพุทธเจ้าแม้จะไม่ถึงขั้นสมบูรณ์ แต่ผลที่ท่านได้บรรลุแล้วจะไม่มีเปลี่ยนแปลง และจะต้องบรรลุมรรคผลเป็น

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๓๕

พระอรหันต์ไม่เกิน ๗ ชาติ คุณสมบัติหลักของท่านที่เป็นพระโสดาบัน คือ

“มีศรัทธาเชื่อมั่นไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ และไตรสิกขา”

คนมีปัญญาระดับความเห็นสมบุรณ์ มีศรัทธาระดับไม่หวั่นไหวเช่นนี้ จะไม่มีการพูดการแสดงที่วิปริตออกไปจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงประกาศแสดงไว้แน่นอน

การทำพระธรรมให้วิปริต การทำพระวินัยให้วิปริต หรือทำตนให้วิปริตจากพระธรรมวินัย จึงเป็นวิสัยของคนที่มีศรัทธาปัญญา ระดับพระโสดาบันเท่านั้น

จากข้อที่ชาวกาลามะทราบเป็นการล้วงหน้าว่า พระพุทธเจ้า ทรงสอนธรรมที่พระองค์ตรัสรู้แก่เทวดา มาร พรหม หมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ ช่วยให้เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตามนั้น นอกจากจะเป็นการยืนยันถึง พระพุทธคุณบทว่า ทรงเป็นศาสดาของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลายแล้ว เป็นการสะท้อนถึงความเป็นเอกบุคคลของ พระพุทธเจ้าอีกด้วย ตามที่ทรงแสดงไว้ในเอกนิบาต อังคุตตรนิกาย ความว่า

“เอกบุคคลเมื่อบังเกิดขึ้นในโลก ย่อมบังเกิดขึ้น เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลแก่คนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ต่อชาวโลกเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและ มนุษย์ทั้งหลาย

เอกบุคคลนั้นคือ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า”

ข้อที่ว่า **ทรงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์ ๓๖ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?**

บริสุทธิ์ บริบูรณ์ สิ้นเชิง สมบูรณ์ด้วยอรรถะและ พยัญชนะนั้น หมายความว่าอย่างไร?

พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้น เมื่อกล่าวโดย
ลักษณะของพระธรรมแล้ว ท่านจำแนกออกเป็น ๔ ลักษณะ คือ

สุวากุชาตธรรม เป็นพระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ดี
แล้วมีความถูกต้องสมบูรณ์ เป็นธรรมที่งามในเบื้องต้นด้วยศีล งาม
ในท่ามกลางด้วยสมาธิ งามในที่สุดด้วยปัญญา ซึ่งได้แก่ อริยมรรค
มีองค์ ๘ ประการนั่นเอง

สัลเลขธรรม เป็นธรรมที่ทำหน้าที่ขจัดขัดเกลาสิ่งที่ตรงกัน
ข้ามกับตนให้จางไป ลดลงไปจนถึงกับหมดสิ้นไปในที่สุด เช่น ศีล
ทำหน้าที่ขจัดกิเลสหยาบๆ บาปหนาๆ สมาธิทำหน้าที่ขจัดกิเลส
ประเภทที่เป็นมลทินใจ ใจคนไว้ไม่ให้ความพร้อมที่จะทำความดี
ปัญญาทำหน้าที่ขจัดกิเลสประเภทละเอียด จนทำให้บริสุทธิ์จาก
กิเลสไปในที่สุด ดังที่ทรงแสดงว่า “คนบริสุทธิ์ได้ด้วยปัญญา”

นियยานิกธรรม เป็นธรรมที่จะนำคนที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ
ตามพระธรรมที่ทรงแสดงไว้ ให้ออกจากอำนาจความชั่ว กิเลส
ความทุกข์ในชีวิต จนถึงความทุกข์ ในการเวียนว่ายตายเกิด

สันติธรรม เป็นธรรมที่จะอำนวยให้ผู้ปฏิบัติดังกล่าวเข้าถึง
ความสงบในระดับต่างๆ จากความสงบเวร ภัย อันตราย จนถึง
ความสงบอันเป็นนิพพาน ที่ดับได้ทั้งเพลิงกิเลสและเพลิงทุกข์อย่าง
ถาวร

หากจะแยกพระธรรมออกเป็นประเภท แม้ว่าจะมีคำสอนที่
กล่าวกันว่ามีถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นก็ก็ตาม แต่พระธรรมเหล่านั้น
สรุปรวมลงที่อริยสัจทั้ง ๔ ประการเท่านั้น อย่างที่ทรงแสดงไว้ โดย

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๓๗

สรุปว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรมสองประการควรกำหนดรู้ คือ
นาม รูป

ธรรมสองประการควรละคือ อวิชชาและภวตัณหา
ธรรมสองประการควรทำให้แจ้งคือ วิชชาและวิมุตติ
ธรรมสองประการควรกระทำให้มีให้เป็นขึ้นคือ
สมณะและวิปัสสนา”

จากหลักนี้เป็นการแสดงว่า คำสอนในพระพุทธศาสนาสรุป
รวมที่อริยสัจ ๔ ประการ คือ

๑. ส่วนที่เป็นปรากฏการณ์ของธรรมชาติ ที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่
ดับไป ตามเงื่อนไขของธรรมชาติ มีปัจจัยทั้งภายในภายนอกปรุงแต่ง
มีความแปรปรวนเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย ทั้งจะถูก
เบียดเบียนด้วยเหตุปัจจัยทั้งหลาย ทั้งภายในภายนอก ประสบ
ความร่ำร้อนมากบ้างน้อยบ้าง เป็นปกติธรรมดาหรือปัญหา
จัดเป็นกลุ่มธรรมที่ควรกำหนดรู้ ได้แก่ **ทุกขสัจ**

๒. กลุ่มของกิเลสทั้งหลายจะหยาบ กลาง ละเอียดยึดก็ตาม
ล้วนสืบเนื่องมาจากอวิชชาคือความไม่รู้หรือรู้ไม่จริง เมื่อเกิดขึ้น
แล้วก่อให้เกิดกองทุกข์ เป็นเหตุแห่งความทุกข์ ประกอบสัตว์ไว้ใน
สังสารทุกข์ และขังสัตว์ไว้ในทรงขังคือการหมุนวนอยู่ในสังสารวัฏ
จัดเป็นธรรมที่ต้องละ คือ **สมุทัยสัจ** สาเหตุของปัญหา

๓. ผลแห่งธรรมปฏิบัติ ที่ออกมาเป็นความสุข ความสงบ
ความเยือกเย็น ทำหน้าที่ดึงจิตคนออกจากกิเลส กรรม ชันธ์
ช่วยให้จิตสงบจากอำนาจของกิเลสไม่มีเหตุปัจจัยอะไรมาปรุงแต่งได้
ทำให้จิตเข้าถึงอมตรส คือหลุดพ้นจากความตาย เป็นกลุ่มธรรมที่
ควรทำให้แจ่มแจ้งหรือ **นิโรธสัจ** ความไม่มีปัญหา

๓๘ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

๔. กุศลธรรมส่วนเหตุ ที่ทำหน้าที่ขจัดความชั่วออกจากจิต พัฒนาจิตให้มีความสะอาด สงบสว่างขึ้นตามลำดับ ทำหน้าที่ขจัดสัตว์ออกจากการหมุนวนในสังสารวัฏ เป็นเหตุให้เข้าถึงนิพพาน คือ ความดับเพลิงกิเลสและเพลิงทุกข์ ช่วยให้เห็นนิพพานด้วยใจตน เป็นใหญ่ในการช่วยให้เกิดความรู้ความเห็น จิตของตนหลุดพ้นจากกิเลสทั้งหลาย จัดเป็นธรรมที่ควรลงมือกระทำบำเพ็ญให้เกิดขึ้น หรือทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงซึ่งความสงบระงับดับไปแห่งทุกข์ หลักการวิธีการในการแก้ปัญหาที่เหตุตามสมควร แก่เหตุ

การลดลงของกิเลสและการเพิ่มของกุศลธรรม นำให้คนสามารถลดความทุกข์ สร้างความสุขให้เกิดขึ้นในระดับต่างๆ จากมนุษย์สมบัติ สวรรคสมบัติ นิพพานสมบัติในที่สุด

หลักธรรมที่ทรงแสดงไว้ ไม่ว่าจะมากข้อหรือน้อยข้อ หรือแม้จะมีเพียงข้อเดียวก็ตาม ได้ชื่อว่าเป็นธรรมที่งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด สมบูรณ์ด้วยอรรถะและพยัญชนะที่สะท้อนให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาของธรรมเหล่านั้น แต่การจะเข้าถึงเนื้อหาที่ถูกต้องได้นั้น จำต้องอาศัยการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามองค์ธรรมนั้นๆ ทำนองเดียวกับการต้องการจะรู้รสอาหารจะต้องผ่านการรับประทานอาหารเหล่านั้นก่อนนั่นเอง

ความคิดของชาวกาลามะเมื่อได้สดับพระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า พระพุทธจริยา ความดีงามของพระธรรม เช่นนั้นแล้ว จึงมีความเห็นร่วมกันว่า

“การได้เห็นท่านผู้ไกลจากกิเลส ควรไหว้ ควรบูชา อันทรงคุณค่าเช่นนั้น เป็นคุณให้สำเร็จประโยชน์ได้”

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๓๙

ข้อความตอนนี้แม้จะสั้นๆ แต่ได้เน้นให้เห็นเหตุผลที่ควรศึกษาพิจารณาเป็นอันมาก เพราะในแง่ของความเป็นจริงแล้ว คนเราแม้เกิดมาเป็นมนุษย์ ได้พบพระพุทธเจ้า พระพุทธศาสนา ไม่ได้หมายความว่าคนเหล่านั้นจะเกิดศรัทธา เข้าไปเฝ้าฟังธรรม พิจารณาธรรม น้อมนำธรรมเหล่านั้นมาปฏิบัติ จนได้รับผลจากพระธรรมเสมอไป แม้ในสมัยพุทธกาลเองก็มีคนจำนวนน้อยเท่านั้น ที่ได้รับประโยชน์จากการเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้า การแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า ข้อนี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงความจริงไว้ว่า

- พระองค์เป็นแต่เพียงผู้บอกให้เท่านั้น การจะปฏิบัติพัฒนาตนให้หลุดพ้นจากอำนาจของมาร เป็นเรื่องที่เขอทั้งหลายจะต้องใช้ความพยายามด้วยตนเอง

- ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม

- แม้คนจะเกาะชายจิวรของพระองค์ไปตลอดร้อยปี ถ้าหากเขาไม่ได้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบยิ่งแล้ว เขาไม่อาจจะรู้ธรรมได้ เหมือนทัพพีตักแกง แต่จะไม่รู้รสของแกงฉะนั้น

ดังนั้น องค์ธรรมที่ทรงแสดงไว้ ผลจะสมบูรณ์ได้ก็ต้องดำเนินไปตามที่ทรงแสดงไว้ เช่น วุฒิธรรมอันเป็นเหตุแห่งความเจริญ หรือเครื่องพัฒนาความเจริญแก่ตน ๔ ประการ จะต้องครบทั้ง ๔ ประการ ผลจึงจะเกิดขึ้นตามที่ทรงแสดงไว้คือ

“เราต้องคบหาสมาคมกับคนดี คบแล้วต้องฟังคำสั่งสอนของท่านด้วยความเคารพ ฟังแล้วต้องนำคำสั่งสอนเหล่านั้นมาพิจารณาด้วยวิธีที่สมเหตุสมผล จากนั้นจึงนำ ๔๐ กาลามสูตร พุทไว้อย่างไร?”

ธรรมเหล่านั้น มาประพฤติปฏิบัติตามสมควรแก่ธรรมเหล่านั้น”

ผลคือความเจริญจะเกิดขึ้นแก่เขาได้ เขาจะต้องทำได้ครบทั้ง ๔ ประการนี้ และความเจริญเองก็จะเกิดขึ้นตามสมควรแก่เหตุที่เขาได้ประพฤติปฏิบัติในแต่ละข้อให้ถูกต้องสมบูรณ์มากน้อยแค่ไหนเพียงไรเป็นสำคัญ

จักร ๔ ที่ทรงแสดงว่า เป็นเหมือนยานพาหนะที่จะนำคนไปสู่ความสุขความเจริญ คือ

“ต้องอยู่ในสถานที่เหมาะสมแก่ความเจริญในด้านนั้นๆ ต้องคบหาสมาคมกับคนดี จากจุดการคมนั้นจะต้องนำไปสู่การตั้งตนไว้เ็นทางที่ชอบ การที่ใครจะได้ประสบคุณธรรมเหล่านี้ได้ จะต้องมึบุญที่กระทำไว้ในกาลก่อนเป็นปัจจัยสนับสนุนด้วย ”

เมื่อธรรมเหล่านี้มีความสมบูรณ์ในตัวใครก็ตาม ธรรมเหล่านี้จะนำเขาไปสู่ความเจริญก้าวหน้าในฐานะนั้นๆ ได้ตามสมควรแก่เหตุเช่นเดียวกัน เป็นต้น

เมื่อทราบเรื่องของคนดีหรือความดีก็ตาม อย่างน้อยจะต้องเริ่มต้นที่ยอมรับว่า ทราบว่าสิ่งนั้นเป็นความดี คนนั้นเป็นคนดีไว้ให้ได้ขั้นหนึ่งก่อน เพื่อเป็นแรงผลักดันให้เข้าไปศึกษา ค้นคว้าความจริงให้ประจักษ์ว่า เป็นอย่างนั้นจริงหรือ เพราะการยอมรับจะนำไปสู่ความนับถือ ความนับถือจะนำไปสู่ความเชื่ออันจะช่วยให้เกิดความพร้อมที่จะฟัง เมื่อฟังคำสอนของท่านแล้วพิจารณาไป การทำตามก็จะเกิดขึ้น การยอมรับความดีของคนดีจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของตน จนสามารถสัมผัสความดีจากคนดีหรือความดีได้

บางครั้งท่านแสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม
ไว้เป็นลำดับว่า

“บุคคลผู้มีศรัทธาในสัตบุรุษยอมเข้าไปหาท่าน เมื่อเข้าไปหาแล้วจะเข้าไปนั่งใกล้ท่าน เมื่อนั่งใกล้จะฟังคำสอนของท่าน ในขณะที่ฟังคำสอนจะเงี่ยหูลงฟังด้วยความเคารพ ในขณะที่เงี่ยหูลงฟังนั้น จะพิจารณาคำสอนของท่านไปตามลำดับ เมื่อพิจารณาไปๆ ย่อมเข้าใจธรรมเหล่านั้น ความพอใจที่จะนำธรรมเหล่านั้นมาประพฤติปฏิบัติก็จะเกิดขึ้น เมื่อปฏิบัติแล้วผลของการปฏิบัติจะเกิดขึ้นตามสมควรแก่ธรรมนั้นๆ”

ดังนั้น ความคิดของชนชาวกาลามะที่มีความเห็นว่า การได้เห็นท่านผู้ไกลกิเลส ควรไหว้ควรบูชาเช่นนั้น แสดงว่าเขาเชื่อในความบริสุทธิ์หรือพระบริสุทธิ์คุณของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างน้อย และมีความมั่นใจว่า การเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าของพวกเขาจะทำให้ตนได้ประโยชน์จากการเฝ้าในคราวนั้นแน่นอน

ความคิดของคนที่ไม่เคยพบเห็นองค์พระพุทธเจ้าในลักษณะนี้มีปรากฏในพระสูตรต่างๆ เป็นอันมาก หลังจากท่านเหล่านั้นได้เข้าเฝ้าแล้ว อย่างน้อยก็สามารถปรับความเห็นของตนให้เป็นสัมมาทิฐิได้ มีเป็นอันมากที่ได้บรรลุมรรคเป็นพระอริยบุคคลชั้นต่างๆ

แต่มีคนเป็นอันมากที่รู้จักพระพุทธเจ้าเป็นอย่างดี ทั้งบ้านของตนก็ตั้งอยู่ใกล้พระเชตวัน แต่ไม่ยอมรับนับถือพระพุทธเจ้า แม้แต่น้อย คนเหล่านั้นก็กลายเป็นคนประเภทใกล้เกลือกินด่างไป น่าเสียดายที่การเกิดมาเป็นมนุษย์ ได้พบพระพุทธเจ้า พระพุทธศาสนาของเขาเหล่านั้น เขากลับไม่ได้รับประโยชน์อะไรเลย

๔๒ กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?

บุคคลเหล่านี้เช่น นายจุนทสุกริก ที่มีอาชีพฆ่าหมูขาย นายโคฆาตกร์ ผู้มีอาชีพฆ่าโคขาย บ้านของท่านทั้งสองอยู่ใกล้พระเชตวัน อันเป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้า และเป็นที่อยู่ของพระอริยสงฆ์ เป็นอันมาก บางวันเสียงโคร้อง เสียงหมูร้องเมื่อถูกฆ่า ได้ยินถึงพระเชตวัน แต่ปรากฏว่า ท่านทั้งสองกลับไม่ยอมรับนับถือความดีของพระพุทธเจ้า พระอริยสงฆ์ ท่านทั้งสองตายไปตกนรกทั้งคู่

และน่าสังเกตรึ้นกว่านั้นคือพระญาติสนิทของพระพุทธเจ้า คือ ครอบครัวของพระนางยโสธรา พระนางพิมพา ได้แก่ พระเจ้าสุปปพุทธะ และพระเทวทัต ในขณะที่พระนางพิมพาธิดาของพระองค์เสด็จออกผนวชเป็นภิกษุณี บรรลุมรรคผลเป็นพระอรหันต์ สองพ่อลูกกลับปฏิเสธความดีของพระพุทธเจ้า ทำตนเป็นข้าศึกกับพระองค์ จนถูกรรณีสือบตายตกนรกไปด้วยกัน

ดังนั้น การทำใจให้เลื่อมใสในพระพุทธคุณแม้เพียงบางประการ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำให้ตนได้รับผลจากพระพุทธเจ้า พระพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้ เมื่อทำวสัหมมติพรหม กราบทูลอาราธนาให้พระพุทธเจ้าทรงประกาศธรรมที่พระองค์ทรงตรัสรู้แก่ชาวโลก

พระพุทธเจ้าจึงทรงรับสั่งตอบต่อท่านความว่า

**“เราเปิดประตูมตธรรม ตามคำอาราธนาของท่าน
สาธุชนทั้งหลายผู้ต้องการจะฟัง จงน้อมศรัทธามาเถิด”**

ข้อความตอนต่อไปในพระสูตร พระสังคีติกาจารย์ได้เล่าไว้ว่า

“ครั้งนั้นแล ชาวกาลามชน เกสปุตตนิคม พากันไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว บางพวกถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า บางพวกกล่าวถ้อยคำปราศรัยแสดงความยินดี นัง ฌ ที่อันสมควร บางพวก

พระองค์อัญชิตตรงที่ประทับของพระผู้มีพระภาคเจ้า นั่ง ณ ที่อันสมควร บางพวกประกาศชื่อและโคตรของตนแล้ว นั่ง ณ ที่อันสมควร บางพวกนั่งนิ่งอยู่ ณ ที่อันสมควร”

ข้อความตอนนี้ แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกของคนเหล่านั้น ที่มีต่อพระผู้มีพระภาคเจ้า แม้ว่าเขาจะยอมรับแต่พลังศรัทธา ความรู้สึกยอมรับของเขามีความยิ่งหย่อนแตกต่างกัน อาการที่ท่านเหล่านั้นแสดงออก จึงเป็นการสะท้อนความรู้สึกของท่านเหล่านั้น ได้เป็นอย่างดี ลักษณะของกลุ่มคนที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้ามากๆ ในครั้งแรก มักจะปรากฏอาการหลากหลายสับสนอย่างนี้เสมอ เพราะแต่ละท่านอยู่ในฐานะของผู้แสวงหา ยังไม่มีศรัทธามั่นคงต่อพระศาสดาองค์ใดองค์หนึ่งมาก่อน

แม้คราวเสด็จกรุงราชคฤห์เพื่อโปรดพระเจ้าพิมพิสาร ตอนที่ทรงตรัสรู้ใหม่ๆ คนที่ตามเสด็จพระเจ้าพิมพิสารมาก็แสดงอาการในลักษณะนี้ แต่ความไม่ค้อยแน่ใจของท่านเหล่านั้น ในคราวนั้นหนักไปทางไม่มั่นใจว่า ระหว่างพระพุทธเจ้าซึ่งยังหนุ่มอยู่กับท่านอุรุเวลากัสสปะ ใครเป็นครูเป็นศิษย์กันแน่ พระพุทธเจ้าทรงทราบปัญหาภายในใจของท่าน จึงรับสั่งกับพระอุรุเวลากัสสปะ ให้แสดงความรู้สึกฐานะของท่านให้ที่ประชุมเกิดความเชื่อมั่นว่า **ใครเป็นศาสดา ใครเป็นสาวก** เมื่อคนเหล่านั้นได้ทราบความจริง ทุกคนก็พร้อมที่จะฟังธรรมจากพระพุทธองค์

อย่างไรก็ตาม อาการที่ท่านเหล่านั้นแสดงออก แม้จะแตกต่างกันอยู่บ้าง แต่ทุกคนก็นั่งอยู่ในที่อันเหมาะสมแก่ตน แม้แต่กลุ่มที่ประกาศชื่อและโคตรของตนให้ทรงทราบ อันแสดงถึงความเมาในวรรณะ โคตรตระกูล ทั้งเป็นการแสดงให้เห็นถึงมานะและความ

๔๔ **กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?**

แข่งดีดีเสมออยู่บ้าง แต่สงบเรียบร้อยดีพอสมควร อย่างน้อยก็ทำให้ท่านเหล่านั้นพร้อมที่จะสนทนากับพระองค์ ข้อที่ท่านเหล่านั้นมีความคับข้องใจอยู่มาก จนเกิดความสงสัยและสับสนก็คือการรับรู้มาจากสมณพราหมณ์ทั้งหลายที่มาสู่นิคมของท่านเหล่านั้น จึงได้กราบทูลถวายให้ทรงทราบ ท่านจึงเล่าไว้ในตอนต่อไปว่า

“ครั้นหมู่ชาวกาลามะ เกสปุตตนิคม นั่งในที่อันสมควร แล้วจึงทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระเจ้าข้า มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมาสู่เกสปุตตนิคม พวกเขาแถลงการมเชิดชวาทะของตนถ่ายเดียว และคัดค้าน ดูหมิ่นปรักปรำถ้อยคำของคนอื่น ทำถ้อยคำของคนอื่นให้กระเด็น, ครั้นสมณพราหมณ์อีกพวกหนึ่งมาถึงเกสปุตตนิคม แม้สมณพราหมณ์พวกหลังนั้น ก็แถลงการมเชิดชวาทะของตนถ่ายเดียว และคัดค้าน ดูหมิ่นปรักปรำถ้อยคำของคนอื่น ทำถ้อยคำของคนอื่นให้กระเด็น

พระเจ้าข้า พวกข้าพระองค์ทั้งหลายมีความสงสัยว่า บรรดาสมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้น ใครเล่าพูดจริง ใครเล่าพูดเท็จ ดังนี้”

จากข้อความตอนนี้เป็นเครื่องชี้สัจจะของสังคัมประการหนึ่ง คือ การถกเถียง การขัดแย้ง การมองสิ่งเดียวกัน ในจุดเดียวกันแต่ต่างกันนั้น มีความเป็นไปได้ ๒ ประการคือ พื้นฐานความรู้ในเรื่องเหล่านั้นของคนทั้งสองฝ่ายไม่เท่ากัน คือรู้ไม่จริงทั้งสองฝ่าย ตราบใดที่ยังมีการถกเถียงอยู่ย่อมเป็นการแสดงว่า แต่ละฝ่ายนั้นไม่เข้าถึงความจริงที่แท้จริงในสิ่งเหล่านั้น ข้อนี้พึงสังเกตการรับรู้ จากประสาทสัมผัสส่วนอื่น หากทุกคนสัมผัสความจริงที่แท้จริงของสิ่ง

เหล่านั้นได้ทุกฝ่ายจะพบความจริงที่แท้จริงโดยสภาวะของสิ่งเหล่านั้น
จากนั้นการถกเถียงในเรื่องเหล่านั้นจะไม่มี เช่นทุกคนจับน้ำแข็ง
มาด้วยกัน ทุกคนได้สัมผัสความเย็นของน้ำแข็งมาแล้ว การถกเถียง
คัดค้าน เมื่อใครพูดว่าน้ำแข็งเย็นจะไม่เกิดขึ้น และหลักความจริง
ข้อนี้จะสามารถนำไปยืนยันความจริงของน้ำแข็งได้ทุกส่วนของโลก

นักบวชทั้งหลายที่มาสู่เกสปุตตนิคม อาจจะเป็นนักบวช
ลัทธิเดียวกัน แต่ความรู้ในเรื่องเหล่านั้นไม่เท่ากัน เมื่อมาพูดมาแสดง
จึงทำไปตามความยึดมั่นของตนจนถึงคัดค้านคนอื่น ความขัดแย้ง
ในกรณีนี้จึงมีทั่วไปแก่คนทั้งหลาย แม้ชาวพุทธเราหรือแม้พระสงฆ์
ในทางพระพุทธศาสนา หากท่านยังไม่ทำตนให้มีความสมบูรณ์ด้วย
ความเห็น หรือเสมอกันในด้านความเห็นแล้ว ความขัดแย้ง การ
ถกเถียงกันจนถึงปฏิเสธคำกล่าวของเพื่อนพระด้วยกันก็มีได้เสมอ

สาเหตุให้มีการแสดงออกมาในลักษณะนั้นอาจเกิดมาจาก
ความโกรธ ความผูกโกรธ การดูหมิ่นอีกฝ่ายหนึ่ง การตีเสมออีก
ฝ่ายหนึ่ง ความหวังการที่คนที่ตนไม่ชอบ จะได้รับการยอมรับนับถือ
ศรัทธาจากประชาชน ความริษยาในลาภ ยศ สรรเสริญ ที่อีกฝ่าย
หนึ่งจะได้รับ ซึ่งอาจสรุปรวมว่าเป็น **ความรู้สึกเป็นเราเป็นเขา**

ในขณะที่เดียวกัน ความขัดแย้งในลักษณะที่แสดงออกมานั้น
อาจเกิดจากคนละลัทธิกันของนักบวชเหล่านั้นก็ได้ ซึ่งนักบวชใน
สมัยพุทธกาลมีมาก ต่างคนต่างเชื่อว่า ความเห็นของตนเท่านั้นถูก
ต้องของคนอื่นไม่ถูกต้อง จนบางพวกมีความยึดถือว่า **“สิ่งนี้เท่านั้น
จริง สิ่งอื่นไม่จริง”**

การที่สมณพราหมณ์เหล่านั้น เชิดชูวาทะของตนถ่ายเดียว
ดูหมิ่น ปรักปรำ คัดค้านวาทะของคนอื่น ทำถ้อยคำของคนอื่น
๔๖ **กาลามสูตร** พูดไว้อย่างไร?

ให้กระเด็นนั้น ย่อมเป็นการแสดงให้เห็นว่า ท่านเหล่านั้นประกอบ ด้วยอุปกิเลสประเภทความโลภ อยากได้ความเคารพนับถือ ลาก สักการะ ชื่อเสียง เพื่อตนเองและพวกของตนเอง

สถะยะ *ไอ้อวด* เพื่อจะดึงเอาความเคารพนับถือศรัทธาจาก คนอื่นมาเพื่อตนและพวกของตน อันเป็นอาการของกิเลสประเภท ความโลภเช่นเดียวกัน

สาร์มกะ คือ *ความแข่งดี* ต้องการจะให้คนอื่นยอมรับว่า ตน มีความดีมากกว่าคนอื่น หากเขาเชื่อเช่นนั้น ยอมรับเช่นนั้น ทำให้คนแข่งดีได้ลาก ความเคารพ นับถือ ศรัทธาจากคนที่เชื่อเช่นนั้น

มานะ คือ *ความถือตัวว่าเป็นผู้ที่มีความถูกต้อง* จนเป็น **อติมานะ** คือ *ดูหมิ่นความคิดเห็น ความเชื่อถือของคนอื่นว่าผิด* อัน นำไปสู่ **มทะ** คือ *ความเมาในความเห็นของตน* เป็นต้น

เมื่อสังเกตจากคำพูดของท่านเหล่านั้น สามารถบอกได้ว่า ท่านเหล่านั้นหาใช่ผู้ที่บรรลุนิพพานหรือแม้มีความสงบภายในจิต มี เมตตาภายในจิตไม่ เพราะจากพฤติกรรมของท่านเหล่านั้น ล้วน เป็นอาการของคนประเภท แก่งแย่ง ยื้อแย่ง แข่งดี ชิงดี ชิงเด่น เพื่อ ผลประโยชน์ของตนและพวกของตนเป็นที่ตั้ง อันเป็นอาการของ สามัญชนทั้งหลายในโลกนี้ ที่ใครก็ตามหากมีคุณสมบัติ ความรู้ ความสามารถในเรื่องเดียวกันแล้ว การยกตนข่มท่านในด้านความรู้ ทรัพย์สิน ฐานะทางสังคม ความสามารถ การงาน สินค้า อาชีพ ความดี หลักธรรม เป็นต้น จึงเป็นเรื่องปกติธรรมดาของคน

พฤติกรรมในลักษณะดังกล่าวนี้ อาจจะเกิดขึ้นจากฝ่าย หนึ่งรู้จริง แต่อีกฝ่ายหนึ่งไม่รู้จริง คนที่รู้ไม่จริงจะถกเถียงคัดค้าน

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๔๗

ความรู้ความสามารถของฝ่ายที่ท่านรู้จักแต่ฝ่ายที่รู้จักจะไม่ถกเถียงกับเขาเหล่านั้น อย่างที่นักบวชนอกพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลที่มากัดค้ำหนักรูปธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น ท่านสังกัจจันนิครนถ์มากัดค้ำหนักรูปธรรมของพระพุทธเจ้า พกาพรหมมากัดค้ำหนักรูปธรรมของพระพุทธเจ้า เป็นต้น แต่เมื่อท่านเหล่านั้นมาพบกับพระพุทธเจ้า ปรากฏว่าต้องจำนนด้วยหลักความจริง ที่ทรงแสดงให้เห็นที่ท่านเหล่านั้นได้พิจารณาเอาเองจนกลับใจมีความเห็นชอบได้ในที่สุด นักบวชในเรื่องนี้แต่ละฝ่ายจะยกตนข่มท่านหมายความว่า คนมาใหม่จะยกย่องเชิดชูวาทะของตน คัดค้านปรักปรำ ตำหนิ จนถึงขจัดวาทะของท่านที่มาก่อน อย่างนี้เสมอ จึงกล่าวได้ว่าแต่ละท่านหาเป็นพระอริยบุคคล ในความหมายของพระพุทธศาสนาไม่

โดยสถานะของความเป็นสมณพราหมณ์นั้น คนทุกๆ ไปมักให้ความสำคัญแก่ท่านมากกว่าสามัญชน แต่เมื่อท่านเหล่านั้น ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของคนทั้งหลายมาทะเลาะกันเสียเอง คนพียงย่อมมีความสับสนเป็นธรรมดา

แต่ข้อที่ไม่ควรลืมคือการได้ยินได้ฟังจากสมณพราหมณ์เหล่านั้นได้เกิดขึ้นแล้ว จิตของชาวกาลามะ ได้ทำหน้าที่ของตนครบทั้ง ๔ ระดับแล้ว คือ

การรับรู้ ท่านเหล่านั้นได้เห็น ได้ยินคำพูดของสมณพราหมณ์เหล่านั้นแล้ว

การจำ วาทะของท่านเหล่านั้น ที่พูดแก่ชาวกาลามะแต่ละคราวนั้น ท่านเหล่านั้นได้จำคำกล่าวของท่านเหล่านั้นไว้แล้วเช่นเดียวกัน

๔๘ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

การคิด เมื่อได้ฟังและจำไว้ท่านเหล่านั้นต้องนำมาคิดพิจารณา เรื่องที่ท่านให้ความสนใจเป็นพิเศษ

การรู้ ความรู้ของท่านเหล่านั้น เป็นความรู้ระดับสัญญา คือ รู้จำ และระดับวิญญาณ คือความรู้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นแล้ว แต่ระดับปัญญาท่านมีเพียงสุดมยปัญญา คือปัญญาระดับรับทางประสาทสัมผัสเป็นหลัก แม้จะจำและนำมาคิดแล้ว แต่ข้อมูลในการวินิจฉัยตัดสินว่า คำกล่าวหาของใครถูกใครผิดยังมีไม่มากพอ ความขงใจของท่านจึงหาได้ขงใจสงสัยในคำสอนของสมณพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดไม่ เพียงแต่เป็นความขงใจสงสัยว่าคำพูดของท่านเหล่านั้นใครพูดจริงและใครพูดเท็จ จุดนี้เองที่ท่านเหล่านั้นยังมีอาจตัดสินได้

กรณีนี้สมมติว่า พระพุทธเจ้าจะทรงปฏิเสธคำสอนที่ท่านเหล่านั้นฟังมาทั้งหมดแล้วทรงแสดงหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาแก่พวกเขาเหล่านั้น แสดงว่ามาแนวเดียวกับนักบวชรุ่นก่อนๆ ที่มาสู่เกษตรตนิคม คงจะเพิ่มความขงใจสงสัยให้เกิดขึ้นแก่กาลามชนเหล่านั้นเช่นเดิม หลักการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้านอกจากที่กล่าวมาแล้วในตอนต้น พระองค์ทรงประกอบด้วยปาฏิหาริย์ ๓ คือ

๑. อาเทศนาปาฏิหาริย์

ทรงรู้ใจ ทายใจ คนได้อย่างอัศจรรย์ ทำให้พระธรรมเทศนาที่แสดงแต่ละคราวสอดคล้องกับพื้นฐานในด้านต่างๆ ของผู้ฟังในขณะนั้นๆ เพราะก่อนจะทรงแสดงในแต่ละคราว หากเราจะมองจากโครงสร้างในการทำงานอะไรของใครในปัจจุบันก็ตาม เราจะพบว่า เมื่อพระองค์ทรงตรวดูสัตว์โลกในเวลาใกล้รุ่งของแต่ละวันนั้น ใครก็ตามที่ปรากฏในข่ายพระพุทธานุภาพ จะทรงตรวดูสอบคุณสมบัติของท่านเหล่านั้นในหลายๆ ด้านด้วยกันคือ

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๔๓

- ทรงรู้อัธยาศัย ความโน้มเอียง ความเชื่อถือ แนวความสนใจ
เป็นต้นของคนเหล่านั้น

- ทรงรู้ความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว ผลแห่งคุณธรรมมีฉาน
วิโมกข์ สมาบัติ เป็นต้นของท่านเหล่านั้น

หลักการตอนนี้คือ การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับคนเหล่านั้น
เพียงแต่ว่าเมื่อทรงศึกษาแล้วทรงรู้ว่าคนเหล่านั้นควรแสดงธรรมอะไร
แสดงอย่างไร ควรแสดงระดับใดแก่เขา โดยไม่ต้องประเมินผล
แต่ทรงรู้ผลเป็นการล่วงหน้า จึงทรงสรุปผลได้ก่อนที่จะทรงแสดง
ธรรมว่า หลังจากคนเหล่านั้นได้ฟังธรรมแล้วจะได้รับผลระดับใด
จากนั้นจึงเสด็จไปโปรด จากหลักการงานลักษณะนี้ ทำให้เรา
พบว่า อาศรมของท่านปุราณชฎิลอยู่ใกล้กับสถานที่ซึ่งพระองค์ทรง
ตรัสรู้ แต่หลังจากตรัสรู้แล้ว ประทับเสวยวิมุตติสุขเสร็จแล้ว ทำไม
พระพุทธองค์จึงต้องเสด็จขึ้นเหนือไปถึง ๒๐๐ กว่ากิโลเมตรเพื่อ
โปรดท่านปัญจวัคคีย์ เสด็จกลับมาใกล้ที่ตรัสรู้เพื่อโปรดปุราณชฎิล
หลังจากโลกมีพระอรหันต์เกิดขึ้นแล้วถึง ๙๐ รูป ทั้งนี้เพราะใน
ขณะที่ทรงตรัสรู้เสร็จใหม่ๆ ท่านปุราณชฎิลบารมียังไม่แก่กล้าพอที่
จะฟังธรรมแล้ว สามารถบรรลุมรรคผลเป็นพระอรหันต์ได้นั่นเอง

๒. อิทธิปาฏิหาริย์ ทรงประกอบด้วยฤทธิ์ คือความสำเร็จ
ในด้านต่างๆ อย่างอัศจรรย์

๓. อนุศาสน์ปาฏิหาริย์ ทรงมีคำสอน วิธีสอนที่อัศจรรย์
พระธรรมเทศนาที่แสดงในคราวนี้จึงประกอบด้วยปาฏิหาริย์ที่ชัดเจน
๒ ประการ คือ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุศาสน์ปาฏิหาริย์ ซึ่ง
สามารถพบได้จากพระสูตรในช่วงต่อไป

๕๐ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

เมื่อชาวกาลามะกราบพูลเกล้าถึงพระสภการณณ์เกี่ยวกับการ
เรียนรู้ทางศาสนา ลัทธิของพวกเขาเช่นนั้นและกราบพูลเพื่อให้
ทรงคลายข้อข้องใจแก่เขาเช่นนั้นแล้ว

พระพุทธเจ้าจึงรับสั่งแก่ท่านเหล่านั้นว่า

**“ดูกรกาลามชน ท่านควรสนเท่ห์ ท่านควรสงสัย
ความสงสัยของพวกเขาเกิดขึ้นแล้วในเรื่องควรสงสัย**

**กาลามชน ท่านอย่าได้ถือโดยฟังตามกันมา (มา
อนุสฺสวเนน)**

อย่าได้ถือว่าเป็นของเก่าสืบๆ กันมา (มา ปรมุปราย)

อย่าได้ถือโดยตื่นข่าว (มา อิติกราย)

อย่าได้ถือโดยอ้างตำรา (มา ปิฎกสมุปทานเนน)

อย่าได้ถือโดยเหตุนึกเดาเอา (มา ตกุกเหตุ)

อย่าได้ถือโดยการใช้การคาดคะเน (มา นยเหตุ)

**อย่าได้ถือโดยอาศัยความตรึกตามอาการ (มา อาการ
ปริวิตกเกน)**

**อย่าถือโดยชอบใจว่าต้องกันกับลัทธิของตน (มา
ทิฎฐินิขุฌมานขนุตติยา)**

**อย่าได้ถือโดยเชื่อว่าผู้พูดควรเชื่อถือได้ (มา ภพพ
รูปตายน)**

**อย่าได้ถือโดยนับถือว่า สมณะนี้เป็นครูของเรา (มา
สมโณ โน ครูติ)**

หลักที่ไม่ควรถือเอา ๑๐ ประการนี้เอง ที่มีการนำมากล่าว
อ้างกันมากเป็นพิเศษ จนบางครั้งคนฟังก็เกิดความสับสนว่า ไม่รู้จะ
เชื่อใครดี ซึ่งแสดงว่าคนเหล่านั้นกลายเป็นกาลามชนรุ่นใหม่ คน

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๕๑

ทั่วไปมักคิดว่า ข้อความทั้ง ๑๐ ข้อนี้เองคือจุดหลักของกาลามสูตร แต่ถ้าเราได้อ่านจนจบพระสูตรจะเข้าใจได้ทันทีว่า พระสังคีติกาจารย์หาได้ให้ความสำคัญแก่ข้อความตอนนี้ไม่ เพราะข้อความตอนนี้มีถึง ๑๐ ข้อ ซึ่งถ้าท่านเห็นความสำคัญท่านต้องจัดไว้ที่ทสกนิบาตอังคุตตรนิกาย อันเป็นที่รวมของพระธรรม ที่มี ๑๐ ข้อ แต่พระสูตรนี้กลับมาอยู่ที่ ดิกนิบาต อังคุตตรนิกาย อันเป็นที่รวมของกลุ่มธรรม ๓ ข้อ และธรรมที่เป็นหลักในการคิดพิจารณาพิเคราะห์ของชาวกาลามะ ทรงเสนอให้คิดก็มีอยู่ ๓ ข้อ ซึ่งจะนำมากล่าวในโอกาสต่อไป

ประเด็นที่น่าศึกษาสนใจในที่นี้มากเป็นพิเศษ คือเมื่อทรงปฏิเสธแหล่งที่ไม่ควรถือเอาไว้ถึง ๑๐ ประการเช่นนี้ จะให้ถือเอาจากแหล่งอะไร จึงได้ข้อยุติว่าเป็นความถูกต้องควรแก่การยอมรับนับถือ และนำไปประพฤติปฏิบัติได้

ในแง่ของความเป็นจริงแล้ว แหล่งที่มาของความรู้ อันเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั่วไป จนถึงความรู้ระดับสัจธรรมหรือ แม้แต่การตรัสรู้จะมาจากแหล่งใหญ่ๆ ๓ แหล่งด้วยกัน คือ

๑. ประจักษ์ประมาณ เป็นการรับรู้ทางประสาทสัมผัส คือได้เห็นสิ่งนั้นด้วยตา ได้ยินมาด้วยหู ได้สูดดมมาด้วยจมูก ได้ลิ้มมาด้วยลิ้น ได้จับต้องมาด้วยกาย และได้รับรู้ด้วยใจ ซึ่งในแง่ของความเป็นจริงแล้วตัวที่ทำหน้าที่รู้จริงๆ ก็คือ ใจ ประสาทสัมผัสอีก ๕ อย่างเป็นเพียงประสาท หรือทางผ่านของสิ่งที่เป็นรูป เสียง กลิ่น รส เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ยืด เหนียว ที่กระทบกับประสาทรับรู้เหล่านั้นเท่านั้น การรับรู้จึงเป็นหน้าที่ของใจ ใจที่ทำหน้าที่รับรู้นั่นเอง อาศัยความมากน้อยของประสบการณ์ตรงที่ผ่านมาทางประสาทสัมผัส และระดับการทำงานของใจ

๕๒ กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?

ทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าจึงทรงจำแนกระดับของปัญญาไว้เป็น ๓ ระดับ คือ

สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ทางประสาทสัมผัส ตามที่ตนได้สัมผัสมา ซึ่งอาจจะเรียกว่าเป็นความรู้จำก็ได้

จินตามยปัญญา ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการนำสิ่งที่ผ่านมาทางประสาทสัมผัส และได้จำเอาไว้มาคิด ซึ่งความสามารถในการคิดขึ้นอยู่กับจำนวนของประสบการณ์ และคุณภาพของจิตประกอบกัน อย่างที่ท่านกล่าวว่า “จิตเหมือนกับโรงงาน ประสบการณ์เหมือนวัตถุดิบ” โรงงานจะดีพิเศษอย่างไรก็ตาม หากขาดวัตถุดิบมาป้อน โรงงานก็ทำอะไรไม่ได้ แต่บางครั้งวัตถุดิบมีมากเหลือเกิน เสียแต่โรงงานไม่มีประสิทธิภาพ วัตถุดิบนั้นก็อาจจะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

ปัญญาชั้นนี้ยังมีคำที่ท่านใช้เรียกอีกเป็นอันมาก เช่น

- **มนสานุเบกขิตา** การนำเรื่องเหล่านั้นมาพิจารณาด้วยใจ ในแง่มุมต่างๆ ของเรื่องนั้นๆ

- **วิจย** คือ การนำเรื่องเหล่านั้นมาวิเคราะห์ ตรวจสอบพิจารณา เทียบเคียง จนมองเห็นคุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ จากสิ่ง เรื่อง คน สัตว์นั้นๆ เป็นต้น

- **วิมังสา** การนำเอาสิ่งเหล่านั้นมาตริตrong มองเหตุ มองผล ความเหมือนกัน คล้ายกัน แยกกัน ชัดกัน ผสมกลมกลืนกันของสิ่งนั้น

- **โยนิโสมนสิการ** การนำเรื่องเหล่านั้นมาคิด พิจารณาด้วยอุบายวิธีอันแยบคาย สมเหตุสมผล มีระบบความคิดที่ถูกต้องเหมาะสม แก่เรื่องนั้นๆ จนได้ข้อยุติที่ถูกต้องตามความเป็นจริง

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๕๓

- **สังกัปปะ** ความดำริในเรื่องนั้นส่วนมากแล้วจะประสานสัมพันธ์กับสภาพจิตของเขาในขณะนั้น ทำให้ความดำริของคนแยกออกเป็น ๒ กระแส ที่ท่านเรียกว่า **สัมมาสังกัปปะ** คือความดำริในทางที่ชอบ และมิฉะสังกัปปะ คือความดำริในทางที่ผิด ซึ่งเมื่อกกล่าวโดยอาการที่ปรากฏแก่จิต **ความดำริชอบยิ่งคิด คุณธรรมยิ่งเพิ่ม กิเลสยิ่งลด ความดำริยิ่งผิด ยิ่งดำริกิเลสยิ่งเพิ่ม คุณธรรมยิ่งลดลงไป**

ภาวนามยปัญญา เป็นปัญญาที่เกิดขึ้นจากการนำเอาสิ่งที่รับรู้มา ผ่านการคิดแยกแยะมาแล้ว มาลงมือประพฤติปฏิบัติไปตามนั้น ซึ่งเมื่อกกล่าวโดยสรุปคือ การละสิ่งที่ควรละ ประพฤติปฏิบัติสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเมื่อมองในแนวของปริญญาเป็น **ปหานปริญญา** คือความรู้ที่ที่เกิดขึ้นจากการละชั่วประพฤติความดี เมื่อกกล่าวระดับอริยมรรคก็คือ **สัมมาทิฏฐิ** ปัญญาอันเห็นชอบตามความเป็นจริง ในส่วนผลคือ **สัมมาญาณ** ความรู้ชอบอันเป็นผลมาจาก การทำศีลให้สมบูรณ์ สมาธิพอประมาณ ปัญญาพอประมาณเป็น อย่างน้อย จนถึงความสมบูรณ์พร้อมแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ

ความรู้ในระดับนี้เท่านั้น ที่จะสามารถขจัดความเคลือบแคลงสงสัยไม่แน่ใจลงไปได้ เพราะท่านสามารถขจัดวิจิกิจจฉา คือความสงสัย ๘ ประการ ที่กล่าวไว้ในตอนต้นลงไปได้เด็ดขาด ท่านจึงเรียกพระโสดาบันที่เข้าถึงความรู้ระดับนี้เรียกว่า เป็น **ทิฏฐิสัมปັນนบุคคล** คือคนที่มีความเห็นถูกต้องสมบูรณ์ ในระดับที่ไม่มี ความสงสัยในเรื่องที่ท่านละได้แล้วอีกต่อไป

จากหลักฐานในพระสูตรที่กล่าวมาในตอนต้นนั้น แสดงให้เห็นว่า ชาวกาลามะมีประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส โดยเฉพาะที่รับรู้มาทางหูทางตาและเก็บประสบการณ์เหล่านั้นเอาไว้ ๕๔ กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?

ภายในใจมาก และมากพอที่จะนำไปคิดอย่างมีระบบ จนสามารถ
ขจัดความสงสัยในเรื่องนั้นๆ ลงไปได้ทีเดียว เพียงแต่ในขณะนั้น
ท่านยังไม่นำเอาวัตถุดิบของท่านเข้าย่อยด้วยระบบความคิด อัน
เป็นส่วนของจินตตามยปัญญาเท่านั้น

ที่มาของการเรียนรู้ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้คำว่า “ไม่ควรถือเอา
เพราะเหตุนี้” ฟังสังเกตว่า แต่ละอย่างจะเป็นการเรียนรู้ทาง
ประสาทสัมผัสทางตา กับทางหูเป็นหลัก แม้บางข้อเช่นการ “ตรึก
ตามอาการและการอนุมาน” ก็เป็นกระบวนการทางความคิดที่ไม่อาจ
หาข้อยุติได้ เพราะคิดน้อยไป องค์ประกอบในการตรึกและอนุมาน
จะเป็นเรื่องเฉพาะกรณีนั้นๆ เท่านั้น อาจจะถูกก็ได้ อาจจะถูกก็ได้

๒. อนุมานประมาณ การใช้ความอนุมานเอาจาก
ประสบการณ์ที่สะสมมากพอ สามารถมองจากจุดที่เราสัมผัส
ได้ในขณะนั้นค้นหาความจริงจากสิ่งที่เราไม่อาจสัมผัสได้ในขณะนั้นๆ
เช่น ทุกคนเคยพบคนตายมาากแล้ว แต่คนที่ยังไม่ตายก็มีมาก
จุดนี้เราสามารถอนุมานได้ว่า สิ่งมีชีวิตทั้งหลายเกิดมาแล้วต้อง
ตาย คนที่ยังไม่ตายก็คือสิ่งที่มีชีวิต เพราะฉะนั้น ใน
โอกาสต่อไปคนเหล่านั้นก็ต้องตายเช่นเดียวกัน

เราเคยเห็นฝนตกพื้นเปียก เมื่อเราไปในที่ใดที่หนึ่งเห็นพื้น
เปียก เราอาจอนุมานได้ว่าก่อนหน้านี้ฝนตกในที่นั้น หรือเราเห็น
ควันปรากฏในที่ไกลแต่เราไม่เห็นไฟ จึงใช้ประสบการณ์จากอดีตมา
อนุมานเอาว่า ในที่นั้นมีไฟโดยการอนุมานเอาจากควันไฟที่เราเห็น

แนวการอนุมานบางอย่างใช้ข้อมูล เงื่อนไข ปัจจัยในปัจจุบัน
มีการอนุมานว่าปีหน้าเศรษฐกิจจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ การเมือง
การทหาร สังคม ศาสนา จะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นต้น

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๕๕

๓. ศัพท์ประมาณ อาศัยการศึกษาเรียนรู้ต่างๆ ที่เป็นอดีต เช่น ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ซากสิ่งปรักหักพังต่างๆ ตำราที่ใช้หาความจริงในเรื่องเหล่านั้นเราไม่มีประสบการณ์ตรงในเรื่องนั้นๆ เพราะเป็นเรื่องของอดีตกาลหรือเราไม่อยู่ในสถานที่เหล่านั้น แม้ข่าวคราวจากหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ และสื่อสารอื่นๆ ล้วนเป็นการเรียนรู้ในกลุ่มนี้ทั้งนั้น

ในแง่ของความเป็นจริงแล้ว ที่มาของความรู้ทั้ง ๓ สายใหญ่นั้น ยกเว้นความรู้ระดับญาณแล้ว หากเป็นความแน่นอนเสมอไปไม่แต่ว่าอาจจะเป็นความจริงที่แท้จริงในกรณีนั้นๆ จากจุดนี้ทำให้พระพุทธศาสนายอมรับความจริงสองระดับ คือ

สมมติสัจจะ ความจริงในแง่ที่มีการสมมติ บัญญัติกัน อันเป็นการสมมติของชาวโลก เป็นโวหารของชาวโลก เป็นภาษาของชาวโลก ที่สมมติบัญญัติกันขึ้นแล้วยอมรับกันในระดับนั้นๆ แม้แต่ความจริงตามที่เราได้เห็นมาอย่างไร ได้ฟังมาอย่างไร ได้ทราบมาอย่างไร ได้รู้มาอย่างไร ก็พูดไปตามนั้น ซึ่งอาจจะไม่ใช่ความจริงเสมอไปก็ได้ แต่ก็ต้องยอมรับว่าที่เราสัมผัสมานั้น เป็นอย่างนั้นจริงๆ แสดงว่าเกณฑ์ในการกำหนดหาได้มุ่งไปที่ตัวความจริงที่แท้จริงของสิ่งเหล่านั้นเป็นหลักไม่ แต่ใช้ประสาทสัมผัสของผู้ที่ได้เห็น ได้ยิน ได้ทราบ ได้รู้ เป็นหลักในการกำหนดความจริงระดับนี้

ในจังกีสสูตร มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ คนที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้า โดยการนำของจังกีพราหมณ์เป็นกลุ่มชนที่มีลักษณะคล้ายกับชาวกาลามะ และอยู่ในแคว้นโกศลเหมือนกัน กปาติกมานพได้สนทนากับพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับการรู้ความจริงเช่นเดียวกัน ท่านได้อาศัยกฎเกณฑ์ ในการตัดสินความจริงถึง ๕ ระดับ คือ

๕๖ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

๑. ศรัทธา ความเชื่อ ซึ่งจุดสำคัญอยู่ที่แหล่งของความเชื่อ ว่า ควรเชื่อใครและเชื่อในระดับใด ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอะไร เป็นต้น

๒. รุจิ ความพอใจความชอบใจของตนซึ่งประเด็นสำคัญอยู่ที่ ความชอบใจของใคร ชอบใจในอะไร มีเหตุผลอย่างไรจึงได้ชอบใจ สิ่งเหล่านั้น

๓. อนุสสวณะ การได้ยินได้ฟังตามกันมา ถ้ายทอดกันมา ซึ่งประเด็นสำคัญคงไปอยู่ที่แหล่งที่มาของเรื่องนั้นๆ และพื้นฐาน การรับฟังของคนแต่ละช่วง

๔. อากาปรวิวัตกคะ การตรึกตามอาการ คือการตัดสินใจ ซึ่ผิดซึ่ถูกกัน ด้วยเหตุเพียงที่ตนได้เห็นได้ยินในขณะนั้นๆ เท่านั้น

๕. ทิฏฐินิชฌมานขันตี การปลงใจเชื่อ เพราะเห็นว่า เข้าได้กับ ทฤษฎีที่ตนเห็นว่าถูกต้อง หรือนำมาคิดแล้วมองเห็นว่าเป็นความจริง ทรงสรุปให้กปาติกมาณพและที่ประชุมทราบว่าเป็นแหล่งการ รับรู้ทั้ง ๕ ประการนั้น เป็นของว่างเปล่าเป็นเท็จไปก็มี เป็นสิ่งที่ เทียงแท้ไม่เป็นอย่างอื่นก็มี และทรงตอกย้ำให้ตระหนักไว้ว่า

“บุรุษผู้รู้แจ้งเมื่อจะตามรักษาความจริงไม่ควรจะถึง ความตกลงในข้อนั้นโดยส่วนเดียวว่า สิ่งนี้แหละจริง สิ่ง อื่นไม่จริง”

พึงสังเกตว่า แหล่งของการรับรู้และตัดสินใจความจริงที่ทรงสอน ให้ตระหนักนั้น โดยเนื้อหาตรงกับที่แสดงไว้ในกาลามสูตร แม้บาง ระดับจะผ่านการคิดมาพอสมควร แต่ใช้ว่าจะหาเหตุว่าจริงหรือ ไม่จริงเสมอไปไม่ เพราะในแง่ของความเป็นจริงแล้ว แม้สิ่งนั้นเรา จะไม่เชื่อมาก ไม่ชอบใจมาก ไม่ได้ฟังตามกันมามาก ไม่ได้ตรึก ตามอาการมาก และไม่ได้พิสูจน์ทดสอบตรงตามหลักได้ก็ตาม สิ่ง

นั่นเป็นความจริงแท้ก็มีเหมือนกัน จึงมีความจริงเป็นอันมากที่คน
ไม่เชื่อว่าเป็นความจริง แต่สิ่งนั้นก็คงเป็นความจริง

ดังนั้น จะพบว่าชาวกาลามะนั้นหาได้มีปัญหา ด้านการ
เรียนรู้ไม่ เพราะท่านเหล่านั้นมีประสบการณ์ทางการได้ยิน ได้ฟัง
ได้จำไว้มากพอ อันเป็นปัญญาระดับสุดมยปัญญา คือความ
รู้ที่เกิดจากการฟัง การเห็นหรือญาติปัญญา ความรอบรู้ที่เกิดจาก
การรู้ทางประสาทสัมผัส สิ่งที่ท่านขาดและจำเป็นต้องมีอย่างยิ่งคือ
จินตามยปัญญา คือนำประสบการณ์ในอดีตทั้งหมดมาคิดอย่างมี
ระบบ ความคิดที่มีความถูกต้องสมเหตุสมผล

ดังนั้น ข้อความในพระสูตรตอนต่อมาพระพุทธเจ้าจึงทรง
รับสั่งว่า

**“กาลามชน เมื่อใดท่านรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้
นี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้
ติเตียน ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์
กาลามชน ท่านพึงละสิ่งนั้นเสีย”**

พระพุทธดำรัสตอนนี้ เป็นการยืนยันได้อย่างชัดเจนว่า ชาว
กาลามะมีประสบการณ์มากพอที่จะคิดในลักษณะจำแนกแยกแยะ
ได้ด้วยลำพังตนเอง โดยไม่มีความจำเป็นที่จะต้องให้ความรู้อะไร
เพิ่มเติมแก่ท่านเหล่านั้นอีก เพียงแต่ท่านนำประสบการณ์จากอดีต
ของท่านมาคิดให้มีเหตุผลเท่านั้น ท่านจะรู้ด้วยตนเองว่า อะไร
เป็นอกุศล อะไรเป็นโทษ อะไรไม่เป็นประโยชน์ อะไรเป็นเหตุให้
เกิดความทุกข์ เครื่องมือในการคิดของท่านเหล่านั้น คือประสบการณ์
ในอดีตของท่านเหล่านั้น นั่นเอง

ข้อความในพระสูตรช่วงต่อไป ทรงเปลี่ยนความโลภ ความ
โกรธ ความหลง มาเป็นหลักในการคิดตามลำดับ ข้อความส่วนอื่น
ซ้ำกันจึงจะนำมาโดยสรุป ความโลภ โกรธ หลง ไว้ในที่เดียวกัน
โดยคงข้อความส่วนอื่นไว้ ความว่า

“กาลามชน ท่านมีความคิดในเรื่องนี้อย่างไร? ความ
โลภ ความโกรธ ความหลง เมื่อเกิดขึ้นในสันดานของคน
ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์หรือเพื่อสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์
เพื่อสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ พระพุทธเจ้าข้า

กาลามชน คนที่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง
อันความโลภ ความโกรธ ความหลง ครอบงำไว้แล้ว ยึด
ไว้แล้ว ย่อมฆ่าสัตว์บ้าง ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขามีได้
ให้บ้าง ล้วงตะเมิดภรรยาของชายอื่นบ้าง พุดเท็จบ้าง สิ่ง
ใดเป็นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ให้เกิดความทุกข์แก่คนอื่น
เขาย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อทำอย่างนั้นบ้าง ข้อนี้เป็นความ
จริงหรือไม่?

เป็นความจริง พระพุทธเจ้าข้า”

ความโลภ ความโกรธ ความหลง ที่ยกมาสอบถามความเข้าใจ
ของชาวกาลามะนั้นจัดเป็นอกุศลมูล คือรากเหง้าของสรรพกิเลส
ทั้งหลาย ไม่ว่าจะกระจายกิเลสออกไปมากเท่าไรก็ตาม ล้วนเป็น
อาการของกิเลสทั้ง ๓ กองนี้ ส่วนจะเป็นระดับหยาบ กลาง
ละเอียดเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

กิเลสประเภทความโลภ อาจจะมีเรียกว่า ความรัก
ความชอบ ความพอใจ ความยินดี ความต้องการ ความปรารถนา
ความอยาก ความเพ่งเล็งโลภอยากได้ ความรู้สึกว่าเป็นของเรา

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๕๙

เป็นต้น อาการของกิเลสประเภทนี้สามารถสังเกตได้ คือจะมีการกำหนดสิ่งที่ตนได้เห็น ได้ยิน ได้สูดดม ได้ลิ้ม ได้จับต้อง หรือได้ตรึกนึกว่า สิ่งนั้นน่าใคร่ น่าปรารถนา น่าพอใจ ทำให้เกิดอาการไขว่คว้าด้วยความอยากได้ อยากมี อยากเป็น สิ่งใดที่ตนได้แล้ว มีแล้ว เป็นแล้ว ก็อยากได้ต่อไป และอยากให้สิ่งเหล่านั้นอยู่กับตนยั่งยืนไม่เปลี่ยนแปลง เมื่อคนสัตว์สิ่งเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ต้องการ คือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี จะเกิดความชื่นชมยินดี เพลิดเพลินจนมีการเฉลิมฉลองกัน หากเกิดเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ตนไม่ต้องการ จะเกิดความเศร้าโศก เสียใจ มีความทุกข์ ความทรมานมากบ้างน้อยบ้าง

กิเลสประเภทโทสะ ที่แปลว่าความประทุษร้าย มีคำที่ท่านใช้เรียกกิเลสประเภทนี้เป็นอันมากเช่น ความไม่ยินดี ไม่พอใจ รำคาญ หงุดหงิด ความกระทบกระทั่งทางใจ ความโกรธ ความประทุษร้าย ความอาฆาต พยาบาท จองเวร เป็นต้น การทำความเข้าใจกับกิเลสประเภทนี้แบบง่ายๆ คือ เกิดขึ้นจากใจคนไปมองสิ่งคนสัตว์เหล่านั้นในแง่ร้าย โดยกำหนดสิ่งที่ตนได้เห็น ได้ยิน ได้สูดดม ได้ลิ้ม ได้จับต้อง ได้ตรึกนึกว่า ไม่ดี ไม่น่าใคร่ ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจ จะมีความรู้สึกปฏิเสธสิ่งเหล่านั้น ไม่ต้องการได้ ไม่ต้องการมี ไม่ต้องการเป็น หากจำเป็นต้องได้ ต้องมี ต้องเป็น จะเกิดความคับข้องใจ อึดอัดใจ ทุกข์ใจ แต่ถ้าไม่ต้องการได้ ไม่ต้องมี ไม่ต้องเป็น จะเกิดความสุข ความสบายใจ จนอาจจะมีฉลองเช่นเดียวกัน พอสิ่งที่ตนไม่ชอบเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี จะเกิดความวิหิงสา มีความไม่สบายใจ แต่ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางพิบัติ เดือดร้อน จะมีความชื่นชมยินดี จนบางคนอาจจะมีฉลองฉลองกันก็ได้

๖๐ กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?

กิเลสประเภทโมหะ ซึ่งเป็นตัวรากเหง้าของสรรพกิเลส
จริงๆ อย่างที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า **“โลกคือหมู่สัตว์อันความ
ไม่รู้ปิดบังไว้ จึงมีความหลงดูอยู่ในที่มืด”**

อาการของความหลงจึงสามารถสังเกตได้จากประสบการณ์
ในชีวิตประจำวัน เช่นสิ่งอะไรก็ตามที่เราได้เห็น ได้ยิน ได้สูดดม ได้ลิ้ม
ได้จับต้องครั้งแรก คำถามจะเกิดขึ้นว่า “อะไร ใคร” เราจึงพบว่า
เด็กเล็กๆ เมื่อเธอเห็นอะไร เธอจะถามว่าอะไร ใคร หลังจากได้รับรู้
ว่าสิ่งนั้นเป็นอะไรแล้ว ระดับหนึ่ง จะมีความสงสัยไม่แน่ใจในสวนอื่น
ของสิ่งนั้น คนนั้นๆ อาการที่ปรากฏแก่ใจชัดเจนจึงออกมา ๓ ระดับ
คือ

- **ไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไรเลย** อย่างที่เราพูดกันว่า ไม่รู้บาปบุญ
คุณโทษ จนถึงแสดงอาการมงายไร้เหตุผลออกมาในลักษณะต่างๆ

- **มีความเคลือบแคลงสงสัย** ในสิ่งที่ตนรู้ว่าอะไรเป็นอะไรแล้ว
แต่กลับมีคำถามว่า ทำไม อย่างไร ที่ไหน เป็นต้น เช่น คนบางคน
แม้จะเชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีอยู่ แต่อาจจะสงสัยในพระคุณ ในพระ
ประวัติของพระองค์ บางตอนอยู่ เป็นต้น

- **ความคิดฟุ้งซ่าน** เมื่อมีความสงสัย ไม่แน่ใจ มีข้อมูลไม่มาก
พอ จึงนำเรื่องเหล่านั้นมาคิดอย่างนั้นอย่างนี้ จนความคิดของตน
ฟุ้งซ่านหาข้อยุติอะไรไม่ได้

พระพุทธเจ้าทรงชี้แนะด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง
ที่แสดงออกมารุนแรง ซึ่งทางพระบาลีเรียกว่า เป็นวิติกมกิเลส คือ
กิเลสที่คนไม่อาจคุมได้ บังคับกาย วาจาของคนให้ประพฤติกระทำ
ในสิ่งที่เป็นการเบียดเบียนตนเองให้เดือดร้อน ซึ่งเป็นปัญหาสังคม
ปัญหาโลกมาทุกยุคทุกสมัย

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๖๑

การประพาศิตตัง ๔ ประการนี้ ในที่ฌนิกาย ปาฎิกวรรค ท่านเรียกว่า “กรรมกิเลส คือการกระทำที่เกิดขึ้นจากจิตที่ เสร้าหมองอย่างแรงจนล้นออกมาเป็นทวาริตทางกาย ทาง วาจา”

ความโลภ โกรธ หลง อันเป็นอกุศลมูลนี้ ทรงแสดงว่า อกุศล มูลทั้ง ๓ ประการนี้ข้อใดข้อหนึ่งก็ตาม เมื่อบังเกิดขึ้นแล้ว อกุศล ธรรมเหล่าอื่นที่ยังไม่บังเกิดจะบังเกิดขึ้น ที่บังเกิดแล้วจะเพิ่มพูน มากยิ่งขึ้น จึงเป็นคำสอนที่ทรงเน้นย้ำให้ละเสีย

การฆ่าสัตว์ทำลายชีวิต การลักทรัพย์ การล่วงละเมิดทาง ประเวณี และการพูดเท็จนั้น ส่วนมากแล้วจะเกิดจากแรงผลักดัน ของความโลภกับความหลง แต่ความโกรธก็พร้อมที่จะเกิดขึ้น เรา จึงพบเห็นการกระทำที่เกิดขึ้นจากแรงผลักดันของกิเลสเหล่านี้ต่อ เนื่องกันไป โดยกระแสความรุนแรงเพิ่มขึ้นตามลำดับ เช่นโจรบาง คนมีการขโมย ฆ่า แล้วข่มขืน บางครั้งเผาทำลายบ้านเรือนเขาด้วย พอเจ้าหน้าที่ตำรวจจับได้ก็ปฏิเสธว่าตนไม่ได้ทำ หรือร้ายยิ่งกว่านั้น อาจจะใช้ร้ายป้ายสีให้เป็นการกระทำของคนอื่น แสดงว่าในกรณีนี้ กรรมกิเลสครบทั้ง ๔ ข้อ เป็นทั้งบาปหนักและโทษทางบ้านเมืองก็หนัก แต่เมื่อเรามาวิเคราะห์ดูว่า

อาการที่แสดงออกเหล่านี้ช่วงไหนเป็นอาการของกิเลส ประเภทใดก็จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ช่วงความคิดที่จะปล้นทรัพย์ คนอื่น จนถึงลงมือปล้น เป็นอาการของความโลภกับความหลง เมื่อปล้นแล้วบางกรณีกลัวเจ้าทรัพย์จะจำตนได้เลยฆ่าปิดปาก ก็คง เป็นอาการของความโลภ ความหลงอยู่ แต่ถ้าฆ่าเพราะเจ้าทรัพย์ ขัดขืน แสดงว่าเป็นอาการของความโกรธ ความหลง การข่มขืน ๖๒ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

เป็นอาการของความโลภ ความหลง ช่วงการเผาทำลายบ้านเรือน
เป็นอาการของความโกรธ ความหลง

พฤติกรรมเหล่านี้จึงเป็นพฤติกรรมถาวรของคนชั่วทั้งหลาย
และสร้างปัญหา นำความทุกข์ความเดือดร้อน มาสู่ตนเองและคน
อื่นมาทุกยุคทุกสมัย จะทำให้หมดไปคงไม่ได้ จะทำได้เพียงแต่
ให้ลดลงเท่านั้นเอง

การสร้างความเข้าใจ และความสามารถในการตอบคำถาม
ของพระพุทธเจ้า การตัดสินวินิจฉัยโทษของความโลภ ความโกรธ
ความหลงของชาวกาลามะในครั้งนี้ พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงสอนให้ฟัง
ทรงทำเพียงแต่กระตุ้นให้คิด และท่านเหล่านั้นก็สามารถคิดได้
ตอบได้ วินิจฉัยได้ อันเป็นการยืนยันได้ว่า ท่านมิได้มีปัญหาระดับ
สุตมยปัญญา แต่มีปัญหาระดับจินตามยปัญญา คือไม่ได้นำมาคิด
หรือแม้จะคิดก็ยังไม่คิดเป็นระบบ ตามที่พระพุทธเจ้าทรงลำดับ
ความให้ท่านเหล่านั้นคิดเท่านั้นเอง ต่อจากนั้น ทรงกระตุ้นให้ท่าน
เหล่านั้นได้คิดรวบยอดกรณีของความโลภ ความโกรธ ความหลง
อีกครั้งหนึ่งว่า

**“กาลามชน ท่านมีความคิดเห็นในเรื่องนี้อย่างไร
ธรรมเหล่านั้นคือความโลภ ความโกรธ ความหลง
เป็นกุศลหรืออกุศล?**

เป็นอกุศล พระพุทธเจ้าข้า

มีโทษหรือไม่มีโทษ

มีโทษ พระพุทธเจ้าข้า

ท่านผู้รู้ตีเตียนหรือท่านผู้รู้สรรเสริญ

ท่านผู้รู้ตีเตียน พระพุทธเจ้าข้า

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๖๓

ใครสมาทานเต็มที่แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งที่
ไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์หรือไม่? หรือว่า ท่านมี
ความเห็นในข้อนี้อย่างไร?

ใครสมาทานให้เต็มที่แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งที่
ไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ ในข้อนี้พวกข้าพระองค์
มีความเห็นอย่างนี้ พระพุทธเจ้าข้า”

ช่วงนี้เป็นการชี้ให้เห็นว่า ชาวกาลามะได้คิดตามแนวที่พระ
พุทธเจ้าทรงแนะให้คิด ทำให้ท่านสามารถมองเห็นผลกระทบที่มี
ลักษณะเหมือนกระแสดิ้น อันมีจุดเริ่มต้นมาจากความโลภ
ความโกรธ ความหลงได้อย่างต่อเนื่อง อันเป็นแนวคิดตามหลักของ
ปฏิจจสมุปบาท คือความเป็นเหตุเป็นปัจจัยของกันและกันของกิเลส
กรรมและวิบาก และความต่อเนื่องของวิบากที่สามารถเชื่อมโยง
กลับไปหาสาเหตุ คือความโลภ ความโกรธ ความหลงได้ทุกตอน

ข้อความในพระสูตรตอนต่อไป พระพุทธเจ้าทรงนำข้อความ
ในตอนต้น คือไม่ให้ถือเอาด้วยสาเหตุ ๑๐ ประการ และการ
ให้ใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่าใดเป็นอกุศล
มีโทษ ท่านผู้รู้ดีเที่ยน ใครสมาทาน คือประพฤติกให้เต็มที่แล้ว ย่อม
เป็นไปเพื่อสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์อีกครั้งหนึ่ง โดยทรง
ย้ำเตือนว่า เมื่อเห็นประจักษ์ด้วยตาตนเองเช่นนี้แล้ว ก็ให้ละอกุศล
เหล่านั้นเสีย จากนั้นทรงย้ำเตือนว่า

“เพราะเหตุนี้ คำใดที่เราได้กล่าวกับท่าน คำนั้นเรา
อาศัยเหตุนี้แหละกล่าว”

พระพุทธดำรัสที่ตรัสเน้นย้ำนี้ เป็นการบอกให้ทราบว่าการ
เรียนรู้ที่ผ่านมาทั้ง ๑๐ ประการนั้น อย่างนำมาเชื่อถือเอา
๖๔ กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?

ทันทีที่หันใจขอให้นำมาพิจารณาให้เห็นลักษณะหน้าที่
ผลที่เกิดจากสิ่งเหล่านั้น ให้เกิดความรู้ เห็น ด้วยใจ
ตนเองดังกล่าวแล้วเสียก่อน เมื่อเห็นประจักษ์ แจ่มแจ้งใจ
ว่า เป็นโทษแล้วก็ให้ละเสีย

การปฏิเสธแหล่งความเชื่อโดยไม่นำมาพิจารณาว่า ควร
รับหรือปฏิเสธในแนวที่มีการเผยแพร่กันของคนบางพวกนั้น ที่จริง
ขัดแย้งความกับความจริงในชีวิตของคนเป็นอันมากเช่น

๑. การแปลคำว่า มา ปิฎกสมุปทานเนน อย่าเชื่อแม้พระ
ไตรปิฎกนั้น แสดงถึงความไม่รับผิดชอบเป็นอันมาก เพราะในแง่ของ
ความเป็นจริงแล้ว พระไตรปิฎก เป็นคำที่ใช้เรียกพระคัมภีร์ทาง
พระพุทธศาสนา หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้วถึงเกือบ
๓๐๐ ปี และหลักธรรมในพระไตรปิฎกก็เกิดจากพระปัญญาการ
ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก มีการนำสืบกันมาโดยพระอรหันต์
ซึ่งเป็นเอกบุคคคลที่ควรแก่การเชื่อถือมากที่สุดในโลก แม้อย่างนั้นก็
เน้นให้ใช้ปัญญาครบทั้ง ๓ ระดับเช่นเดียวกัน

๒. สมมติว่า ปฏิเสธแม้พระไตรปิฎกด้วย ย่อมเป็นการแสดง
ว่า แม้กาลามสูตรเองซึ่งปรากฏในติกกนิบาต อังคุตตรนิกาย ใน
พระไตรปิฎกก็เชื่อไม่ได้ด้วย เลยสับสนกันใหญ่จนหาข้อยุติอะไร
ไม่ได้เลย

๓. ในชีวิตจริงของคนเรานั้นถ้าจะถามว่า ระหว่างปัญญา
กับศรัทธา คนใช้อะไรมากกว่ากัน เราตอบได้ทันทีว่า คนใช้ศรัทธา
มากกว่าปัญญา และแม้ในการใช้ปัญญาก็มักเป็นปัญญาระดับ
สุตมยปัญญา คือที่เกิดจากการได้ยินได้ฟังกันในชีวิตประจำวันด้วย
ซ้ำไป

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๖๕

๔. ความเจริญเติบโตในชีวิตของคนแต่ละคน ตอนต้นเรา เริ่มที่ความเชื่อพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ จากนั้นก็เชื่อครู อาจารย์ เพื่อน ผู้บังคับบัญชา คนรัก เอกสาร ตำรา ข่าวสาร ต่างๆ เป็นต้น ซึ่งจะพบว่าชีวิตของคนเราแต่ละคนนั้น มีเป็นอันมากที่สามารถตัดสินใจ ยอมรับนับถือได้ เพียงเพราะอาศัยประสาทสัมผัสทางตา หู เป็นต้นเท่านั้น ซึ่งแน่นอนความเชื่อระดับนี้มีความเสี่ยงสูงต่อความ เข้าใจผิด ทางพระพุทธศาสนาจึงให้ความเชื่อในคน วัตถุ สิ่ง ที่ควร แก่การเชื่อถือ โดยจับหลักไว้ที่ตถาคตโพธิสัทธา คือเชื่อในปัญญา การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ทุกอย่างในพระพุทธศาสนาล้วนสืบเนื่อง มาจากการตรัสรู้ของพระองค์ เพียงจับหลักตรงนี้ไว้ให้มั่นคงจริงๆ ก็ จะมีความปลอดภัยได้สูง ทางพระพุทธศาสนาจึงยกย่องศรัทธา ไว้เป็นอันมาก เช่น

ศรัทธาตั้งมั่นแล้วยังประโยชน์ให้สำเร็จ,
ศรัทธาตั้งมั่นแล้วนำสุขมาให้,
ศรัทธาเป็นทรัพย์อันประเสริฐของคนในโลกนี้,
ศรัทธารวบรวมไว้ซึ่งเสบียงคือ กุศล,
ศรัทธาเป็นเพื่อนคู่คิดมิตรคู่ใจของคน,

จนถึง

คนจะข้ามพ้นโอฆะห้วงน้ำ คือกิเลสได้ด้วยศรัทธา เป็นต้น

ในสังฆทานิสังสสูตร อังคุตตรนิกาย ทรงแสดงอานิสงส์ของ ศรัทธาไว้ ๕ ประการ คือ

๑. สัตบุรุษผู้สงบในโลก เมื่อจะอนุเคราะห์คน ย่อม อนุเคราะห์คนที่มีศรัทธาก่อน

๖๖ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

๒. ลัคนาผู้สงบในโลก เมื่อจะเข้าไปหา ย่อมเข้าไปหาคนที่มึศรัทธาก่อน

๓. ลัคนาผู้สงบในโลก เมื่อจะต้อนรับ ย่อมต้อนรับผู้ที่มีศรัทธาก่อน

๔. ลัคนาผู้สงบในโลก เมื่อจะแสดงธรรม ย่อมแสดงธรรมแก่คนที่มึศรัทธาก่อน

๕. คนที่มีศรัทธา เมื่อตายไปแล้วย่อมเข้าถึง สวรรค์โลกสวรรค์

ในทางปฏิบัติจริงๆ คนฉลาดจึงสามารถเลือกใช้ศรัทธาหรือใช้ปัญญาเป็นหลักในการตัดสินใจ ยอมรับ นับถือ เรื่องอะไรก็ตามอย่างที่ท่านเห็นว่า เชื่อในคน ในสิ่งที่ควรเชื่อ ซึ่งผลจากความเชื่อหรือปัญญาก็ตาม จะต้องไม่ออกมาในรูปของการสร้างทุกข์ให้บังเกิดขึ้น ทั้งแก่ตนและคนอื่นเป็นหลักไว้เสมอ

หลังจากทรงทบทวนเรื่องไม่ควรถือเอา ๑๐ ประการแล้ว ทรงเน้นให้ใช้จินตตามยปัญญาอีกมุมหนึ่งของธรรมคือ กุศลธรรมว่า

“กาลามชน เมื่อใดท่านรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ใครสมาทานให้เต็มที่แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข กาลามชน เมื่อนั้นพวกท่านพึงถึงพร้อมด้วยธรรมเหล่านั้นอยู่”

จากนั้น ทรงนำเอาความไม่โลภ ความไม่โกรธ ความไม่หลง มาถามไปที่ละข้อ ซึ่งในที่นี้จะสรุปรวมกันตามโครงสร้างเดิม ดังที่ได้ทำมาแล้วในส่วนของความโลภ ความโกรธ ความหลง คือ

“กาลามชน พวกท่านจะสำคัญความข้อนี้เป็นไฉน? ความไม่โลภ ความไม่โกรธ ความไม่หลง เมื่อเกิดขึ้นใน สันดานของคน ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ หรือเพื่อสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์

เพื่อประโยชน์ พระพุทธเจ้าข้า

กาลามชน ก็บุคคลผู้มีความไม่โลภ ความไม่โกรธ ความไม่หลง อันความโลภ ความโกรธ ความหลง ไม่ครอบงำ มีจิตอันความโลภ ความโกรธ ความหลง ไม่ยึดเอาไว้แล้ว ย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ถือเอาซึ่งสิ่งของที่เขาของเขามีได้ให้ ไม่ประพฤติผิดในทางประเวณี ไม่พูดเท็จ สิ่งใดเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ผู้อื่น สิ้นกาลนาน เขาย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อเป็นอย่างนั้นบ้าง ข้อนี้จริงหรือไม่?

ข้อนี้จริงอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า

กาลามชน ท่านมีความเห็นในเรื่องนี้ว่าอย่างไร?

ธรรมเหล่านี้เป็นกุศลหรืออกุศล

เป็นกุศล พระพุทธเจ้าข้า

ธรรมเหล่านี้มีโทษหรือไม่มีโทษ

ไม่มีโทษ พระพุทธเจ้าข้า

ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้ดีเตียนหรือท่านผู้รู้สรรเสริญ

ท่านผู้รู้สรรเสริญ พระพุทธเจ้าข้า

ใครสมาทานให้เต็มที่แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขหรือไม่? หรือว่าพวกท่านมีความเห็นเป็นอย่างไรในข้อนี้

๖๘ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

ใครสมาทานเต็มที่แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข ในข้อนี้พวกข้าพระองค์ก็มีความเห็นอย่างนี้ พระพุทธเจ้าข้า”

อโลภะ ความไม่โลภ **อโทสะ** ความไม่ประทุษร้าย **อโมหะ** ความไม่หลง ท่านจัดเป็นกุศลมูล คือรากเหง้าของ ความดีทั้งหลาย มีจุดเริ่มต้นความดีจากกุศลมูลเหล่านี้ ซึ่งมีราก อยู่ที่วิชาหรือปัญญา อันเป็นความรู้ในระดับต่างๆ จนถึงความรู้ ระดับพระสัพพัญญุตญาณ

ดังนั้น ท่านที่จะไม่โลภ ไม่ประทุษร้าย ไม่หลงสมบูรณ์จริงๆ จึงมีเฉพาะระดับพระอรหันต์หรือ**พุทธบุคคล ๓ ประเภท**คือ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และ พระอรหันตสาวก เท่านั้น

แต่เพราะกุศลธรรมทั้งหลายไม่ว่าจะมากหรือน้อยก็ตาม เมื่อ เกิดขึ้นแล้วจะทำหน้าที่ขจัดสิ่งตรงกันข้ามให้เจือจาง เบาบางลงไป ตามลำดับ ทำนองแสงสว่างที่เกิดขึ้นจะมากหรือน้อยก็ตาม นอกจากจะให้แสงสว่างด้วยตนเองแล้ว ยังทำหน้าที่ขจัดความมืด ให้ออกไป แต่ความมืดจะหายไปได้น้อยหรือมาก ขึ้นอยู่กับปริมาณ แสงสว่างที่ถูกจุดขึ้นในขณะนั้นๆ เป็นสำคัญ

จึงอาจกล่าวโดยสรุปว่า ธรรมปฏิบัติทั้งหมดในทางพระพุทธ ศาสนา คือการพยายามพัฒนาจิตให้มีความไม่โลภ ความไม่โกรธ ความไม่หลงมากยิ่งขึ้น จนสามารถขจัดความโลภ ความโกรธ ความหลงได้หมดสิ้นไปในที่สุด ที่พระโบราณจารย์ท่านมักใช้คำว่า **พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมมีพระอรหันต์เป็นยอด** หมายความว่า

ทรงมุ่งตรงไปที่เป้าหมายสูงสุด คือ ผู้ปฏิบัติสามารถ
บรรลุผลเป็นพระอรหันต์

แต่คนเราแต่ละคนมีความจำกัดด้วยตัวของเขาเอง การ
พยายามลดละ ความโลภ โกรธ หลง เพื่อให้จิตมีความไม่โลภ ไม่โกรธ
ไม่หลงเพิ่มขึ้น จึงทำได้แตกต่างกันไป ตามกำลังความสามารถของ
แต่ละคน

ทั้งนี้เพราะว่า ความโลภ โกรธ หลงที่รุนแรงจะทำให้สังคม
ประเทศชาติเข้าสู่ยุคมิคสัญญี คือมองกันเป็นสัตว์ที่ตนจะต้องไล่ล่า
เป็นพฤติกรรมที่เป็นไปตามสัญชาตญาณสัตว์ป่า ขาดการควบคุม
บังคับบัญชาจากจิตสำนึกที่มีเหตุผล พฤติกรรมเหล่านี้เราจะเห็น
ได้จากการจลาจล การสงคราม การต่อสู้ระหว่างกลุ่มคนกับกลุ่มคน
เมื่อมองสาวลึกลงไปถึงตัวกระตุ้นให้กระทำจะพบว่า เป็นอาการ
ของความโลภ ความโกรธ ความหลง ที่มีความต่อเนื่อง มีการกระตุ้น
เร่งเร้า ให้เกิดความรุนแรงขึ้นมามากขึ้นๆ จนพฤติกรรมของคน
ไม่ต่างอะไรไปจากสัตว์ แต่จะมีการทำลายล้างรุนแรงมากกว่าสัตว์
เพราะคนมีเครื่องทุ่นแรงมากกว่า

ท่านบอกว่า คนกับสัตว์ย่อมไม่แตกต่างกันใน เรื่องกาม
เรื่องกิน เรื่องนอน และความกลัว ความแตกต่างจึงอยู่ที่การ
แสวงหาการครอบครอง การใช้สอยสิ่งเหล่านั้นเท่านั้น พฤติกรรม
ของสัตว์ดิรัจฉาน แสดงอาการของความโลภ โกรธ หลง ที่ชัดเจนด้วย

“การแย่งอาหารกันกิน แย่งถิ่นกันอยู่
แย่งคู่กันพิศวาส แย่งอำนาจกันเป็นใหญ่”

พฤติกรรมเหล่านั้นเห็นได้ชัดเจนว่า เป็นอาการของความโลภ
หลงที่ชัดเจน และพร้อมที่จะโกรธผู้ที่มาแย่งอาหาร ที่อยู่อาศัย
๗๐ กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?

คู่ครอง และอำนาจของตน และความรุนแรงในลักษณะนี้เองได้เกิดขึ้นแก่คนในโลก จนแต่ละอย่างกลายเป็นสงครามไปได้ในทุกกรณี และเคยเป็นมาแล้วหลายครั้งหลายหนในโฉมหน้าประวัติศาสตร์ของโลก

ในขณะที่เดียวกัน พฤติกรรมของคนดีระดับที่มีศีลธรรมจรรยา มีเหตุมีผลในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งในแง่ของความเป็นจริงแล้ว มีมากกว่าพฤติกรรมรุนแรงดังกล่าว ลักษณะอาการเหล่านี้เป็นที่รับรู้กันของคนทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกาลามชนที่ท่านมีประสบการณ์ในชีวิตการเรียนรู้ และท่านอยู่ในยุคสมัยที่คนสนใจในธรรมด้วยการทำความเข้าใจในเรื่องของความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง สำหรับพวกท่าน จึงไม่เป็นการยากอะไรนัก ที่สำคัญคือ การมองเห็นความต่อเนื่องกันของความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลงว่า เมื่อธรรมเหล่านี้บังเกิดขึ้น ย่อมบังเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ และคนที่ไม่ถูกความโลภ ความโกรธ ความหลงครอบงำ หรือใจไม่มีความโลภ โกรธ หลงที่รุนแรง จะเกิดความสำรวมระวังในเมื่อตนต้องเกี่ยวข้องกับชีวิต ทรัพย์สิน คู่ครอง และการสนทนาติดต่อกับคนอื่น จะไม่ประพฤติดะไรเป็นการล่วงละเมิดต่อสิทธิทางร่างกาย ทรัพย์สิน คู่ครอง และการรับฟังข่าวสารที่ถูกต้องของคนอื่น

ในขณะที่เดียวกันเมื่อตนทำได้แล้วจะเกิดกุศลเจตนาพยายามเชิญชวนชักชวนให้คนอื่นถือตามปฏิบัติตามด้วยจิตคิดอนุเคราะห์ต่อคนเหล่านั้น ต้องการจะป้องกันเขาจากบาป จนถึงได้มองเลยไปว่า สิ่งที่เป็นกุศลธรรมไม่มีโทษ ท่านผู้รู้ยกย่องสรรเสริญ ใครสามารถประพฤติปฏิบัติให้สมบูรณ์ได้จะอำนวยความสุขให้แก่ตน และพร้อมที่จะเผื่อแผ่ความสุขเหล่านั้นไปเพื่อคน

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๗๑

อื่น ด้วยการชักชวน เขาให้ศึกษา ให้ปฏิบัติ เพื่อลดละความโลภ ความโกรธ ความหลงดังกล่าว

ความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง ที่ทรงเน้นย้ำในที่นี้ ทรงเน้นระดับศีลธรรมจรรยาเป็นหลัก เป็นความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง ในระดับของกุศลกรรมบถ คือทางดำเนินชีวิตของคนที่ดีเขาเหล่านั้น อันเกิดขึ้นจากปัญญาหรืออโหชะที่สามารถคิดระดับทำตนเป็นอุปมา หรือเอาใจเขามาใส่ใจเราว่า การกระทำอันใดที่เราไม่ต้องการให้คนอื่น สัตว์อื่นกระทำต่อเรา พยายามควบคุมความคิดจิตใจของตนไม่ให้กระทำการสิ่งนั้นแก่คนอื่น สัตว์อื่น จุดกระทบที่สำคัญหรือ แม้แต่จุดที่ยึดมั่นถือมั่นที่สำคัญในชีวิตคนนั้น

บางครั้งท่านใช้คำง่ายๆ ว่า “**ตนกับสิ่งที่เกี่ยวเนื่องด้วยตน หรือเรากับของเรา**” ซึ่งในที่นี้ทรงยกตัวหลักมาที่เดียวคือ ชีวิต ทรัพย์สิน คู่ครองของเรา และการรับฟังข่าวสารของเรา ที่ทุกคนไม่ต้องการให้ใครมาล่วงละเมิด และมาโกหกหลอกลวงเรา โดยให้อาศัยจุดนี้เองคิดย้อนไปที่ตัวเขา และสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกับเขาก็คงเป็นเรื่องของชีวิต ทรัพย์สิน คู่ครอง การรับฟังข่าวสารที่ถูกต้อง เช่นเดียวกัน

ความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง ที่ทรงประสงค์ในที่นี้ จึงเป็นระดับมโนสุจริต คือความคิดในทางที่ดีที่ชอบ เป็นความคิดระดับคุมความโลภ ความโกรธ ความหลงเอาไว้ ไม่ให้ล้นออกมาจนเป็นเหตุให้มีการทำ การพูดในทางที่เป็นกายทุจริต วจีทุจริตเท่านั้น ซึ่งหมายความว่า หากท่านสามารถคุมความคิดของตนได้ในระดับนี้ กุศลกรรมบถทางกาย วาจา ก็จะเกิดขึ้นเองโดยอัตโนมัติ ความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลงระดับนี้ท่านจึงบอกว่า

๗๒ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

๑. ไม่โลภอยากได้ของๆ คนอื่น แสดงว่าแม้จะโลภอยู่บ้าง แต่ให้คุ้มไว้อย่างถึงกับอยากได้ของๆ คนอื่น เพราะเมื่อถึงจุดนั้นแล้ว ทุจริตทางกาย ทางวาจาจะต้องเกิดขึ้นแน่นอน เพียงแต่จะรุนแรง หรือไม่รุนแรงเท่านั้น

๒. ความโกรธแม้จะมี ก็อย่าถึงกับมุ่งร้ายทำลายคนอื่น หรือ ผลประโยชน์ของคนอื่น

๓. แม้จะมีความหลงอยู่ภายในใจ แต่อย่าให้ถึงกับเห็นผิด จากทำนองคลองธรรม อันพร้อมที่จะนำไปสู่การพุดผิด ทำผิด

หากคนสามารถทำใจให้ไม่โลภอยากได้ของคนอื่น ไม่ พยายามปกป้องร้ายคนอื่น เห็นชอบตามทำนองคลองธรรมแล้ว การ งดเว้นจากการทำลายชีวิต ทรัพย์สิน ล่วงเกินคุ้มครองของคนอื่นก็จะ เกิดขึ้น ยามต้องพุดจาสนทนากับคนอื่น ก็จะงดเว้นการพุดเท็จ พุด ส่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพื่อเจ้อเหลวไหล อันเป็นพัฒนาการทาง ใจที่เข้าถึงความเป็นมนุษย์ ตามความหมายของพระพุทธานุศาสน์ ที่ ท่านนิยามคุณลักษณะของความเป็นมนุษย์ไว้ว่า

มนุษย์ คือสัตว์โลกที่มีใจสูง คือ สูงจากอำนาจ ของกิเลส ในระดับที่คุมกิเลสดังกล่าวได้

มนุษย์คือสัตว์โลกที่รู้ว่าอะไรเป็นประโยชน์และ ไม่เป็นประโยชน์ หมายถึงกอบปรด้วยอโหมะหรือปัญญา ที่ทำหน้าที่ขจัดความหลง อย่างน้อยระดับความเห็นผิด ในกฎแห่งเหตุผล ในกฎแห่งกรรม ในความจริงแห่งไตร ลักษณะ คิดเอาใจเขามาใส่ใจเราได้เป็นเบื้องต้น

มนุษย์ คือสัตว์โลกที่มีเหตุผล คือมองผลสาวไป หาเหตุได้ มองเหตุสาวไปหาผลได้ จนถึงความพร้อมที่

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๗๓

จะขจัดเหตุแห่งความเสื่อม มาดำเนินชีวิตไปบนเหตุแห่ง
ความเจริญได้

กุศลกรรมบถทั้ง ๑๐ ประการนี้ พระโบราณจารย์ท่านบอกว่า
เป็นมนุษยธรรม จัดเป็นเกณฑ์วัดความเป็นมนุษย์ของคนที่เกิดมา
ในโลก ทุจจริต ๓ ประการ อันเกิดขึ้นมาจากความโลภ ความโกรธ
ความหลง และสุจจริต ๓ ประการ อันเกิดขึ้นจากความไม่โลภ ไม่โกรธ
ไม่หลง จึงเป็นพระธรรมเทศนาที่มีการตอกย้ำมากเป็นพิเศษ ในที่
บางแห่งทรงแสดงผลต่อเนื่องจากบาปบุญเหล่านี้ไว้ ทั้งในปัจจุบัน
และภพหน้า

ในทุกนิบาต อังคุตตรนิกาย ทรงรับสั่งแก่พระอานนทเถระ
ว่า

“อานนท์ เมื่อบุคคลกระทำกายทุจจริต วจิทุจจริต มโน
ทุจจริต ที่เรากล่าวว่าเป็นกิจไม่ควรทำโดยส่วนเดียว โทษ
อย่างนี้อันผู้นั้นพึงหวังได้คือ

๑. แม้นตนเองก็ติเตียนตนเองได้

๒. ท่านผู้รู้ใคร่ครวญแล้วย่อมนำหิณิตีเตียน

๓. ชื่อเสียงในทางชั่วร้ายย่อมนกระฉ่อนไป

๔. จะหลงทำกาลกิรียาคือหลงตาย

๕. เมื่อแตกกายตายไปย่อมบังเกิดในทุคติ วินิบาต

นรก อบาย

อานนท์ เมื่อบุคคลทำกายสุจจริต วจีสุจจริต มโนสุจจริต
ที่เรากล่าวว่าเป็นกิจควรทำโดยส่วนเดียว อานิสงส์อย่าง
นี้อันผู้นั้นพึงหวังได้คือ

๑. แม้นตนเองก็ติเตียนตนเองมิได้

๗๔ กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?

๒. ท่านผู้รู้ใคร่ครวญแล้วย่อมยกย่องสรรเสริญ

๓. เกียรติคุณในทางดีงามย่อมแพร่กระจายไปใน
ทิศทั้งหลาย

๔. ยามจะตายก็ตายอย่างมีสติไม่หลงตาย

๕. หลังกายแตกทำลายไป ย่อมบังเกิดในสุคติโลก
สวรรค์

ในทุกนิบาต อังคุตตรนิกายนั่นเอง ทรงตอบปัญหาที่ท่าน
ชาณุสโสณีกราบทูลถามถึงเหตุปัจจัยให้คนตายแล้วไปบังเกิดใน
นรกและสวรรค์ ก็ทรงแสดงว่า

การทำทุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจ และการไม่ทำ
สุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจ เป็นเหตุปัจจัย ให้คน
บังเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก และการทำสุจริตทาง
กาย วาจา ใจ การไม่ทำทุจริตทางกาย วาจา ใจ เป็นเหตุ
เป็นปัจจัยให้ คนได้บังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ความไม่โลภ
ไม่โกรธ ไม่หลง

ที่ทรงยกมาตรัสถามชาวกาลามชน ที่ทรงเน้นไปที่การทำและ
การชักชวนให้คนอื่นทำสุจริตทางกาย วาจา ใจ

ในพระสูตรนี้ทรงเน้นไปที่ระดับของศีล หรือกุศลกรรมบถดัง
กล่าว อันที่จริงระดับกุศลกรรมบถเป็นธรรมะไปแล้ว แต่เป็นธรรมะ
ระดับต้น คือ การงดเว้น กวรสำรวมระวัง การไม่ละเมิด จึงมี
อาการของศีลอยู่มาก แม้จากจุดของศีลนั่นเองก็อำนวยผลทั้งเป็น
มนุษย์สมบัติ สวรรคสมบัติ และนิพพานสมบัติ ดังในตอนสุดท้าย
ของศีลที่สมาทานกันว่า

ศีลเถน สุคติ ยนฺติ คนจะบังเกิดในสุคติได้ก็เพราะศีล

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๗๕

ศีลเลน โภคสมุปทา คนจะสมบูรณ์พร้อมด้วยโภคสมบัติ
ได้ก็เพราะศีล

ศีลเลน นิพพุตี ยนฺติ คนจะบรรลุนิพพานได้ก็เพราะศีล
แต่ทั้งนี้ คนๆ นั้นจะต้องสามารถชำระศีลของตนให้บริสุทธิ์
หมดจด และจากความหมัดจดของศีลที่เกิดขึ้นตามลำดับนั่นเอง
ทำให้คนผู้นั้นมีธรรมะเป็นหลักใจเพิ่มขึ้นตามลำดับ จนกลายเป็น
คนมีธรรม เช่น เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เป็นอาการของความ
ไม่โลภไม่หลงระดับหนึ่ง จากนั้นจะงดเว้นการเชิญชวน ชักชวน
แนะนำ หรือสั่งให้คนอื่นฆ่า อาการของความไม่โลภ ไม่หลงชัดเจน
มากยิ่งขึ้น จากนั้นใจจะมีความประณีตขึ้น จนถึงไม่ยกย่อง
สรรเสริญคนอื่นที่ฆ่าสัตว์ นอกจากกายจะสุจริตแล้ว สุจริตเกิดครบ
ทั้ง ๓ ประการ จากนั้นท่านจะไม่พอใจไม่ยินดีในการฆ่า สิ่ง
ที่ได้มาด้วยการฆ่า แต่กลับมีเมตตาต่อคนเหล่านั้น ปริมาณคุณธรรม
เด่นชัดมากยิ่งขึ้นโดยลำดับ

พอมาถึงระดับของธรรมะแล้ว ใจที่ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง
คือใจที่มีความเสียสละ เมตตา กรุณา ปัญญา อย่างน้อยก็ในระดับ
ที่ไม่ละเมิดศีลที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ ทำให้สามารถควบคุม
ตนเองได้ ตั้งตนไว้ในทางที่ชอบได้ แม้บางครั้งจะทรงสอนใน
ลักษณะแยกเดี่ยวออกไป เช่น การเลือกให้ **อันพระสุคตทรง
สรรเสริญ** การเลือกเป็นอาการของอโมหะ คือปัญญา การให้เป็น
อาการของอโลภะ คือความไม่โลภ จนถึงเสียสละออกมา ในขณะที่
เดียวกันหากเราไม่ชอบคนที่เราให้ เราก็ไม่ให้และกลับให้ได้ ถ้าเรา
ไม่โกรธเขา แสดงว่าในการทำอย่างนั้น ความโลภ ความโกรธ
ความหลง ได้ถูกขจัดออกไประดับหนึ่งแล้ว

๗๖ **กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?**

เพราะเหตุนี้บัณฑิตย่อมเว้นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ถือเอาเฉพาะสิ่งที่เป็นประโยชน์

ความเป็นบัณฑิตก็ดี ความคิดที่จะงดเว้นก็ดี เป็นอาการของ
อโสมพะ สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ เป็นผลที่สืบเนื่องมาจากกิเลสทั้ง ๓ กอง
การปฏิบัติในจุดนี้จึงเป็นทั้งความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง เพียง
แต่ว่าอาการของอะไรจะเด่นกว่าเท่านั้นเอง

หลังจากทรงยกเอาอกุศลมูล กุศลมูลมาตรัสถามให้คิด
พิจารณา มองเห็นผลของความชั่วความดีได้ตลอดสายแล้ว พึง
สังเกตว่า จนถึงขณะนั้นพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงสอนอะไรเพิ่มเติม
เพียงแต่ทรงสรุปว่า เมื่อท่านเหล่านั้นเห็นประจักษ์ซึ่งบาป บุญ คุณ
โทษ ประโยชน์ และไม่ใช่ประโยชน์ จากอกุศลมูล กุศลมูลด้วยตน
เองแล้ว ก็ควรจะละอกุศล ควรดำรงตนอยู่ด้วยกุศลธรรมเหล่านั้น

การที่ทรงแสดงแหล่งการรับรู้ทั้ง ๑๐ ว่า ไม่ควรถือเอานั้น
ทรงแสดงเพื่อให้ท่านเหล่านั้นใช้ปัญญา พินิจพิจารณาด้วยตนเอง
คือให้คิดเอง เลือกรับเลือกประพฤติด้วยจิตสำนึกของตนเอง
หาได้ทรงแสดงเพราะเหตุอื่นไม่ ทรงเน้นย้ำตรงนี้ทุกขั้นตอน ทรง
เน้นย้ำในลักษณะนี้ถึง ๔ ครั้งด้วยกัน จากนั้นทรงนำเอาหลักของ
พรหมวิหารทั้ง ๔ ประการมาแยกแสดงในแต่ละข้อ โดยทรงเปลี่ยน
เฉพาะองค์ธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขาไปตามลำดับ
โดยข้อความส่วนอื่นเหมือนกัน ในที่นี้จะนำมากล่าวโดยสรุป แต่คง
เนื้อหาสาระไว้เท่าเดิมความว่า

“กาลามชน อริยสาวกนั้นแล เป็นผู้ปราศจากความ
โลภ ความพยาบาท เป็นผู้ไม่หลง มีสติมั่นคง มีสัมปชัญญะ
มีใจประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา แผ่ไปใน

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๗๗

ทิสที่ ๑ อยู่ ทิสที่ ๒ ทิสที่ ๓ ทิสที่ ๔ ก็แผ่ไปอย่างนั้น มีใจประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ไพบูลย์เต็มที่เป็นจิตใหญ่ มีสัตว์หาประมาณมิได้เป็นอารมณ์ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปในทิสทั้งปวง ทั้งในทิสเบื้องบน ทิสเบื้องต่ำ ทิสเบื้องขวา ตลอดโลกอันมีสรรพสัตว์ ด้วยความเป็นผู้มีใจกอบปรัดด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ในสัตว์ทั้งปวง”

พระธรรมเทศนาช่วงนี้ ทรงชี้ไปที่คุณลักษณะของคนระดับพระอริยสาวกว่า ท่านไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง ในขณะเดียวกันท่านสมบูรณ์ด้วย สติ สัมปชัญญะ และพรหมวิหารธรรม ๔ ประการ ที่ไม่ใช่เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ระดับธรรมดา แต่เป็นระดับที่ไพบูลย์ เป็นจิตใหญ่ มีความรู้สึกต่อสรรพสัตว์ไม่มีประมาณที่ท่านเรียกว่า “อัปมัถฺยญา” คุณธรรมในลักษณะสมบูรณ์เช่นนี้ จึงเป็นการพูดถึงพระอริยสาวกระดับอรหันต์เป็นหลัก ซึ่งในแง่ของผู้ฟัง กาลามชนสามารถนึกย้อนกลับไปที่พระพุทธคุณที่ท่านเหล่านั้นได้ฟังล่วงหน้ามาก่อนแล้วได้เป็นอย่างดี

คุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ จึงน่าจะมาทำความรู้จักในรายละเอียดมากขึ้น เพราะเป็นฐานของชีวิต เป็นเรื่อจิตใจของคนดีทั้งหลายที่ท่านแปลธรรม ๔ ประการระดับพรหมวิหารว่า ธรรมอันเป็นเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่ หรือเป็นหลักใจของผู้ใหญ่ทั้งหลาย ซึ่งในแง่ของความเป็นจริงแล้ว ควรเป็นหลักใจของคนทั้งหลาย คือ

เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาที่จะเห็นคนอื่น สัตว์อื่น เป็นสุข เกิดขึ้น โดยอาศัยการใช้ปัญญา คิดระดับใจเขาใจเราว่า ตนต้องการความสุขไม่ต้องการความทุกข์ฉันใด คนอื่นสัตว์อื่นก็ไม่ต้องการ
๗๘ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

การความทุกข์ แต่ต้องการความสุขเช่นเดียวกันฉันนั้น เมื่อตั้งใจ
ได้เช่นนี้แล้ว ก็จะเริ่มแสดงเมตตาออกมาทางกาย ทางวาจา โดย
การกระทำอะไรก็ตาม จะไม่ทำในลักษณะเบียดเบียนตนเองและ
คนอื่นให้เดือดร้อน จะพูดอะไรก็ไม่พูดในลักษณะทำตนเองและคน
อื่นให้เดือดร้อน จนถึงตั้งใจจะได้เห็นคนอื่น สัตว์อื่น ดำรงชีวิตอยู่
โดยไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ประทุษร้ายกัน ให้แต่ละ
คนอยู่ดีมีสุขตามสมควรแก่ฐานะของตน เมตตากับความไม่ประทุษ
ร้ายจึงเป็นพวกเดียวกัน ในแง่ของปริยัติคือการศึกษารึเรียนรู้นั้น
ทำไม่ยาก แต่ในภาคปฏิบัติ คือการทำจิตให้มีเมตตากลับทำได้ยาก
พอสมควร ที่เป็นเช่นนี้เพราะอะไร?

เพราะว่า เมตตาเมื่อเกิดขึ้นมา จะต้องทำหน้าที่ขจัดพยาบาท
ออกไปได้ พยาบาทจึงเป็นข้าศึกของเมตตาโดยตรง แต่ในขณะที่
เดียวกัน ข้าศึกใกล้ชิดกับเมตตาจนทำให้คนเข้าใจว่า อาการของ
เมตตาก็มีอยู่ นั่นคือ

กามราคะ ความกำหนัดด้วยอำนาจความใคร่ ในสิ่งที่ตน
กำหนดว่าน่าใคร่ น่าปรารถนา น่าพอใจ

เปมะ ความรักใคร่ ความเส่นหา ผูกพัน ด้วยความรัก ความ
พอใจในคน สัตว์เหล่านั้น

เคหสิตเปมะ ความรักที่เป็นครอบครัว วงศาคณาญาติ
ซึ่งหากเป็นความรู้สึกระดับนี้ พอเกิดปัญหาอะไรขึ้นมา ใจ
พร้อมจะแกว่งไปเป็นฉันทาคติ คือความลำเอียง เพราะอาศัยความ
รัก ความผูกพันกัน

ข้อที่พึงสังเกตคือ เมตตาจะมองไปที่ให้สัตว์ทั้งหลายนั้น
ได้ประโยชน์ ได้ความสุข จากการกระทำของตนเป็นหลัก ท่านจึง

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๗๙

บอกว่าเมตตามีสัตว์ทั้งหลายเป็นอารมณ์ แต่ความรู้สึก ๓ ประการข้างต้น มุ่งตอบสนองความต้องการของตนเป็นหลัก หากไม่เป็นไปตามที่ตนต้องการจะโกรธ แต่ถ้าเป็นเมตตาจริงๆ แม้คนเหล่านั้นจะไม่อยู่ดีมีสุขตามสมควรแก่ฐานะของตน ตามที่เราต้องการ จิตจะปรับตัวเองเป็นอุเบกขา คือมองไปในแง่ของความเป็นกรรมของคนสัตว์เหล่านั้น ที่ใครๆ ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

เมตตา เป็นหลักธรรมที่พุดง่าย แต่ในภาคปฏิบัติกลับยากพอสมควร หากจะให้ เป็นเมตตาจริงๆ ดังนั้น การเจริญเมตตาทำนองนี้เน้นให้พยายามลดความโกรธ ความพยาบาทให้ได้เสียก่อน โดยพยายามขจัดเงื่อนไขที่ทำให้ใจเกิดความโกรธ และเพิ่มพูนความคิดในทำนองเมตตาให้ค่อยๆ เกิดขึ้น จนมีกำลังมากพอที่จะสร้างความรู้สึกเมตตา และมีกำลังมากพอที่จะแผ่ไปโดยนัยที่ทรงแสดงไว้

ปัญหาที่เป็นอุปสรรคของเมตตามีเป็นอันมาก เช่น ความเห็นแก่ตัว เห็นแก่พวกของตัวเอง อันมาจากความรู้สึกเป็นเราเป็นเขา จนแบ่งแยกเป็นพวกเรา พวกเขา สำหรับเรากับพวกเราจะเมตตากันได้ง่าย แต่มักจะสลายไปในทางความเป็นพวกเรา ทำให้ใกล้ชิดต่ออันตรายดังกล่าว ในการเจริญเมตตาจึงต้องมีขันติ ความอดทน มีการให้อภัย พยายามไม่กำหนดคนอื่นด้วยความไม่พอใจ ไม่ยินดีหากเมตตาเขาไม่ได้ก็เฉยๆ ไว้ก่อน

ท่านแสดงหลักความคิดเพื่อสอนใจตนเอง ยามเมื่อใจมีความหงุดหงิด ไม่พอใจ โกรธ โดยคิดถึงพระพุทธดำรัสที่ทรงแสดงไว้ใน กกจูฬมโหฆสูตร คือ พระโฆวาทที่มีความอุปมาเหมือนเลื่อย ความว่า

๘๐ กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?

“ภิกษุทั้งหลาย แม้หากพวกโจรป่าจะพึงจับตัวพวกเธอแล้ว ตัดอวัยวะด้วยเลื่อยที่มีคมสองข้าง แม้ผู้ใดยังใจให้มีความคิดประทุษร้ายต่อโจรนั้น เพราะใจที่ยังร้ายอยู่นั้น ผู้นั้นหาได้ชื่อว่าผู้ทำตามคำสอนเราไม่

ผู้ใดโกรธตอบผู้ที่โกรธตนก่อน คนที่โกรธตอบชื่อว่าเป็นคนเลวกว่าผู้ที่โกรธตนก่อนเสียอีก ผู้ไม่โกรธตอบผู้ที่โกรธตนชื่อว่าชนะสงครามที่ชนะได้ยาก

ผู้ใดรู้ว่าผู้อื่นขุ่นเคืองแล้ว มีสติระงับใจเสียได้ ไม่เคืองตอบ ผู้นั้นชื่อว่าประพฤติประโยชน์แก่บุคคลทั้งสองฝ่าย คือทั้งฝ่ายตนและฝ่ายท่าน”

อีกประการหนึ่ง ท่านสอนให้มองความโกรธว่าเป็นเหมือนศัตรู คนโกรธจึงถือว่าเป็นศัตรูของตนด้วยตนเอง เพราะความเลวร้ายทั้งหลายที่ศัตรูทำให้แก่ศัตรูของตนนั้น เมื่อใครมีความโกรธ ความโกรธเหล่านั้นจะทำหน้าที่เป็นศัตรู เช่นศัตรูทั้งหลายหวังให้คนที่เป็ศัตรูของตน มีผิวพรรณเศร้าหมอง หน้าตาไม่สดใส มีความยากแค้นขัดสน ขาดแคลนโภคสมบัติ ไม่มีเกียรติยศ ไม่มีเพื่อนฝูง จนถึงตายไปแล้วให้ตกนรก ด้วยความโกรธที่เกิดขึ้นภายในใจของตน ความโกรธนั่นเองจะผลักดันให้ทำทุจริตทางกาย วาจา ใจ เมื่อทำทุจริตแล้ว ความเดือดร้อนทุกข์ภัยดังกล่าวจะเกิดขึ้นเอง คนโกรธจึงได้ชื่อว่า ทำตนให้เป็นศัตรูของตน ทรงเตือนให้มองเห็นความโกรธเหมือนท่อนไม้ที่ข้างหนึ่งติดไฟ ข้างหนึ่งเปื้อนอุจจาระ ใครๆ ไม่ควรจับต้องไม่ว่าทางโคนหรือทางปลายหรือว่าตรงกลาง

ตามปกติแล้ว ความโกรธเกิดจากการกระทบกระทั่งกัน แสดงว่า คนที่ทำให้เราโกรธเป็นคนรู้จักกัน ใกล้ชิดกัน ความโกรธ

มักเกิดจากการมองเขาในแง่ร้ายด้านเดียว ท่านจึงสอนให้มองหา
ส่วนแห่งความดีของเขาบ้าง เมื่อนำมาบวกกลับกันแล้วจะพบว่า
ส่วนดีของเขาจะมีมากกว่าส่วนไม่ดีของเขา แล้วพยายามนึกถึง
ความดีของเขาให้มากไว้ ความรู้สึกโกรธก็จะลดน้อยถอยลง แสดง
ว่าจิตพร้อมที่จะเจริญเมตตาหรือแสดงเมตตาต่อเขา

อนึ่ง ท่านสอนให้พยายามมองเชื่อมต่อกันจากนัยแห่งกาลาม
สูตรที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ชาวกาลามชนมองเชื่อมกันว่า สิ่ง
ที่ไม่เป็นประโยชน์ ความทุกข์ เมื่อมองสืบสาวไปถึงสาเหตุแล้วจะพบ
ว่า เกิดมาจากกิเลสคือโลภ โกรธ หลง เมื่อต้องการจะขจัดความ
ทุกข์ให้แก่ตน ก็ต้องพยายามตัดเหตุ คือการลดความโกรธ เมื่อไม่โกรธ
การทำผิด พุติผิดก็ไม่เกิด เมื่อไม่มีการทำผิด พุติผิด ความทุกข์อัน
เป็นผลก็จะไม่เกิดขึ้น เช่นทรงสอนให้เตือนตนด้วยตนว่า

**“นำคำหนิ เมื่อเจ้าโกรธแล้วเจ้าจะทำความทุกข์ให้
เกิดขึ้นแก่ศัตรูของเจ้าได้หรือไม่ก็ตาม แต่บัดนี้เจ้าก็ได้
เบียดเบียนตนเองด้วยความทุกข์ใจ เพราะโกรธอยู่แท้ๆ
แล้ว เจ้าโกรธว่าคนอื่นทำกรรมปาเถื่อนให้ ทำไมเจ้าจึง
ต้องการจะทำกรรมเช่นนั้นเสียเองแก่ตนเองเล่า”** เป็นต้น

หากไม่อาจทำใจในลักษณะนั้นได้ ท่านสอนให้มอง ในแง่ของ
กรรม คือคนโกรธเรานั้นหากเขาทำหรือพูดไปด้วยอำนาจของความ
โกรธ แสดงว่าในขณะนั้นเขากระทำทุจริตพร้อมทั้งทางกาย วาจา
ใจแล้ว เขาต้องรับผลกรรมตามการกระทำของเขาเองแล้ว หากเรา
ไม่โกรธตอบ ไม่ด่าตอบ ไม่ประทุษร้ายตอบ เขาก็ทำบาปกรรมของ
เขาคนเดียว ปล่อยให้เขาเป็นไปตามกรรมของเขา เราไม่มีความ
จำเป็นอะไรที่จะไปทำบาปกรรมตามเขาไปด้วย

๘๒ กาลามสูตร พุทโธว้อย่างไร?

โดยยึดหลักว่า ใครทำกรรมอันใดไว้จะดีหรือชั่วก็ตาม
เขาจะต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น

ข้อนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ว่า

“คนพาลผู้ใดประทุษร้ายต่อคนผู้มีได้ประทุษร้ายซึ่ง
เป็นคนบริสุทธิ์ มิได้มีความคิดชั่ว ผลร้ายย่อมกลับไปถึง
คนพาลผู้นั้นเอง ดุจดั่งลูกธนูที่คนซัดไปทวนลมก็ย่อม
กลับมาถึงผู้ซัดเอง ฉะนั้น”

และในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน มีพระศาสดาที่ประกอบด้วยพระมหากรุณา ไม่มีความโกรธ ความโลภ ความหลงอยู่ จึง
ควรมีความอดกลั้น ความอดทน ช่มใจ ห้ามใจจากความโกรธ
ให้เต็มที่ตามความสามารถที่จะทำได้

อีกประการหนึ่ง ท่านสอนให้พิจารณาในแง่ที่เราเคย
เกี่ยวข้องกันในสังสารวัฏ อาศัยนัยแห่งพระพุทธดำรัสที่ตรัสไว้ในที่
ทั้งหลายมีในนิทานวรรค สังยุตตนิกาย เป็นต้นว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ที่ไม่เคยเป็นมารดา ไม่เคยเป็น
บิดา ไม่เคยเป็นพี่ชาย พี่สาว น้องชาย น้องสาว ไม่เคย
เป็นบุตร ไม่เคยเป็นธิดาของเรา มิใช่หาได้ง่าย”

เมื่อคิดถึงความเกี่ยวข้องผูกพันกันโดยวิธีนี้ ทำให้เกิดความ
เมตตาหวังดี อย่างที่คนมีต่อญาติของตนในปัจจุบัน เพราะการจะไม่
โกรธ มีความเมตตา ให้อภัยต่อญาติของตนเป็นสิ่งที่ทำได้ง่าย
หรือไม่อย่างนั้น ท่านสอนให้พิจารณาศึกษาถึงอันิสงส์ของเมตตา
แล้วนำมากระตุ้นเตือนตัวเองว่า

“นี่เธอ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้มิใช่หรือว่า

ภิกษุทั้งหลาย เจโตวิมุติ คือเมตตา เมื่อภิกษุปฏิบัติ โดยเอื้อเฟื้อ เจริญ ทำให้มาก ทำให้เป็นดูจยาน ทำให้ชำนาญ ปล่อยให้คล่องแคล่ว ก่อตั้งสั่งสม ทำให้สำเร็จ อย่างดีแล้ว อานิสงส์ ๑๑ ประการเป็นอันหวังได้ คือ ผู้เจริญเมตตาเย่อมนอนหลับเป็นสุข, ตื่นขึ้นมากก็เป็นสุข, ไม่ฝันร้าย, เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย, เป็นที่รักของ อมนุษย์ทั้งหลาย, เทวดาย่อมให้การคุ้มครองรักษา, ไฟก็ดี ยาพิษก็ดี ศาตราวุธก็ดี ไม่อาจทำอันตรายได้, จิตใจ จะตั้งมั่นเป็นสมาธิได้เร็ว, หน้าตามีความผ่องใส, ไม่หลง ทำกาลกิริยา, เมื่อยังไม่บรรลुकุณเบื้องสูงย่อมเข้าถึง พรหมโลก

หากเจ้าไม่สามารถทำจิตร้ายให้สงบลงไปได้ เจ้า จะเป็นผู้เริดร้างจากอานิสงส์ทั้ง ๑๑ ประการนี้แน่”

การเจริญเมตตาวิธีทำใจอย่างไร?

การปรับใจให้มีเมตตาจนสามารถแผ่ไปในคนอื่นๆ ได้นั้น จะต้องเริ่มจากทำความรู้สึกเมตตาในตนก่อน โดยท่านสอนให้ ทำใจ ปล่อยๆ ว่า

“ขอเราจงเป็นผู้มีความสุข ไม่มี ความทุกข์ เกิด หรือ ขอเราจงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่มี ความเบียดเบียน ไม่มี ความทุกข์ มีความสุขบริหารตนเองเถิด”

จากนั้นอาศัยความเมตตาต่อตนเป็นฐาน สร้างความรู้สึก ต่อคนอื่นว่า เราเป็นผู้รักความสุข เกลียดชังความทุกข์ ไม่อยาก ๘๔ กาลามสูตร พุดไว้ได้อย่างไร?

ตายฉันใด คนอื่น สัตว์อื่นก็มีความต้องการเช่นนั้น เพราะในแง่ของ
ความเป็นจริงแล้ว รักคนอื่นเสมอด้วยรักตนหาว่ามีไม่

ข้อนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าได้แสดงไว้ว่า

**“บุคคลตามค้นไปด้วยใจตลอดทุกทิศ ก็มีได้พบ
ผู้เป็นที่รักยิ่งกว่าคนที่ไหนเลยฉันใด ตนของคนอื่นก็
ย่อมเป็นที่รักของเขามากฉันนั้น เพราะฉะนั้น ผู้รักตน
จึงไม่ควรเบียดเบียนคนอื่น”**

เมื่อสร้างเมตตาต่อตนได้แล้ว จากนั้นให้เจริญเมตตา
ต่อท่านที่เราเคารพนับถือ เพื่อนที่รัก คนอื่นที่เรามีความรัก คนที่เร
มีความรู้สึกเป็นกลางๆ เมื่อเห็นว่ากำลังเมตตา มีความแก่กล้ามาก
พอแล้ว ให้เจริญเมตตาแม้ในคนที่เรามีความรู้สึกเป็นศัตรู การ
เจริญเมตตานี้ท่านสอนให้ทำ ๒ ระดับคือ

แม่เมตตาไปโดยเจาะจงคนใดคนหนึ่ง กลุ่มใดกลุ่ม
หนึ่งตามลำดับที่กล่าวแล้ว ให้คนเหล่านั้นอยู่อย่างไม่มีเวร ไม่มีภัย
ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ประทุษร้ายกัน ให้มีความสุขตามสมควร
แก่ฐานะของตน

แม่เมตตาโดยไม่เจาะจง ทำนองที่เราแม่เป็นสัพเพสัตว์
คือสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ในที่ในทิศทั้งปวง ให้คนทั้งหลายทั้งปวงเหล่า
นั้นอยู่ร่วมกันอย่างไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่มีอันตราย มีความสุข
ไม่เบียดเบียนกัน

การเจริญเมตตาแนวนี้เป็นระดับของกรรมฐาน คือ
พรหมวิหารและอัปมัณฺญา ในภาคปฏิบัติจริงๆ จึงทำ
ได้ยาก

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๘๕

แต่อย่างไรก็ตาม เมตตาเป็นธรรมค้ำจุนโลก

การอยู่ร่วมกันด้วยเมตตาอย่างน้อยที่สุดจะทำอะไร จะพูดอะไร จะคิดอะไร จะปรึกษาอะไรกับใคร อย่าให้เป็น การเบียดเบียนตนเอง คนอื่น และสัตว์อื่นให้เดือดร้อน ก็ได้ชื่อว่า เป็นคนดีมีศีลธรรมที่สามารถหาความสุขในโลก ได้มากแล้ว

กรุณา คือ ความสงสาร

ต้องการที่จะช่วยเหลือคนอื่นให้หลุดพ้นจาก

ความทุกข์เป็นอย่างไร?

กรุณา ตามปกติแล้วปฏิบัติยากกว่าเมตตา หากใจยังไม่มี ความรักความเมตตาต่อคนสัตว์เหล่านั้น แต่ถ้าใจเมตตาต่อเขาแล้ว การเจริญกรุณาก็ทำได้ง่าย เพราะว่ากรุณาเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้น เมื่อเห็นคนอื่นประสบความทุกข์ ความโศกมักจะมีมาก่อนความกรุณา จนอาจจะหลงว่า นั่นคือกรุณาก็ได้

ในขณะที่เดียวกันถ้าความทุกข์ เกิดขึ้นแก่คนที่เราซ้ง แทนที่จะเกิดความกรุณา อาจจะเกิดความสะใจ ความดีใจ ความสมใจ อันเป็นการซ้ำเติมเขาให้หนักมากยิ่งขึ้น ที่สำคัญคือมักเกิดความคิด เบียดเบียน อันเป็นสัญชาตญาณป่่าอย่างหนึ่งที่กระตุ้นให้ออยาก เห็นคน สัตว์ ประสบความเจ็บปวด ทุกข์ทรมาน ทำให้เกิดกัฟ้าที่มี การต่อสู้กันอย่างรุนแรง คนดูจะรู้สึกสะใจ รู้สึกว่ามันดี หากมีการ ต่อสู้รุนแรงบาดเจ็บจวนตาย หรือบางครั้งถึงตาย แต่หากใจเรามี ความเมตตาต่อคน สัตว์เหล่านั้น จะมีการกระทำ การพูด และ

๘๖ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

ความคิดในการที่จะช่วยให้เขาหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ ดังนั้น
กรุณาจึงมีข้อดีอย่างแรงคือ **วิหิงสา** *ความคิดเบียดเบียน* และข้อดี
ที่ใกล้ชิดจนบางครั้งแยกกันไม่ออกว่ากรุณาหรือไม่ นั่นคือ **โสภจิต** คือ
จิตที่ประกอบด้วย *ความโศกเศร้าเสียใจ* ในยามที่เห็นคนที่ตนรัก
ประสบความพิบัติเดือดร้อน

พึงสังเกตว่า กรุณาเกิดขึ้นจะทำหน้าที่บำบัดความทุกข์
ไม่ให้เกิดขึ้นแก่คนอื่น แต่วิหิงสาสร้างความทุกข์ให้แก่เขา และ
ความโศกสร้างความทุกข์ให้แก่เรา

เนื่องจากความกรุณาปรารถนาความทุกข์ความเดือดร้อนของคน
สัตว์เป็นอารมณ์ การเจริญกรุณาจึงให้เริ่มที่คนซึ่งกำลังประสบ
ความทุกข์อยู่ เช่นความทุกข์เพราะความยากไร้ขาดสน อนาคต หาที่
พึ่งมิได้ คนที่ประสบความทุกข์เพราะมีโรคภัย ไข้เจ็บเบียดเบียน
คนที่ประสบความทุกข์ เพราะทำผิดกฎหมาย กำลังถูกลงโทษ
เป็นต้น แล้วทำความในใจว่า คนเหล่านี้กำลังประสบความทุกข์ ขอ
เขาจงรอดพ้นจากความทุกข์โดยเร็วเถิด การทำให้ใจมีกรุณานั้นจะ
ต้องมองเห็นความจางไปของวิหิงสาและความโศกด้วย หากเรา
พยายามทำใจแล้วหรือแม้แต่ได้ลงมือช่วยเหลือเขาแล้ว แต่เขายัง
คงประสบความทุกข์อยู่ ถือได้ว่าเป็นเรื่องสุดวิสัยที่จะช่วยแล้ว ต้อง
ทำใจให้เป็นอุเบกขา คือมองในแง่ของกรรมเช่นเดียวกับการเจริญ
เมตตา เมื่อเขามีได้เป็นไปตามที่เราต้องการ เพราะถ้าทำใจ
ให้เป็นอุเบกขาไม่ได้ในกรณีนี้ จะกลายเป็นความโศก ความ
คับแค้นใจได้ง่าย

มูทิตา คือ ความพลอยยินดี

**การทำใจให้รู้สึกชื่นชมยินดีในความก้าวหน้าของคนอื่น
ทำอย่างไร?**

การแสดงมูทิตาจิตนั้น แม้จะเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติกันแพร่หลายก็ตาม แต่ในแง่ของธรรมชาติจริงๆ แล้ว ทำไม่ได้ง่ายเช่นเดียวกัน หากคนๆ นั้นเราไม่มีเมตตาต่อเขาเป็นฐานอยู่ก่อน จะเห็นได้ว่าคนที่เราเมตตาต่อเขา เมื่อเขาประสบความสำเร็จความเจริญได้ลาภ ได้ยศ ได้รับคำสรรเสริญ เราจะรู้สึกชื่นชมยินดีไปกับเขา แม้เราเองจะไม่ได้รับประโยชน์อะไรจากเขาเลยก็ตาม

ทั้งนี้เพราะว่า ตามปกติแล้วเมื่อเขาได้ดีมีสุขนั้น หากมีเมตตาเป็นฐานไม่มากพอ ใจจะเกิดความไม่ยินดีในความเจริญก้าวหน้าของเขา ร้ายยิ่งกว่านั้นคือจะรู้สึกริษยาต่อความเจริญก้าวหน้าของเขา แม้กับคนที่เราเมตตานั่นเองหากกำลังเมตตาไม่มากพอ มูทิตาจะกลายเป็นความต้องการมีส่วนแบ่ง หรือขอรับผลประโยชน์จากความเจริญก้าวหน้าของเขา เช่นเพื่อนได้เลื่อนยศเลื่อนตำแหน่ง เราไปขอให้เขาเลี้ยง เขาได้เงินมาเราไปแสดงความยินดีกับเขา แต่อยากให้เขาแบ่งให้ใช้บ้าง จนมีกิจกรรมอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นค่อนข้างแพร่หลาย คือยอมไปแสดงความยินดีในงานแต่งงานขึ้นบ้านใหม่ งานฉลองยศตำแหน่งบางคนไปด้วยความคิดหวังว่าตนจะได้ของขวัญ ของชำร่วยในงานนั้น หากได้จะรู้สึกยินดี หากไม่ได้อาจจะกลับมานิินทา ที่หนักขึ้นไปกว่านั้น เช่นงานศพต่างๆ อันที่จริงแล้วน่าจะไปด้วยความเคารพ นับถือ กตัญญู กรุณาต่อคนตาย หรือญาติพี่น้องของคนตาย แต่บางคนยังต้องการได้รับของแจกจากงาน หากไม่มีก็จะเกิดความไม่พอใจ จนถึงกับคนบางพวก

๘๘ **กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?**

ใช้งานศพเป็นที่แสวงหาหนังสือแจก เดินหมุนเวียนเผาศพกันหลาย
เที่ยวเพื่อได้หนังสือแจก หรือทำที่เป็นเจ้าหน้าที่แจกหนังสือ ไปรับ
เขามาทำที่ว่าจะไปแจกแก่คนอื่น แต่กลับยกยกเอาไปเป็นของตน
แล้วนำไปขายตามตลาดหนังสือๆ จนเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายว่า
หากต้องการหนังสือดีในงานศพ สามารถไปซื้อตามที่ขายหนังสือได้
ในวันรุ่งขึ้นนับจากวันเผาศพแล้วนั่นเอง ตรงนี้หาได้เกี่ยวกับมูทิตา
หรือธรรมะแต่ประการใดไม่ แต่เป็นเรื่องของความเห็นแก่ตัว เห็น
แต่จะได้ โดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสมความควรของคนบางพวก

มูทิตา เป็นธรรมที่ทรงสอนให้ใช้ยามเมื่อคนอื่นประสบความ
สุข ความเจริญ ความก้าวหน้า ซึ่งคนทุกคนต้องการสิ่งเหล่านั้น
เมื่อเห็นคนอื่นเขาได้ ซึ่งทำให้เราเกิดความอยากได้บ้าง หรืออยาก
ได้เสียเอง ความไม่ยินดีในการที่คนอื่นได้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข จึง
เกิดขึ้น ข้าศึกโดยตรงของมูทิตาจึงเป็น*ความไม่ยินดี ความริษยา*
ความริษยาจึงเป็นกิเลสผสมระหว่างความโลภกับความโกรธ คือมี
ความไม่พอใจในตัวคนที่มีความสุขความเจริญ แต่ตนกลับอยากได้
ความสุข ความเจริญเหล่านั้นเสียเอง คนจึงไม่ริษยาต่อคนขอทาน
คนยากจน คนเป็นโรค คนติดคุก แต่จะริษยาในคนที่ได้ดีเท่านั้น
มูทิตาจึงทำได้ยาก หากว่ายังมีความโกรธ ความไม่พอใจในคนที่
เขาได้ดีอยู่ และข้าศึกที่ใกล้ชิดจนแยกไม่ค่อยออกกว่าเป็นมูทิตาหรือ
เปล่า คือความต้องการมีส่วนร่วม ส่วนแบ่ง ในความสุขความเจริญ
เหล่านั้น ถ้าได้ แสดงว่าความโลภของเขาได้รับการตอบสนอง หาก
ไม่ได้เขาจะเกิดความโกรธ

มูทิตาที่จริงใจจึงเป็นไปได้ยาก หากขาดฐาน คือ
ความรู้สึกเมตตาต่อคนอื่นเป็นหลัก

อุเบกขา คือ การวางเฉย

การทำใจให้เป็นกลาง ทำได้อย่างไร?

พรหมวิหาร ๔ ประการนี้ ในภาคปฏิบัติจริงๆ แล้ว อุเบกขา ปฏิบัติได้ยากที่สุด ในพระบาลีท่านจึงเรียงลำดับความเข้มข้นของ อุเบกขาไว้ถึง ๑๐ ระดับด้วยกัน การที่ทำใจได้ยากเพราะว่า โดยพื้นฐานแล้ว การรับรู้สิ่งที่ผ่านมาทางประสาทสัมผัสในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือคน มักจะมีความรู้สึกรัก รู้สึกชัง อันสืบเนื่องมาจากความยินดี ความยินร้ายในคนเหล่านั้น มีอิทธิพลต่อใจสูงมาก จนอาจกล่าวได้ว่า ความรู้สึกทั้งสองประการนี้เป็นอุปสรรคสำคัญ ในการปฏิบัติธรรมก็ได้ อุปสรรคของอุเบกขาคือราคะ ความกำหนัด หรือความรัก ความพอใจ ความยินดีในคนเหล่านั้น และอคติคือ ความลำเอียง อันที่จริงเป็นความรู้สึกที่สืบเนื่องมาจากความยินดี ยินร้ายนั่นเอง กระจายตัวเองออกไปด้วยแรงผลักดันของความโลภ ความโกรธ ความหลง แสดงอาการออกมา ๔ ประการคือ

๑. มันทาคติ ความลำเอียงเพราะอาศัยความรักใคร่กัน

๒. โทสาคติ ความลำเอียงเพราะความชัง ความไม่ชอบ ความ โกรธกัน

๓. ภยาคติ ความลำเอียงเพราะความกลัว

๔. โมหาคติ ความลำเอียงเพราะหลง หรือไม่เข้าใจเหตุผลในเรื่องนั้นๆ

ความรู้สึกเฉยๆ บางอย่างนั้น ท่านไม่กล่าวว่า เป็นอาการของ อุเบกขาเสมอไป อาจจะเป็นความวางเฉยเพราะไม่รู้ เพราะไม่รู้จักก็ได้ อุเบกขาเป็นอาการของปัญญา ที่อาศัยการเพ่งพินิจพิจารณา ตามกระบวนการของกรรม อย่างที่สวดสาธยายกันว่า

๓๐ กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?

**“คนเรามีกรรมเป็นของๆ ตน เป็นผู้รับผลของกรรม
มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง
อาศัย ใครทำกรรมอันใดไว้จะดีหรือชั่วก็ตาม เขาจะต้อง
เป็นผู้รับผลของกรรมนั้น”**

อุเบกขาจึงใช้ในสองกรณีหลักๆ คือ คนๆ นั้นประสบผลกรรม
ชั่วของตน เช่นต้องติดคุก ถูกลงโทษ สอบตก ถูกไล่ออกจากราชการ
 เป็นต้น

ในกรณีนี้ หากคนนั้นเป็นคนที่เรารัก แทนที่จะทำใจให้เกิด
เป็นกลางๆ ใจจะแหว่งด้วยอำนาจฉันทาคติ อาศัยความรักของตน
ที่มีต่อคนๆ นั้น เป็นหลักในการตัดสินใจ ทำให้เกิดความเสียใจบ้าง
ความโกรธแค้นต่อคนที่เกี่ยวข้องกับการต้องรับโทษ ความทุกข์ของ
คนอันเป็นที่รักของตนบ้าง ทำให้บางครั้งว้าวแม้แต่คนที่ผ่านการ
ตัดสินใจของศาลฎีกามาแล้วยังมีการตำหนิศาล หรือมีความรู้สึก
ว่าโทษหนักไป เป็นต้น แต่ถ้าคนที่ประสบความทุกข์ ความวิบัติ ติดคุก
นั้นเป็นคนที่ไม่ชอบ แทนที่จะทำใจให้เป็นกลาง มองเห็นเป็นกฎ
ของกรรม กลับรู้สึกยินดี พอใจ สะใจ สมใจ อันเป็นอาการของ
โทสาคติไป

อุเบกขาที่ใช้อีกกรณีหนึ่งคือ คนๆ นั้นตั้งตนได้ดีเป็นหลัก
เป็นฐานไปแล้ว เช่นลูกของตนที่ออกเรือนมีหลักมีฐานไปแล้ว
พ่อแม่ น่าจะวางใจเป็นกลาง ไม่ไปสนใจ วุ่นวายเดือดร้อนกับเขา
แต่กลับทำใจไม่ค่อยได้ พอคนที่เราไม่ชอบเกิดมีหลักฐาน ตั้งตัว
ได้แล้วจะเกิดความริษยา ไม่สบายใจ ทุกข์ใจเพราะทนเห็นเขาได้ดี
ไม่ได้ อันเป็นอาการของภยาคติ ความลำเอียงเพราะกลัวบ้าง
โมหาคติ ความลำเอียงเพราะหลงบ้าง

การเจริญพรหมวิหาร ๓ ข้อหลังนั้น ท่านใช้ตามสมควร
แก่กรณีของบุคคล คือ

คนที่กำลังประสบความทุกข์ พยายามขจัดความ
คิดเบียดเบียน ความโศกออกไปแล้ว ตั้งใจปรารถนาที่
จะเห็นเขาหลุดพ้นจากความทุกข์ว่า ขอให้ท่านที่กำลัง
ประสบความทุกข์หลุดพ้นจากความทุกข์เถิด

คนที่ประสบความสุข ความเจริญ ให้พยายามทำใจ
ขจัดความริษยา ความต้องการมีส่วนร่วม ความไม่ยินดี
ออกไปแล้ว ตั้งใจปรารถนาที่จะเห็นเขาสามารถรักษา
ความสุข ความเจริญ ไว้ได้นาน อย่าได้สูญหายไป

คนที่ประสบผลกรรมทั้งด้านดีและด้านไม่ดี
พยายามขจัดความรักความชัง อคติออกไปแล้ว ทำใจ
ให้ยอมรับความจริงตามกฎแห่งกรรม

เนื่องจากธรรมะทั้ง ๔ ประการนี้ มีความสำคัญจึงน่าจะศึกษา
ให้เกิดความเข้าใจในโครงสร้างหลักของธรรมทั้ง ๔ ประการนี้
พร้อมทั้งลักษณะ อากาโร ผลที่ปรากฏภายในจิต แรงกระตุ้นให้เกิด
ธรรมแต่ละข้อที่ท่านแสดงไว้ในวิสุทธิมรรคด้วย เพื่อให้สามารถมอง
ธรรมเป็นกระบวนการได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนี้

เมตตา คือคุณธรรมที่มีอยู่ในคนที่เป็นมิตรกันนั้น
มีความเป็นไปโดยอาการคิดเกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ เป็น
ลักษณะ

มีการนำประโยชน์อันมีลักษณะเกื้อกูลเข้าไปให้ เป็น
สิ่งสัมผัสได้

มีการนำความอาฆาตออกไปจากจิต เป็นผลปรากฏแก่จิต
๙๒ กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?

มีอารมณ์มองคนอื่น สัตว์อื่นในแง่ดี เป็นตัวกระตุ้นให้เกิด
ขึ้น

ใจที่สามารถระงับความพยาบาทออกไปจากใจได้จึงเป็น
เมตตาที่ถูกต้อง ในขณะที่เดียวกันหากใจยังมีความเสแสร้ง ความรัก
ที่เกี่ยวกับตัณหาอยู่ ความเมตตาจะเกิดขึ้นหาได้ไม่

กรุณา คือคุณธรรมที่เมื่อเห็นความทุกข์เกิดขึ้น
แก่คนอื่น แล้วทำความหวั่นใจต้องการจะช่วยเหลือให้เขา
หลุดพ้นจากความทุกข์

มีความคิดที่จะปลดเปลื้องคน สัตว์ที่ประสบความ
ทุกข์ให้พ้นจากความทุกข์เป็นลักษณะ

มีความทนไม่ได้ต่อความทุกข์ของผู้อื่นเป็นรส คือสิ่งที่
ตนสัมผัสได้

มีการมองเห็นคน สัตว์ ผู้ที่กำลังถูกความทุกข์ครอบงำ
อยู่ เป็นตัวกระตุ้นให้เกิด

การที่สามารถขจัดความเบียดเบียนออกไปเป็นความสมบูรณ์
ของกรุณา และถ้าใจยังมีความโศกอยู่ ความกรุณาจะปรากฏไม่ได้

มุทิตา คุณธรรมที่เป็นเหตุบันเทิงแห่งสาธุชนมีความ
บันเทิงใจในความสมบูรณ์ของผู้อื่นเป็นลักษณะ

มีความไม่หึงหวง เป็นรสคือสิ่งที่จิตสัมผัสได้

มีความสามารถขจัดเสียซึ่งความริษยาในความสุข สมบูรณ์ของ
คนอื่น เป็นเครื่องปรากฏ

มีการมองเห็นความสุขสมบูรณ์ของคนอื่น เป็นแรงผลักดัน
ให้เกิดขึ้น

ดังนั้น จิตที่มีมุทิตาจริง คนจะต้องเห็นความบันเทิงใจ เมื่อเห็นความสุขสมบัติของคนอื่น ปรากฏภายในจิตของตนและในขณะนั้น ความไม่ยินดี ความริษยาจะต้องไม่มีอยู่ด้วย

อุเบกขา คุณธรรมที่เป็นเหตุให้หยุดความขวนขวาย คือการทำใจเป็นกลางๆ

มีใจรู้สึกเป็นกลางๆ ต่อคน สัตว์ทั้งหลาย เป็นลักษณะ มีการมองเห็นความเสมอกันของสัตว์ทั้งหลาย เป็นรส คือจิตสัมผัสได้ ใจในขณะนั้นสามารถสงบความยินดี ความยินร้าย ลงไปได้ เป็นเครื่องปรากฏ

มีความเห็นชอบในกฎแห่งกรรมว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรม เป็นของๆ ตน เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดขึ้น

เพราะฉะนั้น ในขณะที่ใจรู้สึกเป็นกลางๆ ต่อสัตว์ที่เป็นไปตามกรรมอยู่ ในขณะนั้นจะต้องไม่มีความรู้สึกยินดียินร้ายอยู่ด้วย และต้องไม่เป็นความวางเฉยโดยไม่รู้อะไร ทั้งใจก็ไม่เกาะอิง กามคุณด้วย การเจริญอุเบกขาจึงทำได้ยากมาก เพราะใจคนสะสมความยินดียินร้ายไว้ในแต่ละวันมากเหลือเกิน

เมื่อเรามองพรหมวิหารในฐานะเป็นเรือนใจแล้วจะพบว่า **เมตตา** เป็นเหมือนการดูแลรับผิดชอบบ้านทั้งหลัง ซึ่งถือว่าเป็นฐานสำคัญ

กรุณา เปรียบเหมือนดั่งห้องน้ำ ห้องอาหาร ซึ่งจะต้องมีในทุกๆ บ้าน แต่การใช้จะใช้ในกรณีมีความทุกข์ จำเป็นจะต้องบำบัดทุกข์เป็นหลัก

มุทิตา เปรียบเหมือนห้องรับแขก ซึ่งใช้เป็นสถานที่บันเทิงใจ สนทนา สังสรรค์ ภายในครอบครัว แขกที่มาเยี่ยมเยือน ๔๔ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

อุเบกขา เป็นเหมือนห้องนอน ในเมื่อประตูหน้าต่าง
ได้รับการดูแลเรียบร้อยแล้ว อาบน้ำ รับประทานอาหารเสร็จ
แล้ว เขกที่มาสันทนากลับบ้านไปแล้ว ถึงเวลาที่จะพักผ่อน

ซึ่งหมายความว่า เมื่อไม่อาจใช้เมตตา กรุณา มุทิตาได้ จะ
ต้องไม่โกรธ ไม่เสียใจ แต่ต้องทำใจ ให้ประกอบด้วยอุเบกขา เพื่อ
รักษาสุขภาพจิตของตนไว้ ไม่ให้เพิ่มกิเลสและเพิ่มทุกข์ให้แก่ตน
โดยไม่มีความจำเป็น

พุทธาธิบายที่น่าสนใจในธรรม ๔ ประการ

เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ที่ทรงยกมาแสดงในที่นี้ จะต้อง
ทำอย่างมีสติสัมปชัญญะ มีใจประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา
อุเบกขา ที่ไพบุลย์เป็นใจใหญ่ มีสัตว์ทั่วไปเป็นอารมณ์ เป็นใจไม่มีเวร
ไม่มีความเบียดเบียน แสดงว่าธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ ทำหน้าที่ขจัด
ความมีเวร ความมีภัย ความเบียดเบียนออกไปจากใจได้ เป็นใจที่
สงบความโลภ ความโกรธ ความหลงไว้ได้ ความมีธรรมะนั้น แม้จะ
มีเพียงอย่างเดียวเท่านั้นก็สามารถบรรเทาความรุนแรงของความโลภ
โกรธ หลงลงไปได้ เช่น คนที่มีความเมตตา ความรัก ความ
ปรารถนาดีต่อคนอื่น การฆ่าเขาก็ดี การลักทรัพย์ของเขาก็ดี
การล่วงเกินคุ้มครองของเขา และแม้แต่การพูดเท็จต่อคนที่ตนเมตตา
จะไม่เกิดขึ้น นี่คือธรรมชาติของกุศลธรรม

ข้อความในพระสูตรต่อไป ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นการขจัด
ความสงสัยของชาวกาลามะที่แท้จริงนั้น พระพุทธเจ้าทรงรับสั่ง
แก่ท่านเหล่านั้นว่า

“กาลามชนทั้งหลาย อริยสาวกนั้นมีจิตไม่มีเวรอย่าง
นี้มีจิตไม่มีความเบียดเบียนอย่างนี้ มีจิตไม่เศร้าหมอง
อย่างนี้ มีจิตผ่องแผ้วอย่างนี้ ย่อมได้รับความอุ่ใจ ๔
ประการในปัจจุบันว่า

๑. ก็ถ้าปรโลกมีจริง ผลวิบากของกรรมที่เกิดขึ้น
จากการทำดี ทำชั่วมีจริง เหตุนี้จะเป็นเครื่องให้เราเมื่อ
แตกกายตายไป จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ความอุ่ใจข้อ
ที่ ๑ นี้ พระอริยสาวกนั้นได้แล้ว

๒. ก็ถ้าปรโลกไม่มี ผลวิบากของกรรมที่เกิดขึ้น
จากการทำดีและทำชั่วไม่มี เราเป็นคนไม่มีเวร ไม่มีความ
เบียดเบียน ไม่มีทุกข์เป็นสุขบริหารตนในปัจจุบัน ความ
อุ่ใจในข้อที่ ๒ นี้ พระอริยสาวกนั้นได้แล้ว

๓. ก็ถ้าเมื่อบุคคลทำบาปอยู่ชื่อว่า ทำบาป เรา
ไม่ได้คิดทำความชั่วให้แก่ใครๆ ไหนเลยทุกข์จักมา
ถูกต้องเรา ผู้ไม่ได้ทำบาปกรรมเล่า ความอุ่ใจในข้อที่ ๓
นี้ พระอริยสาวกนั้นได้แล้ว

๔. ก็ถ้าเมื่อบุคคลทำอยู่ ไม่ชื่อว่าทำบาป เราได้
พิจารณาเห็นตนว่า เป็นคนบริสุทธิ์แล้วทั้งสองส่วนดังนี้
ความอุ่ใจในข้อที่ ๔ นี้ พระอริยสาวกนั้นได้แล้ว

กาลามชนทั้งหลาย อริยสาวกนั้นมีจิตไม่มีเวร
อย่างนี้ มีจิตไม่มีความเบียดเบียนอย่างนี้ มีจิตไม่มีความ
เศร้าหมองอย่างนี้ มีจิตผ่องแผ้วอย่างนี้ ย่อมได้รับความอุ่
ใจ ๔ ประการนี้แลในปัจจุบัน”

พระธรรมเทศนาในช่วงนี้ได้แสดงให้เห็นว่า ข้อที่ชาวกาลามะข้องใจสงสัยกันมากคือ ความขัดแย้งในส่วนที่เกี่ยวกับ **กรรม และสังสารวัฏ** คือ เรื่องความแตกต่างกันของชีวิตทั้งหลายในโลก ว่าเกิดมาจากอะไร ซึ่งในสมัยนั้นได้แสดงให้เห็นแตกต่างกันมาก มากจนมีการถกเถียงกัน กล่าวกันว่า เป็นปัญหาโลกแตก

แม้ในปัจจุบันก็คงมีการถกเถียงกันอยู่ ความสงสัยเกี่ยวกับปัญหาเรื่องชีวิตก่อนที่จะมาเกิด ในปกรณ์พิเศษชื่อ **วิสุทธิมรรค** ท่านรวบรวมมาแสดงไว้ ๑๖ ประการ คือ

ความสงสัยเรื่องชีวิตในอดีต ๕ ประการ คือ สงสัยว่า “ในอดีตเรามีไหมหนอ เรามีหรือไม่หนอ เราได้เป็นอย่างไรหนอ เราได้มีด้วยอะไรหนอ เราเป็นอะไร แล้วได้เป็นอย่างไรหนอ”

ความสงสัยในชีวิตปัจจุบัน ๖ ประการ คือ เขาสงสัยว่า “นี่เราหนอ นี่เป็นเราหรือ นี่เราเป็นอะไร นี่เราเป็นอย่างไร สัตว์นี้มาแต่ไหน ตายแล้วเราจักไปที่ไหนต่อไป?”

ความสงสัยเรื่องชีวิตในอนาคต ๕ ประการ คือ สงสัยว่า “ในอนาคตเราจักเป็นอย่างไร? เราจักไม่เป็นหรือ เราจักเป็นอะไร? เราจักเป็นอย่างไร? เราเป็นอย่างไร แล้วจักเป็นอะไรต่อไป?”

ความสงสัยเหล่านี้ เป็นอาการของอวิชา หรือโมหะ คนที่ถกเถียงกันไม่มีใครรู้ความจริง แต่คนที่รู้จริงอาจถูกคนที่รู้ไม่จริงเถียงเอาได้ ปัญหาเหล่านี้คงแพร่หลายมาในหมู่ชาวกาลามะ ท่านเหล่านั้นคงฟังจากคนหลายพวกที่ความเห็นตรงกันบ้าง ขัดแย้งกันบ้าง

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๓๗

โทษของความโลภ โกรธ หลง และคุณความดีของความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลงนั้น ขอเพียงหยุดคิดสักนิด เช่น คิดจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤตินิโคตในกาม การพูดเท็จ และการงดเว้นไม่กระทำเช่นนั้น ชาวกาลามะสามารถคิดได้และตอบได้ แต่เรื่องกรรมกับเรื่องสังสารวัฏ นรก สวรรค์ จึงทรงใช้แค่ให้จับหลักที่การทำความดีไว้ เพราะอย่างน้อยจะให้ความอบอุ่นใจได้ถึง ๔ ประการ ซึ่งความอบอุ่นใจทั้ง ๔ ประการนั้น เมื่อฟังแล้วก็เข้าใจได้ง่ายสำหรับคนที่มีความสนใจในทางธรรม มีประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสในด้านการเรียนรู้มาก อย่างกาลามชน

ปัญหาการขัดแย้งในเรื่องกรรม เรื่องสังสารวัฏ ที่มีการถกเถียงกันแพร่หลายนั้น พระพุทธเจ้าทรงรู้แจ้งด้วยพระญาณ ๒ ประการ คือ

ในส่วนของสังสารวัฏ ทรงรู้ด้วยปุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือพระญาณที่ทำให้ทรงรู้ความมีอยู่ของชาติก่อนของพระองค์ และของคนอื่นได้ละเอียด แต่ความรู้เหล่านี้หาเกิดแก่คนทั่วไปไม่ จะเกิดได้ก็ต่อเมื่อท่านผู้นั้นมีการปฏิบัติพัฒนาทางจิต ใครก็ตามที่ปฏิบัติมาจน

จิตตั้งมั่นเป็นสมาธิ บริสุทธิผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสปราศจากอุปกิเลสเป็นจิตอ่อนโยนควรแก่การงาน ตั้งมั่นไม่หวั่นไหว จะสามารถน้อมจิตไปเพื่อรู้ชาติปางก่อนของตน และของคนอื่นได้ พร้อมด้วยรายละเอียดของชีวิตในแต่ละชาติ

ทรงรู้ความแตกต่างในชีวิตของคนสัตว์ว่า เกิดขึ้นจากกรรมของแต่ละคน เมื่อสภาพจิตได้พัฒนามาตั้งกล่าวแล้วจึงสามารถรู้ได้พร้อมทั้งรู้เหตุปัจจัยให้คน สัตว์ตายแล้วไปบังเกิดในสวรรค์ นรก ๔๘ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

พรหมโลก เป็นต้น ซึ่งเมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ความเห็นผิดอันนำไปสู่การประพติตุจจริตทางกาย วาจา ใจ เป็นเหตุให้ประสบความทุกข์ในปัจจุบัน ตายไปแล้วยังบังเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

สัมมาทิฏฐิ คือ ปัญญาอันมีความเห็นชอบ

สัมมาทิฏฐิเป็นเหตุให้คนมีความสุขความเจริญในปัจจุบัน ตายไปแล้วบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ จนถึงพรหมโลก แม้เรื่องของความเห็นผิดที่กล่าวไว้ในตอนต้น ทั้งเรื่องกรรมและเรื่องสังสารวัฏ

พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้เป็นอันมาก ที่มีลักษณะของคนสังคม ความสนใจ พื้นฐานการเรียนรู้แนวเดียวกับชาวกาลามะ เช่นในอปัลณกสูตร มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัลณาสก เป็นต้น

พระพุทธเจ้าเสด็จจาริกในแคว้นโกศล ถึงบ้านพราหมณ์ชื่อมหาศาลา พราหมณ์เหล่านั้นทราบพระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า เช่นเดียวกับชาวกาลามะ แม้แต่ตอนเข้ามาเฝ้าก็มีลักษณะเดียวกัน

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า

ท่านเหล่านั้นมีความเคารพศรัทธา ศาสตราองค์ใดองค์หนึ่งอย่างมีเหตุผลบ้างหรือไม่?

ท่านเหล่านั้นกราบทูลให้ทรงทราบว่า ยังไม่มี ทรงรับสั่งว่าไม่เป็นไรหรอก ขอให้ปฏิบัติตนไม่ให้ผิดก็แล้วกัน

จากนั้นจึงรับสั่งเล่าถึงความเห็นผิด ความเห็นชอบ อันมีความขัดแย้งกันอยู่เป็นอันมาก โดยเริ่มต้นที่ความเห็นผิดใน ๑๐ เรื่อง คือ มีความเห็นว่า

“ทานที่บุคคลให้แล้วไม่มีผล การบูชาไม่มีผล การบวงสรวงทั้งหลายไม่มีผล การทำดีทำชั่วไม่มีผล โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาไม่มีคุณ บิดาไม่มีคุณ คนที่

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๕๙

ตายแล้วเกิดไม่มี ท่านที่ดำเนินไปโดยชอบ ปฏิบัติโดยชอบ
ทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
แล้วนำมาประกาศให้คนอื่นรู้ตาม ไม่มีในโลก”

แต่คนอีกกลุ่มหนึ่งมีความเห็นว่าทั้ง ๑๐ ประการนั้นมีอยู่ แล้ว
รับสั่งถามให้คนเหล่านั้นตัดสินว่า ความคิดของคนทั้งสองฝ่ายขัด
แย้งกันใช่หรือไม่ ท่านเหล่านั้นกราบทูลว่าขัดแย้งกัน

ในชั้นแรก ทรงรับสั่งให้พวกเขาเข้าใจว่า

“เมื่อคนปฏิเสธทั้ง ๑๐ ข้อนั้น เป็นการแน่นอนว่าใจ
เขาต้องน้อมไปสู่ทุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจ เพราะ
เขาไม่เห็นโทษ ไม่เห็นความตำหนิ ความเศร้าหมอง
ของอกุศล ไม่เห็นผลดีของกุศลธรรมทั้ง ๑๐ ประการนั้น
มีอยู่แท้ๆ แต่เขาเห็นว่าไม่มี ความเห็นก็เป็นมิจฉาทิฎฐิ
เขาคิดว่าไม่มี ความคิดของเขาก็เป็นมิจฉาสังกัปปะ คือ
ความดำริผิด เขาพูดว่าไม่มี คำพูดของเขาก็เป็นมิจฉาวาจา
คำพูดของเขาตรงกันข้ามกับของพระอริยะทั้งหลาย

เพราะความเห็นผิดนั่นเอง จะทำให้เขาทำให้คนอื่น
อื่นเข้าใจผิดโดยไม่ชอบธรรมจากนั้นเขาจะยกตนข่มท่าน”

ทรงตั้งสมมติฐานให้คิดว่า

“สมมติว่า โลกหน้ามีจริง คนที่มีความเห็นผิดเหล่านั้น
นั้นตายไปแล้วจะบังเกิดในอบาย หากอบายไม่มีเขาก็ต้อง
ถูกวิญญูชนตำหนิในชาติปัจจุบัน ดังนั้น คนที่มีความ
เห็นผิดเช่นนี้ จึงชื่อว่าพ่ายแพ้ทั้งสองโลก คืออย่างน้อยก็
ถูก วิญญูชนติเตียนในชาตินี้ แต่ในความจริงตายไปต้อง
ตกทุกคติ อบาย วินิบาต นรกด้วย”

๑๐๐ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

คำสอนในช่วงนี้โดยเนื้อหาแล้วก็ตรงกับความอุ่งใจที่กล่าวใน
กาลามสูตร การใช้ความเชื่อในพระสัมพันธูปัญญาตตญาณจึงเป็นความ
ปลอดภัยทั้งในชาติปัจจุบัน และในชาติต่อไป

การปฏิเสธทั้ง ๑๐ ข้อนั้น หากจะนำมาแยกออกเป็นกลุ่มจะ
พบว่า เป็นเรื่องของกรรม สังสารวัฏ และการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

การปฏิเสธว่า การให้ทานไม่มีผล การบวงสรวงไม่มีผล การ
บูชาไม่มีผล การกระทำทั้งดีทั้งชั่วไม่มี เป็นการปฏิเสธกรรม และผล
ของกรรม

การปฏิเสธว่า มารดาไม่มีคุณ บิดาไม่มีคุณ โลกหน้าไม่มี โลก
นี้ไม่มี สัตว์ที่ตายแล้วเกิดไม่มี เป็นการปฏิเสธสังสารวัฏ

การปฏิเสธว่า สมณพราหมณ์ผู้รู้แจ้งโลกนี้ด้วยปัญญาอันยิ่ง
เองแล้ว ประกาศให้คนอื่นรู้ทั่วไม่มี เป็นการปฏิเสธพระปัญญา
เครื่องตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

ลักษณะเหล่านี้เป็นอาการของอวิชชา โมหะ และมิจฉาทิฏฐิ
เมื่อเป็นความมืดบอด ความหลงจนเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม
ไปเช่นนี้ เป็นการแน่นอนว่า ความคิดก็ผิด วาจาก็ผิด เกิดความดื้อ
รั้นยกตนข่มท่าน ทำตนเป็นข้าศึกกับพระอรหันต์ทั้งหลายในโลก
การที่คนเหล่านั้นถูกติเตียนจากวิญญูชนทั้งหลายนั้น แม้แต่ใคร
คบหาสมาคมกับเขา ประพฤติปฏิบัติตามเขาก็ถูกติเตียนตามไปด้วย
นั่นคือ การสร้างสิ่งที่เป็นอุปมุงคลให้เกิดขึ้นในชีวิตของตน ทั้งนี้
เพราะว่าคนที่คบหาสมาคมกับเขาก็คือ การคบคนพาล นั่นเอง

อีกด้านหนึ่งอันที่จริงก็คือ กระแสของวิชาความรู้ อโมหะ
ความไม่หลง ท่านเหล่านั้นอาศัยศรัทธาเป็นหลักบ้าง ปัญญาเป็น
หลักบ้าง ผสมกันทั้งสองฝ่ายบ้าง มีความเชื่อและมีความเห็นว่า

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๑๐๑

“การให้ทานมีผล การบวบงสรวงมีผล การบูชามีผล มารดามีคุณ บิดามีคุณ โลกนี้มี โลกหน้ามี ผลแห่งการทำ ดีทำชั่วมี คน สัตว์ที่ตายแล้วเกิดอีกมี ท่านที่ดำเนินไป โดยชอบ ปฏิบัติโดยชอบ ทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ่มแจ้ง ด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว ประกาศให้ คนอื่นรู้ตามมี”

คนที่มีความเชื่อหรือความเห็นเช่นนี้เป็นที่แน่นอนว่า เขาย่อม เว้นทุจริตทางกาย วาจา ใจ ประพฤติสุจริตทางกาย วาจา ใจ เพราะเขามองเห็นโทษ ความเศร้าหมอง ความต่ำทรามของอกุศล ธรรม เห็นความขัดเกลากิเลส ความดีงามของกุศลธรรม เพราะสิ่งทั้ง ๑๐ ประการนั้นมีจริง เขามีความเห็นว่า มีจริง ความเห็นของเขาก็ เป็นสัมมาทิฏฐิ เขาคิดว่า มีจริง ความคิดของเขาก็เป็นสัมมาสังกัปปะ เขากล่าวว่า มีจริง วาจาของเขาก็เป็นสัมมาวาจา เขาได้ชื่อว่า ไม่ทำตนเป็นข้าศึกต่อพระอรหันต์ผู้รู้แจ้งความจริงทั้ง ๑๐ ประการนั้น เมื่อเขาให้คนอื่นเข้าใจถึงความจริงเหล่านี้ การทำเช่นนั้นของเขาชื่อว่า เป็นการให้คนอื่นเข้าใจตามหลักพระสัทธรรม เขาย่อมไม่ยกตน ไม่ข่มคนอื่น สามารถละความเป็นคนทุศีล มาเป็นคนมีศีล และทรง สรุปลไว้ในตอนสุดท้ายว่า

“กุศลธรรมเป็นอเนกเหล่านี้คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ วาจาชอบ การไม่ทำตนเป็นข้าศึกต่อ พระอริยะ การให้คนอื่นเข้าใจโดยสัทธรรม การไม่ ยกตน การไม่ข่มผู้อื่น ย่อมมีเพราะสัมมาทิฏฐิ เป็นปัจจัย”

ในส่วนของชีวิตหลังจากตายไปแล้ว ทรงประทานแนว ทำนองเดียวกับความอุ่งใจ ๔ ประการ คือ
๑๐๒ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

“สมมติว่า โลกหน้าไม่มีจริง คนที่มีความเชื่อ
ความเห็นดังกล่าว ก็ได้รับการยกย่องสรรเสริญจาก
วิญญูชนทั้งหลาย หากโลกหน้ามีจริงเขาตายไป
แล้วย่อมบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ แสดงว่าความ
ยึดถือของเขา ทำให้เขาชนะทั้งสองโลก คือในชาติ
ปัจจุบัน ได้รับการยกย่องสรรเสริญจากวิญญูชน
ตายไปแล้วไปบังเกิดในสุคติโลกหน้า”

พึงสังเกตความเห็นทั้ง ๑๐ ประการนั้น มีทั้งที่ทำด้วยตนเอง
และแนะนำให้คนอื่นทำตาม เห็นตาม ด้วยเหตุนี้บุญย่อมเกิดขึ้น
แก่เขาด้วยการทำเอง สอนให้คนอื่นทำ ทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง บุญ
จึงเกิดขึ้นจากการให้ทาน การฝึกฝน ความสำรวม การกล่าวคำสัตย์
อันเป็นการประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ตนและแก่คนอื่น ซึ่งเป็น
คุณลักษณะของความเป็นสัตบุรุษทั้งหลายในโลกนี้ ความเชื่อและ
ความเห็นที่กล่าวมานั้นเมื่อก้าวโดยกลุ่มขององค์ธรรมแล้วจะพบว่า
คือความเชื่อหลักที่มีการเน้นย้ำกันในพระพุทธศาสนา ๔ ประการ คือ

๑. มีความเชื่อว่า การให้ทานมีผล การบวบงสร้างมีผล การ
บูชามีผล ผลวิบากของกรรมดีกรรมชั่วมี เป็นกรรมศรัทธา เชื่อกรรม
เป็นวิบากศรัทธา เชื่อในผลของกรรม และกรรมสกตาศรัทธา เชื่อ
การที่สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของๆ ตน

๒. ความเชื่อ ความเห็นว่า มารดามีคุณ บิดามีคุณ โลกหน้ามี
โลกนี้มี สัตว์ที่ตายไปแล้วเกิดมีอยู่ ในแง่ของศรัทธา เป็นตถาคต
โพธิศรัทธา เชื่อในพระปัญญาเครื่องตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า และ
เป็นกัมมสกตาสัมมาทิฏฐิ คือ ปัญญาอันเห็นชอบในการที่สัตว์
ทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของๆ ตน

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๑๐๓

๓. ความเชื่อ ความเห็นว่า สมณพราหมณ์ผู้ดำเนินไปชอบปฏิบัติโดยชอบ ทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ่มแจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว สอนบุคคลอื่นให้รู้ตามมีอยู่ จัดเป็นตถาคตโพธิสัทธา คือความเชื่อในพระปัญญาเครื่องตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า และเป็นสัมมาทิฏฐิ คือความเห็นชอบ มีจกาทิฏฐิอีก ๒ ข้อ คือ

อกิริยทิฏฐิ ความเห็นว่าไม่มีการกระทำ อันเป็นการปฏิเสธเหตุแห่งความสุข ความทุกข์ ความเสื่อม ความเจริญ ความดี ความชั่ว บาป บุญ พุด่างๆ ว่า ปฏิเสธกรรม คือการกระทำดี ทำชั่ว อันเป็นเหตุให้เกิดผลในลักษณะต่างๆ ทั้งดีและไม่ดี

อเหตุกทิฏฐิ ปฏิเสธว่าหาเหตุมิได้ อันเป็นการปฏิเสธตัวผลที่ออกมาเป็นความดีเป็นคนดี ความชั่วคนชั่ว ความเสื่อม ความเจริญเป็นต้นว่า ไม่มีเหตุปัจจัย เกิดขึ้นเองบ้าง เกิดขึ้นด้วยความบังเอิญบ้าง ทรงแสดงให้เห็นว่า ความเห็นทั้งสองฝ่ายนี้ก็มีคนที่มีความเห็นขัดแย้ง คือคนพวกหนึ่งถือว่า สิ่งที่บุคคลได้กระทำลงไป ชื่อว่าเป็นการกระทำคือ มีเจตนาอันเป็นเหตุให้เกิดการกระทำ การพูด การคิดที่ท่านเรียกว่า กรรม คือการกระทำ และผลทั้งหลายไม่ว่าจะดีหรือไม่ดี สุขหรือทุกข์ ความเสื่อมหรือความเจริญว่าไม่ได้มาจากเหตุ

ทรงแสดงหลักให้คิดเช่นเดียวกัน ความว่า

“ฝ่ายที่ปฏิเสธเหตุและปฏิเสธผลนั้น จะมองไม่เห็นโทษของความชั่ว ผลของความดี ในที่สุดจะกระทำทุจริตทางกาย วาจา ใจ เมื่อทำไปแล้ว แม้จะความเห็นของเขาจะเป็นจริง เขาก็ถูกวิญญูชนตำหนิในชาติปัจจุบัน หากผลบุญผลบาปมีจริง ตายไปแล้วก็ต้องตกนรก อบายทุกติ วินิบาต”

๑๐๔ กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?

สำหรับฝ่ายที่ยอมรับว่ามีกรรม มีผลของกรรม อันเกิดมาจากเหตุคือกรรม จะทำให้เรามองเห็นโทษของทุจริต ผลดีของสุจริต ความนิยมยินดีในสุจริตที่เกิดขึ้น และพร้อมที่จะชวนคนอื่นให้ทำความดี อันเป็นการประพฤติกะทำสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ตนและคนอื่น เมื่อเขาตั้งมั่นอยู่ในสุจริตเช่นนั้น แม้โลกหน้าจะไม่มี กรรม ผลกรรมจะไม่มี เขาก็จะได้รับการยกย่องสรรเสริญจากวิญญูชนทั้งหลายในโลกนี้ หากผลกรรมมี โลกหน้ามี ตายไปแล้วเขาจะได้บังเกิดในสุคติโลกสวรรค์

นอกจากนั้น ยังได้ยกเอาความเห็นของคนบางพวกที่ปฏิเสธความมีอยู่ของอรุปรพรม และความดับแห่งภพ คือนิพพาน ในขณะที่เดียวกันก็มีคนบางพวกเห็นว่าอรุปรพรมมี นิพพานมี แม้ในจุดนี้ก็มีความเห็นขัดแย้งกัน แต่คนที่เชื่อว่ามีจะชวนชววยปฏิบัติเพื่อบังเกิดในอรุปรพพ เป็นอรุปรพรม และสามารถปฏิบัติพัฒนาตนให้เข้าถึงนิพพานในปัจจุบัน หรือเป็นอุปนิสัยปัจจัยแห่งมรรคผลนิพพานในโอกาสต่อไปได้

จากหลักฐานที่กล่าวมาทั้งสองพระสูตรนี้ เป็นการชี้ให้เห็นว่ามิจฉาทิฏฐิ ๓ ที่ท่านเรียกว่า **นียตมิจฉาทิฏฐิ** คือความเห็นที่ปักดิ่งลงไปว่า อย่างนี้เท่านั้นถูกต้อง อย่างอื่นไม่ถูกต้อง ทั้ง ๓ ประการ คือ

อกิริยติฏฐิ ความเห็นว่า การกระทำไม่เป็นการกระทำ

อเหตุกติฏฐิ ความเห็นว่า ผลทั้งหลายที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้มาจากเหตุ

นัตถิกติฏฐิ ความเห็นว่า ไม่มีทั้ง ๑๐ ประการข้างต้นนั้น

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๑๐๕

ด้วยผลของการตรัสรู้ ทำให้พระพุทธเจ้าทรงทราบชัดความจริงของสิ่งเหล่านั้นตามความเป็นจริงว่า เป็นความเห็นผิดที่หากไม่อาจละได้จะทำให้ยุติความเจริญก้าวหน้าในทางจิต เป็นความเห็นที่ทรงเรียกว่า

“เหมือนผักกัมพลที่ทำด้วยผมนคน ที่ใช้ประโยชน์อะไรมิได้ เพราะมีกลิ่นเหม็น ยามหนาวห่มเข้ายิ่งหนาว หนาวร้อนห่มเข้ายิ่งร้อน หน้าฝนกลับอุ้มน้ำ ทำให้กลิ่นเหม็นมากยิ่งขึ้น”

ความเห็นทั้ง ๓ ประการนี้มีโทษรุนแรงยิ่งกว่าผักกัมพลที่ทำด้วยผมนคน เพราะอำนาจผลเป็นความทุกข์ในสังสารวัฏตลอดกาลยาวนาน เป็นความเห็นที่ควรละโดยส่วนเดียว

ในช่วงสุดท้ายของกาลามสูตร จบลงด้วยคำกล่าวของชาวกาลามะว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคตข้อนี้เป็นอย่างนี้ ใครก็ตามที่มีจิตไม่มีความเบียดเบียนอย่างนี้ มีจิตไม่เศร้าหมองอย่างนี้ มีจิตผ่องแผ้วอย่างนี้ ท่านย่อมได้รับความอนุใจ ๔ ประการในปัจจุบัน

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคผลหงายของทีคว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนที่หลงทางหรือส่องประทีปในที่มืดด้วยหวังว่า คนมีจักขุจะเห็นรูป ฉะนั้น

๑๐๖ กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ทั้งหลาย
ขอถึงพระโคตมกับทั้งพระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่า
เป็นสรณะ ขอพระโคตมโปรดทรงจำพวกข้าพระพุทธเจ้า
ทั้งหลายไว้ว่า เป็นอุบาสกอุบาสิกา ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต
จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป”

ข้อความตอนจบนี้ จะมีลักษณะคล้ายกันเป็นจำนวนมากใน
พระสูตรทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อทรงแสดงธรรมแก่คน
ที่มาฟังธรรมจากพระพุทธองค์ครั้งแรก

ถ้าเราจะลองตั้งสมมติฐานว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระ
ธรรมเทศนาแก่ชาวกาลามะแนวเดียวกันกับที่นักบวชคนก่อนแสดง
โดยทรงประทานแนวสุตมยปัญญาแก่ท่านเหล่านั้น ให้ท่านเหล่านั้น
ฟังหลักธรรมในพระพุทธศาสนาต่อไป แม้พระธรรมจะเป็นสัจธรรม

อย่างไรก็ตามท่านเหล่านั้น ก็คงมีความคิดเช่นเดิมคือ มีเรื่อง
เพิ่มความสงสัยให้แก่ท่านเหล่านั้นอีกแนวหนึ่ง ทำให้ยาก
ต่อการตัดสินใจมากยิ่งขึ้น

ลักษณะของพระสูตรจึงเป็นอนุโลมเทศนา คือ พระธรรม
เทศนาที่ทรงแสดงอนุโลมตามพื้นเพ จริต อหยาศัยของคนฟัง
คือ พื้นฐานของคนฟังเป็นหลัก และเป็นโวหารเทศนา พระพุทธเจ้า
ทรงมีพระปรีชาญาณในโวหารต่างๆ ที่จะสร้างความยอมรับ นับถือ
ศรัทธาให้บังเกิดขึ้นแก่ผู้ฟัง ในขณะที่เดียวกันก็เป็นปริยายเทศนา
เป็นพระธรรมเทศนาที่ทรงแสดงโดยปริยาย คือแนวหนึ่งหรือนัยหนึ่ง
แก่คนระดับหนึ่ง ซึ่งสำหรับชาวกาลามะแล้ว การเรียนรู้มีมากพอที่
จะคิดอย่างมีเหตุมีผลได้ หาได้หมายความว่า หลักทั้ง ๑๐ ประการ
นั้น จะต้องปฏิเสธว่าไม่ควรถือเอาสำหรับทุกๆ คนไม่ สำหรับคนที่

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๑๐๗

ยังขาดศุขมยปัญญาในเรื่องนั้นๆ และที่มาของเรื่องนั้นควรแก่การเชื่อถือได้ เพราะในแง่ของความเป็นจริงแล้วเราก็เชื่อกันอยู่และมีเป็นอันมากที่เป็นความจริง พระธรรมเทศานี้จึงเป็นอนุคหมุขเทศนาเป็นพระธรรมเทศนาที่เริ่มต้นด้วยวิธีนิมนวลอนุเคราะห์แก่ท่านเหล่านั้นได้ทันที โดยมีกรรมวิธีเฉพาะท่านเหล่านั้น ซึ่งในพระสูตรลำดับต่อจากกาลามสูตร คำสอนแนวนี้และเป็นเรื่องเดียวกัน เนื้อความเหมือนกัน เพียงแต่พระนั้นทกเถระแสดงแก่สาฬหะ หลานชายของท่านมิกคารเศรษฐี ซึ่งเป็นพ่อสามีของนางวิสาขาเท่านั้น ซึ่งยืนยันว่าพระสูตรที่แสดงแนวนี้หาไม่เพียงกาลามสูตรเพียงสูตรเดียวไม่ แม้ในอปพันณกสูตร ที่ยกมาโดยสรูปก็มีแนวเดียวกัน

เหตุเกิดของพระสูตรแนวนี้ท่านเรียกว่า **ปรัชฌมัสยา** คือ ทรงอาศัยอัธยาศัยของผู้ฟัง เป็นเหตุให้ทรงแสดงธรรมในลักษณะนี้ ซึ่งหมายความว่า หากกาลามชนไม่มีพื้นฐานการเรียนรู้ที่สร้างความสับสนให้ท่าน ความสงสัยดังกล่าวก็จะไม่เกิดขึ้น พระธรรมเทศนาแนวนี้จะไม่มีความจำเป็น และสืบเนื่องมาจากลักษณะของพระธรรมเทศนาดังกล่าวนี้เอง ตอนสุดท้ายของพระสูตรท่านเหล่านั้น ได้ศรัทธา ได้ปัญญา ได้ความปิติปราโมทย์ ยุติการดิ้นรนแสวงหา ยกย่องสรรเสริญพระธรรมเทศนา และ มอบกายถวายชีวิตเป็นอุบาสก อุบาสิกาตลอดชีวิต

การแสดงออกของคนที่ได้ฟังธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าเป็นครั้งแรกจะมีการแสดงออกในลักษณะนั้น อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงปิติที่มีภายในจิต เรียกพระนามพระพุทธเจ้าถึง ๓ พระนาม คือ **พระผู้มีพระภาค พระสุคต และพระโคตม** พระนามที่เรียกว่าพระโคตม นั้น ตามปกติแล้วคนที่ไม่ใช่พุทธศาสนิกชนใช้เรียกกัน ๑๐๘ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

คนที่มีความเคารพมั่นคงในพระรัตนตรัยแล้ว จะไม่เรียกด้วยพระนามนี้ เพราะคำว่า **พระโคตม** เป็นพระโคตรของพระพุทธเจ้า การเรียกโดยพระโคตรต่อพระพักตร์ แสดงถึงความเคารพที่ไม่หนักแน่น แต่ว่ากาลามชนนั้นท่านเรียกติดมาตั้งแต่ต้น จึงคงมีการเรียกอยู่ แต่คงเป็นการเรียกครั้งสุดท้าย ต่อไปคงเรียกพระนามภควา คือ พระผู้มีพระภาคเป็นหลัก หลักเหล่านี้เราใช้กันโดยทั่วไป

ความเข้าใจถึงความดีงามของเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ว่า เมื่อบุคคลสามารถสร้างให้เกิดขึ้นแล้ว จิตเขาจะไม่มีความคิดเบียดเบียน ไม่มีเวร ไม่มีความเศร้าหมอง แต่จะมีความผ่องแผ้วนั้น กาลามชนจะต้องผ่านการเรียนรู้เรื่องธรรมเหล่านี้มาบ้างแล้ว เมื่อพระพุทธเจ้าทรงสอนให้พิจารณาตามไป ท่านเหล่านั้นก็เข้าใจได้ ทั้งยังแสดงความมั่นใจของตนว่า คนที่สภาพจิตมีลักษณะอย่างนั้น จะได้รับความอุ้มใจทั้ง ๔ ประการ ซึ่งแสดงว่าฐานการเรียนรู้เรื่องกรรม เรื่องสังสารวัฏของท่านเหล่านั้นมีมากพอที่จะคิดต่อจากที่ทรงแสดงไว้ ทุกขั้นตอนของคำกราบทูลตอบคำถามของพระพุทธเจ้า ล้วนเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า

ปัญญาระดับสุดมยปัญญาของชาวกาลามะ มีมากพอในทุกเรื่อง ทั้งเรื่องความโลภ โกรธ หลง อันจะเป็นปัจจัย ให้ประสบความเสื่อมต่างๆ จนถึงตายไปตกนรก รู้คุณความดีของความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง พรหมวิหาร ๔ ประการ อันเป็นอาการของความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลงนั่นเอง และผลที่เป็นความสุข ความเจริญที่เขาจะสัมผัสได้จากความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง ทั้งในชาติปัจจุบัน และภพภาคหน้าเพียงแต่ท่านเหล่านั้นยังไม่ได้พัฒนามาจนถึงระดับจินตามยปัญญา ที่มีระบบกฎเกณฑ์ในการคิดเท่านั้น พอท่านคิด

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๑๐๙

ตามไปก็เกิดความรู้แจ้งประจักษ์แก่ใจท่าน กลายเป็นความเชื่อมั่น
ในตนเอง เชื่อมั่นในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ จนท่านเดินมาถึง
ภาวนามยปัญญา คือ นำหลักธรรม เหล่านั้นมาประพจน์โดยงดเว้น
อกุศล ปฏิบัติในส่วนที่เป็นกุศล

การสรรเสริญพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า จะมี
ลักษณะเป็นสูตร คือเหมือนๆ กันทุกพระสูตร หากจะมีการสรรเสริญ
คือจะยกย่องความแจ่มแจ้งชัดเจนของพระธรรมเทศนา และจะ
อุปมาด้วยอุปมา ๔ ประการ ซึ่งเป็นการแสดงสถานะของพระพุทธเจ้า
พระธรรมที่ทรงสั่งสอนว่า มีสถานะอย่างนั้นจริงๆ คือ

เปิดของที่เขাপิดไว้ ความจริงแล้วสังขารธรรมนั้นเป็น
ของที่มีอยู่เป็นอยู่แล้วโดยธรรมชาติ แต่ที่คนไม่รู้เพราะมีอวิชชาคือ
ความมืดบอดปิดบังเอาไว้ พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ด้วยการขจัด
อวิชชาออกไป เป็นการรู้เห็นธรรมทั้งหลายตามความเป็นจริง
แต่คนทั้งหลายยังคงไม่รู้ เพราะมีอวิชชาปิดบังไว้เช่นกัน พระพุทธเจ้า
ทรงให้ความรู้แก่คนเหล่านั้นเพื่อเขาจะได้ขจัดความไม่รู้ออกไป
แต่ทรงทำได้เพียงเปิดให้ดูเท่านั้น เขาดูแล้วจะได้รับประโยชน์จาก
ธรรมที่ทรงเปิดให้ดูหรือไม่ เป็นเรื่องของคนเหล่านั้นเอง ดูไปแล้ว
เหมือนกับกาลเวลาที่ผ่านไป คนจะได้รับประโยชน์จากกาลเวลาที่
ผ่านไปหรือไม่ กาลเวลาได้ให้โอกาสแก่คนทั้งหลายเสมอกัน แต่คน
กลับได้รับประโยชน์จากกาลเวลาที่มาถึงตนแตกต่างกัน

ธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงเปิดเผยให้ดูก็มีลักษณะอย่างนั้น
คนที่เรียนรู้ธรรมะระดับปริยัตินั้นมีมาก แต่คนที่ได้รับผลระดับ
ปฏิบัติกลับมีไม่มาก และที่ได้รับผลก็มีความยิ่งหย่อนไม่เหมือนกัน
และเป็นเช่นนั้นตลอดไป

๑๑๐ กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?

บอกทางแก่คนหลงทาง ชาวโลกทั่วไปนั้นตกอยู่ท่ามกลางความหลง

อย่างท่านอชิตมานพกราบทูลถามพระพุทธเจ้าว่า
“โลกคือหมู่สัตว์อันอะไรปิดบังเอาไว้ จึงหลงดู
อยู่ในที่มืด”

พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งตอบว่า
“โลกคือหมู่สัตว์อันอวิชาปิดบังไว้ จึงหลงดู
อยู่ในที่มืด

มีคนบางพวกที่หลงเอามากๆ จนกลายเป็นความประมาท
เผอเรอ ขาดความสำนึก พระพุทธเจ้าได้รับสั่งในลักษณะกระตัก
อย่างแรงว่า

“เมื่อโลกกำลังลุ่มโพลงอยู่เป็นนิตย์เช่นนี้ พวก
เธอจะมามัวเพลिनรีนเริงอะไรกันอยู่เล่า พวกเธอที่ถูก
ความมืดครอบคลุมไว้ ทำไมจึงไม่แสวงหาประทีป
ส่องทางเล่า”

พระพุทธเจ้าทรงค้นพบทางด้วยพระองค์เอง และทรงนำทาง
เหล่านั้นมาชี้บอกแก่คนผู้ต้องการจะเดินไปสู่จุดหมายปลายทาง
ทรงทำได้เพียงแต่ชี้บอกให้เท่านั้น ทรงรับรองว่า ถ้าเดินไปบน
เส้นทางสายนั้น ไม่เบี่ยงเบนออกไปนอกทาง บนเส้นทางจะพบ
สิ่งนั้นสิ่งนี้ไปตามลำดับ เมื่อถึงจุดหมายปลายทางแล้ว จะหลุดพ้น
จากความทุกข์อย่างแท้จริง ทรงบอกในฐานะของผู้ที่เดินไปถึงจุด
หมายปลายทางมาก่อนแล้ว คนที่ได้รับคำบอกกล่าวจากพระองค์
จึงต้องเดินไปเอง และจะได้พบอย่างที่พระองค์ทรงพบเมื่อเขาถึงจุด
หมายปลายทาง

ท่านที่เดินไปถึงจุดหมายปลายทางจึงเรียกว่า **อนุพุทธะ** คือ ท่านที่รู้ตาม เห็นตามพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงรู้เห็นอย่างไร ท่านเหล่านั้นก็รู้เห็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าทรงสมบรูณ์ด้วย พระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ พระมหากษณาคุณ พระอรหัตต์ อนุพุทธะเหล่านั้นก็ทำให้สมบรูณ์ด้วยปัญญาคุณ บริสุทธิคุณ กษณาคุณ ตามสมควรแก่ฐานะของท่าน

พระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาจึงเป็นคำสอนที่ไม่มี ความวิปริตเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น เราจึงพบว่า ในปฐมเทศนาคือ **พระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร** พระพุทธเจ้าทรงเริ่มที่ทางสอง สายคือ ทางที่ควรเดินกับทางที่ไม่ควรเดิน แม้ในเดี๋ยวนี้ก็มีสองสาย ต่อไปก็มีเช่นนั้น นั่นคือ

มิจฉามรรค คือ **ทางผิด** เริ่มจากความเห็นผิด เมื่อความ เห็นผิดแล้วต่อแต่นั้น ความคิดก็ผิด คำพูดก็ผิด การทำกิจการงานก็ผิด การเลี้ยงชีพก็ผิด ความพยายามก็ผิด การระลึกก็ผิด ความสงบจิต ก็ผิด ความรู้ก็ผิด แม้จะเข้าใจว่าตนหลุดพ้นแล้ว ก็คงเป็นความ หลุดพ้นในทางที่ผิด ซึ่งทางนี้ก็คือ ทางแห่งอกุศลที่มีรากเหง้ามา จากอวิชชานั้นเอง

สัมมามรรค คือ **ทางที่ชอบ** เริ่มต้นมาจากความเห็น ชอบ เมื่อความเห็นชอบแล้ว ความคิดก็ชอบ การพูดก็ชอบ การ ทำกิจการงานก็ชอบ การเลี้ยงชีพก็ชอบ การพยายามก็ชอบ การระลึก ก็ชอบ การตั้งจิตมั่นคงก็ชอบ ความรู้อันเป็นผลก็ชอบ เมื่อจิตหลุดพ้น ก็เป็นการหลุดพ้นในทางที่ชอบ เส้นทางเหล่านี้คือ กุศล อันเป็น อากาของ ความไม่โลภ ความไม่โกรธ ความไม่หลง ที่สืบเนื่องมา จากวิชา คือความรู้ สรุปลีกครั้งหนึ่งก็คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อัน ๑๑๒ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

เป็นไตรสิกขา หรือการไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้สมบูรณ์
การทำจิตให้่องแผ้ว นั่นเอง

ทางทั้งสองนั้น ในระดับศีลธรรมจรรยา ท่านเรียกว่า อกุศล
กรรมบถกับกุศลกรรมบถ ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้น ทรงแสดง
ไว้ในคราวนั้นอย่างไร ทางเหล่านั้นก็คงมีอยู่อย่างสมบูรณ์
ปัญหาสำคัญอยู่ที่คนซึ่งได้รับการชี้บอกทางจากพระองค์ ได้เดินไป
ตามเส้นทางที่ทรงชี้บอกให้หรือไม่เป็นสำคัญ ปัญหาทางศาสนาจึง
อยู่ที่ **“ผู้บอกทางมีอยู่ หนทางก็มีอยู่ แต่ผู้เดินไปตาม
หนทางไม่ค่อยจะมี เท่านั้นเอง”**

ใช่ พระพุทธเจ้าทรงชี้บอกไว้แล้วทั้งหนทางที่ควรดำเนินไป
และหนทางที่ควรงดเว้นไม่กราบไถ้ หนทางนั้นยังคงมีอยู่พร้อมทั้ง
สองทาง หนทางที่ควรงดเว้นไม่ควรเดินกลับมีคนเดินมากยิ่ง
แต่หนทางที่ทรงชี้บอกให้เดินไม่ค่อยมีคนยอมเดินไป ถ้าโลก สังคม
เป็นเช่นนี้แล้ว ใครเล่าจะเป็นผู้รับผิดชอบ ผู้บอกทาง หนทาง หรือ
คนเดินไปในทางที่ไม่ควรเดินแต่กลับเดินไปในทางที่ท่านห้ามมิให้เดิน

หงายของที่คว่ำไว้ ของที่เขาคว่ำไว้ นั้น สิ่งที่เราเห็นคือ
สิ่งที่ไม่ต้องการเห็น หรือไม่ได้รับประโยชน์จากการเห็น แต่ของที่เรา
จะได้รับประโยชน์จริงกลับอยู่อีกด้านหนึ่ง คือด้านที่คว่ำไว้ พระ
พุทธเจ้าทรงหงายของเหล่านั้นขึ้นมาให้ดู แต่ก็อีกแหละทรงทำ
ได้แค่หงายออกให้ดูเท่านั้น การจะได้รับประโยชน์จากของที่ทรง
หงายขึ้นให้ดูหรือไม่ คงอยู่ที่ผู้ที่ได้เห็นของนั้นว่า เขาจะสามารถ
แสวงหาประโยชน์ได้หรือไม่ ข้อนี้พึงดูตัวอย่างการปฏิบัติตนของ
คนในสมัยพุทธกาล ที่เน้นหนักไปทางแสวงหาความสุขทางเนื้อหนัง
และการทรมานตนจนได้รับความเดือดร้อน ที่พระพุทธเจ้าทรงเน้นว่า

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๑๑๓

เป็นทางที่ไม่ควรเดิน ในขณะที่เดียวกันก็ทรงหมายอีกด้านหนึ่งขึ้นมาให้ดู คือ ทางสายกลาง อันเรียกว่า อริยมรรค ทรงชี้บอกให้คนเดินไปทางสายนี้ ดูว่า ในแง่ของความเป็นจริงแล้วเป็นอย่างไร

ส่องประทีปในที่มืด เพื่อให้คนมืดดวงตาได้เห็นแสงสว่าง อุปมาข้อนี้ค่อนข้างโดดเด่นมาก เพราะในแง่ความจริงตามธรรมชาตินั้น การจะเห็นแสงสว่างได้ คนนั้นจะต้องมีตาดี หากตาบอดแม้จะมีการเปิดไฟอย่างไรเขาก็ไม่อาจเห็นแสงสว่าง หมายถึงถึงสิ่งที่ตนจะอาศัยแสงสว่าง ให้ได้เห็นสิ่งนั้นๆ ด้วย พระพุทธเจ้าในฐานะที่ทรงเป็นผู้อนุเคราะห์โลก ทรงอุบัติมา ทรงทำงานเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่คนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมาก เพื่อเป็นการอนุเคราะห์ต่อชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายนั้น ทรงทำงานในลักษณะส่องประทีปให้คนได้เห็นว่าจะอะไรเป็นเหตุของอะไร อะไรเป็นผลของอะไร

ซึ่งคำสอนทั้งหมดมาสรุปรวมลงที่หลักของอริยสัจ ๔ คือ ปัญหาที่เราจะต้องหาคำตอบว่า อะไร? ได้แก่ ทุกขสัจ สาเหตุของปัญหา ที่มีลักษณะเป็นกระบวนการ อันได้แก่ สมุทัยสัจ ที่จะต้องหาคำตอบว่า มาจากไหน?

ความไม่มีปัญหาในระดับต่างๆ จนถึงหมดปัญหาด้วย ประการทั้งปวง เป็นเป้าประสงค์ร่วมกันของคนที่รักสุขเกลียดทุกข์ ทั้งปวงที่จะต้องตอบคำถามว่า เพื่ออะไร? คือ นิโรธสัจ

หลักการ วิธีการ ที่จะขจัดสาเหตุของปัญหา และตัวปัญหา ที่คนจะต้องตอบคำถามให้ได้ว่า ทำอย่างไร? ทำที่ไหน? ทำโดยวิธีใด? และ ใครจะเป็นคนทำ? ตลอดถึง ทำเมื่อไร? อันเป็น มรรคสัจ ๑๑๔ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

หลักคำสอนเหล่านี้ครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนา แต่พระพุทธเจ้าทรงทำในฐานะเป็นผู้ชี้บอกให้ อย่างที่เรา นำมายกย่องสรรเสริญพระองค์ว่า

ชี้ทางบรรเทาทุกข์ และชี้สุขเกษมศานต์
ชี้ทางพระนฤพาน อันพ้นโศกวิโยคภัย

ความจริงในกระบวนการนี้ ทรงแสดงได้ด้วยพระองค์เอง ใน พระธรรมบท ความว่า

“ยอดแห่งหนทางคือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ, ยอดแห่งลัจจะคือ อริยลัจ ๔ ประการ, ยอดแห่งธรรม คือ ความปราศจากราคะ, ยอดแห่งมนุษย์คือ พระผู้เห็นแจ้ง มีหนทางนี้เท่านั้นไม่มีทางอื่น ที่จะนำไปสู่ความ บริสุทธิแห่งความเห็น พวกเธอจงเดินตามทางนี้เถิด ทาง สายนี้พญามารมักเดินหลงทางเสมอ

เมื่อพวกเธอเดินไปบนทางสายนี้ พวกเธอจะหมด ทุกข์ ทางสายนี้เราได้ชี้บอกไว้ หลังจากเราได้รู้วิธีถอน ถูกศรคือ กิเลส

พวกเธอจงเพียรพยายามใช้ความเพียรเถิด พระ ตถาคตเป็นเพียงผู้ชี้บอกทางเท่านั้น ผู้บำเพ็ญฌานเดิน ตามทางสายนี้ จะพ้นจากเครื่องผูกของพญามาร”

แม้จะมีการประกาศตนถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์กันแพร่หลาย แต่หากไม่สามารถปฏิบัติได้ตามเงื่อนไขที่ พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ ประทีปธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงส่องให้คง ไม่อาจขจัดความมืดภายในจิตได้

ดังนั้น เมื่อพระพุทธเจ้าทรงปรารภการแสวงหาที่พึงของคน ๒ ประเภท คือประเภทที่ขาดตาภายในคือ ปัญญา และมีตาภายในคือ ปัญญา ผลจากการแสวงหาของคนเหล่านั้นแตกต่างกันอย่างชัดเจน ความว่า

“มนุษย์ทั้งหลายเป็นอันมาก อันภักคฤคามแล้ว ย่อมยึดเอาภูเขาบ้าง อาราม และต้นไม้ที่เป็นเจดีย์บ้าง ว่าเป็นที่พึงที่ระลึก นั้นไม่ใช่ที่พึงอันเกษม นั้นไม่ใช่ที่พึงอันอุดม เขาอาศัยสิ่งนั้นเป็นที่พึ่งแล้วย่อมไม่พ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้

ส่วนผู้ใดถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ เห็นอริยสัจทั้ง ๔ ด้วยปัญญาอันชอบ คือทุกข์ ตัณหาอันเป็นแดนเกิดแห่งทุกข์ ความก้าวล่วงทุกข์ และอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ อันไกลจากข้าศึกให้ถึงพระนิพพาน ซึ่งเป็นที่ดับแห่งทุกข์

นี่เป็นที่พึงอันเกษม นี่เป็นที่พึงอันอุดม เขาอาศัยพระรัตนตรัยเป็นสรณะแล้ว ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้”

จากอุปมาดังกล่าว เมื่อเทียบเคียงกับหลักพระพุทธวจนะ ทั้งที่ยกมาและในที่อื่น เป็นการยืนยันว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเป็นเหมือนส่องประทีปในที่มืดเพื่อให้คนได้เห็นทาง แต่คนที่จะได้รับผลจากการส่องทางของพระพุทธเจ้า จะต้องเป็นคนที่ไม่บอด ที่สำคัญคือต้องมีปัญญาจักขุ ตาปัญญามากพอที่จะศึกษาพิจารณาและนำธรรมเหล่านั้นมาประพฤติปฏิบัติเท่านั้น เขาจึงจะได้รับประโยชน์จากพระธรรมอย่างแท้จริง แม้ว่าคนนั้นตาเนื้อจะบอด แต่ตา ๑๑๖ กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?

ใจคือปัญญาไม่บอดแล้ว ย่อมจะได้รับประโยชน์จากธรรมะเสมอ เราจึงพบว่า มีคนระดับพระอริยสาวกแม้ตาเนื่อบอด ในขณะที่ตาปัญญาท่านมีความสว่างไสว

ในบางแห่งท่านอุปมาพระรัตนตรัยเป็นเหมือนยาอันวิเศษ ซึ่งยาจะวิเศษอย่างไรก็ตาม หมอคงทำได้แต่เพียงบอกยา สั่งยา ให้เท่านั้น แต่ยาจะให้ผลจนสามารถขจัดอาการป่วยได้ คนป่วยจะต้องรับประทานยาตามที่หมอบอกไว้ ยาธรรมดานั้น เมื่อคนป่วยรับประทานแล้วอาจจะหายก็ได้ ไม่หายก็ได้ แต่ธรรมโอสถ ยาคือธรรม นั้น หากใจคนไม่บอดแล้วนำธรรมเหล่านั้นมาปฏิบัติตามหลักที่ทรงเน้นไว้เสมอว่า **ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติตามธรรมแล้ว** เขาจะต้องได้รับผลแห่งธรรมเหล่านั้นตามสมควร แก่การปฏิบัติเสมอ ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติโดยใครที่ไหน เมื่อไรก็ตาม

อีกประการหนึ่ง เมื่อเรามองโครงสร้างหลายๆ เรื่องที่ปรากฏในพระสูตร มีข้อที่น่าสังเกตบางประการที่ควรพิจารณา นั่นคือ การทำอะไรในลักษณะที่เป็นสูตรในลักษณะนี้ อย่างน้อยที่สุดก็เกิดในสมัยการทำสังคายนาของพระสังคีติกาจารย์ เช่น ตอนต้นพระสูตรจะมีข้อความเหมือนกันโดยมากกว่า “ข้าพเจ้า (คือพระอานนทเถระ) ได้สดับมาแล้วอย่างนี้ สมัยหนึ่ง...จากนั้นจะเล่ารายละเอียดนำความเบื้องต้น ข้อความจะไม่บอกกาลเวลาชัดเจนว่า พระสูตรนั้น ทรงแสดงในปีที่เท่าไรหลังจากทรงตรัสรู้ จะมีแต่คำว่า สมัยนั้น โดยสมัยนั้น ครั้งนั้นแล โดยสมัยนั้นแล เป็นต้น

ข่าวคราวเกี่ยวกับพระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ที่คนในท้องถิ่นนั้นๆ ได้ยินได้ฟังมา จะมีข้อความแนวเดียวกันอย่างที่พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๑๑๗

ปรากฏในกาลามสูตร ทำให้สังเกตได้ว่า แม้คนสมัยนั้นบางพวกจะ
ทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อพระพุทธศาสนา แต่ไม่มีข่าวในลักษณะ
บิดเบือนพระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า หากจะมีการกล่าวหาใส่ร้าย
จะสร้างเรื่องขึ้นมาเอง คนระดับคณาจารย์เจ้าลัทธิอย่างท่านสังยุต
เวลัญญบุตร ที่ปฏิเสธไม่ยอมไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ตามคำชักชวนของ
พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ แต่ท่านก็ยอมรับพระคุณของ
พระพุทธเจ้า การปฏิเสธของท่านเป็นเรื่องของคนที่เชื่อมั่นว่า

*คนโง่ๆ ในโลกยังมีมาก และมากกว่าคนฉลาด
เสียด้วย คนฉลาดๆ จะไปเฝ้าพระพุทธเจ้ากัน แต่คนโง่ๆ
ก็คงมาหาท่านกันต่อไป ท่านก็อยู่ของท่านได้เท่านั้นเอง*

ตอนสุดท้ายของพระสูตร ในกรณีที่คนฟังได้เข้าเฝ้าพระพุทธ
เจ้าเป็นครั้งแรก จะมีการสรรเสริญพระธรรมเทศนาในแนวเดียวกัน
ที่สำคัญคือ การแสดงตนเป็นอุบาสกอุบาสิกานั้น กลายเป็นแบบที่
ใช้สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน เพียงแต่ปรับคำบางคำให้เหมาะสมแก่
กาลเวลานั้น ที่แปลกไปยิ่งกว่านั้นคือ แม้แต่คำดำ ปรากฏว่าคนใน
สมัยนั้นมีคำดำอยู่ด้วยกัน ๓ ชุด และค่อนข้างไปทางแสดงสถานะของ
คนด้วย คือคนชั้นต่ำ คนชั้นกลาง และคนชั้นสูงจะมีคำดำไม่เหมือนกัน

*คนชั้นต่ำ จะมีคำดำที่กล่าวหาในสิ่งที่ไม่เป็นความจริงล้วนๆ
มืออยู่ ๑๐ คำดำคือ*

*เจ้าเป็นโจร เป็นคนพาล เป็นคนหลง เป็นโค เป็นลา
เป็นอูฐ เป็นสัตว์นรก เป็นสัตว์ดิรัจฉาน ตายไปไม่เกิดดี ตาย
ไปต้องตกนรกเท่านั้น*

*คนชั้นกลาง แม้แต่คำดำในหมู่นักบวชบางพวกไม่ใช้คำหยาบ
ดังนั้น แต่จะมองในแนวเปรียบเทียบ ท่านเรียกว่าเป็น ทุพภาษิต
๑๑๘ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?*

คือพูดไม่ดี ในกรณีที่เป็นการล้อ โดยพูดกระทบ ขาดติ ชื่อ โคตร
การทำงาน ศิลปะ โรค รูปร่าง ผิวพรรณ กิเลส ความผิด ความ
ประมาท เช่น สูงเหมือนเปรด ดำเหมือนกา เป็นต้น

ยังมีคำด่าอีกกลุ่มหนึ่ง มีด้วยกันทั้งหมด ๘ คำ เป็นคำด่าของ
คนระดับผู้ดี นักปราชญ์ ฟังแล้วสามารถตีความได้หลายนัย
เวรัญชพรหมณ์เคยด่าพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงรับว่าเป็น
ความจริง แต่ทรงอธิบายความหมายเสียใหม่ทำให้เวรัญชพรหมณ์
บังเกิดศรัทธาเลื่อมใส ความหมายที่เป็นคำด่าคือ มีรูปไม่เป็นรส ไม่มี
สมบัติผู้ดี กล่าวการไม่กระทำ กล่าวการขาดสูญ เป็นผู้รังเกียจ
เป็นคนมักกำจัด เป็นผู้ทำลาย ไม่รู้จักหยุดจักเกิด

คำด่าเหล่านี้พระพุทธเจ้าทรงให้ความหมายใหม่ว่า

**ไม่ยินดีในรสแห่งกามคุณ ทรงสละกามคุณ
ได้หมด กล่าวการไม่ทำบาป กล่าวถึงการขาดสูญ
ของกิเลส เป็นผู้ขจัดความชั่ว เป็นผู้ทำลายทุจริต
ทางกาย วาจา ใจ และไม่เกิดในภพอีกต่อไป
เพราะได้ทำลายกิเลสอันเป็นเหตุให้ต้องเกิดอีกหมด
แล้ว**

การแสดงตนเป็นอุบาสก อุบาสิกานั้น เป็นการแสดงให้เห็น
ถึงศรัทธาของท่านเหล่านั้น หลังจากได้ฟังพระธรรมเทศนาที่ทรง
มีอุบายวิธี และทรงแสดงเหมาะสมสอดคล้องแก่พื้นฐานของท่าน
เหล่านั้น แต่ความเป็นอุบาสกอุบาสิกานั้น หาได้หยุดอยู่เพียงการ
ประกาศตนเท่านั้นไม่ แท้ที่จริงพระพุทธเจ้าทรงแสดงคุณสมบัติ
ของความเป็นอุบาสก อุบาสิการะดับมาตรฐาน ที่ทรงใช้คำว่า
อุบาสกแก้ว อุบาสิกาแก้ว ไว้ ๕ ประการคือ

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ๑๑๓

๑. **ศรัทธา มีศรัทธา** คือความเชื่อมั่นในพระพุทฺธคุณทั้ง ๓ ประการ และเป็นความเชื่อที่มีกำลังมากพอ สามารถขจัดความรู้สึกไม่เชื่อในพระพุทฺธคุณออกไป

๒. **สีลา มีศีล** คือเจตนาที่เกิดขึ้นแล้ว ตั้งใจดเว้นไม่ล่วงละเมิดในบทบัญญัติของศีลทั้ง ๕ ประการเป็นหลัก มีการสำรวมระวังจนการเคลื่อนไหวของตนเป็นปกติอยู่ด้วยศีล ๕ ประการนั้น นำความเย็นกาย เย็นใจ สงบระงับภัยอันตรายลงไปได้

๓. **ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกกรรม ไม่เชื่อมงคล** คือมุ่งหวังผลจากการกระทำและการงาน ไม่มีวโรหิโศก รอดวง การดลบันดาลจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดถึงเครื่องรางของขลัง ที่มีการปลุกเสกกันจนให้เกิดความเชื่อว่า ขลัง ศักดิ์สิทธิ์

๔. **ไม่แสวงหาทักษิณายบุคคลภายนอกจากคำสอนนี้** คือไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา อันเป็นการสะท้อนของศรัทธาข้อแรก เพราะเมื่อมีความเชื่อในพระคุณของพระพุทธเจ้า จะต้องเชื่อในคุณของพระธรรม และคุณของพระสงฆ์ ทำให้เชื่อว่าพระสงฆ์ที่ท่านปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติสมควรนั้น เป็นเนืองนาบุญของโลก ที่ไม่มีเนืองนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า ดังที่มีการสวดสาธยายสรรเสริญกัน

๕. **กระทำการสนับสนุนในพระพุทธศาสนาเป็นเบื้องต้น** ด้วยปัจจัย ๔ ตามกำลังทรัพย์ และกำลังศรัทธาที่ตนสามารถทำได้

ในขณะที่เดียวกันท่านที่กอบปรีย์ด้วยคุณสมบัติเหล่านี้ ยังสะท้อนให้เห็นความศรัทธาของท่านที่มีต่อพระรัตนตรัย ให้ปรากฏเป็นความเคลื่อนไหวที่อยู่ในแวดวงของพระรัตนตรัย ๗ ประการ คือ ๑๒๐ กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?

๑. ไม่ขาดการเยี่ยมเยียนพบปะพระภิกษุสงฆ์
๒. ไม่ละเลย ทอดทิ้งการฟัง การสนทนาธรรม
๓. พยายามศึกษาพัฒนาตนด้วยการปฏิบัติศีลให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
๔. มีความเคารพ นับถือ ศรัทธาในพระสงฆ์ทุกลำดับชั้นและวัย
๕. ขณะฟังธรรม ไม่ได้ฟังด้วยความตั้งใจจะจับผิด คอยเพ่งโทษ ตีเตียนผู้แสดง
๖. ไม่แสวงหาผู้ที่ควรแก่การรับทานนอกหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา
๗. กระทำการสนับสนุนในพระพุทธศาสนานี้ เป็นเบื้องต้น ขวดยขวายให้การสนับสนุนในพระพุทธศาสนานี้เป็นเบื้องต้น ขวดยขวายให้การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าจึงเป็นการแสดงสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีการเกื้อกูล อำนวยความสุขให้แก่ผู้มีศรัทธาเสมอไป ไม่ว่าจะในกาลใดๆ ก็ตาม

มองจากต้น จนถึงปลายให้ประจักษ์

ดังได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้นว่า กาลามสูตร ที่มีการนำมาอ้างกันนั้น เป็นการเน้นย้ำเพียงข้อที่ไม่ควรถือเอา ๑๐ ข้อ โดยไม่ได้พูดให้กระจ่าง มีความต่อเนื่อง สิ่งตั้งถามจึงถูกนำไปใช้สร้างความสับสนแก่คนบางพวกไม่น้อยเลย จึงน่าจะพิจารณาทบทวนโดยสรุปอย่างมีเหตุผลตามคุณลักษณะของความเป็นชาวพุทธ ที่แปลว่าเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน กันดูตามลำดับ

๑. พระธรรมเทศนาพระสูตรนี้ เป็นพระธรรมเทศนาที่ทรงแสดงคล้อยตามพื้นฐานของผู้ฟัง ตามหลักการเทศน์ของพระพุทธเจ้า ๓ ประการ คือ

ทรงแสดงธรรมเพื่อให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริงในสิ่งที่เขาควรรู้ควรเห็น และสามารถรู้สามารถเห็น

ทรงแสดงธรรมมีเหตุที่ผู้ฟังคิดตาม พิจารณาตาม ปฏิบัติตามแล้วจะเห็นจริงได้

ทรงแสดงธรรมที่อัศจรรย์ คือผู้ปฏิบัติตามจะ^๑ได้รับ ผลตามสมควรแก่การปฏิบัติของเขาเสมอ

๒. เนื่องจากกาลามชนมีประสบการณ์ตรงจากการฟัง การเห็น มาพอที่จะนำมาคิดได้ ตามได้ จึงทรงเริ่มแสดงที่จินตามยปัญญา ทำนองเดียวกับที่ทรงแสดงอนัตตลักษณะสูตรแก่พระปัญจวัคคีย์ ๑๒๒ กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?

เราไม่สามารถสอนเรื่องไตรลักษณ์แก่คนทุกคนฉันใด การนำเอาข้อที่ไม่ควรถือเอาไปพูดเป็นการทั่วไปไม่ได้เช่นเดียวกัน ฉะนั้น

๓. ในชีวิตจริงของคนเรานั้น ไม่มีใครสามารถใช้ปัญญา ตัดสินทุกสิ่งทุกอย่างได้ เพราะความจำกัดของกาลเวลา สถานที่ ภูมิปัญญา ประสบการณ์ของตน ชีวิตคนส่วนใหญ่ในแต่ละวัน จึงมักไปทางใช้ความเชื่อต่อคน ต่อแหล่งที่ควรแก่การเชื่อถืออยู่เป็นจำนวนมาก และคนที่ควรเชื่อถืออยู่เป็นจำนวนมาก และคนที่ควรเชื่อถือ แหล่งที่ควรแก่การเชื่อถือ ข้าราชการที่ควรแก่การฟังแล้วเชื่อไปได้เลย ก็มีในแต่ละวันหาไม่น้อย เช่น บางครั้งเราหลงทางอาจจะถามเด็กแถวนั้นเขาก็ได้ และเธอก็บอกได้ถูกเสียด้วย เหตุผลที่น่าเชื่อจึงไม่ได้อยู่ที่ความเป็นเด็ก แต่อยู่ที่ความเป็นเด็กซึ่งเจริญเติบโตอยู่ในถิ่นนั้นๆ เป็นสำคัญ เราจึงสามารถใช้ความเชื่อเป็นหลักได้ในหลายๆ กรณี

๔. จากพระพุทธดำรัสที่ทรงตรัสว่า

“อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบๆ กันมา, อย่าปลงใจเชื่อตามข่าวเล่าลือ, อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรก, อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান, อย่าปลงใจเชื่อด้วยคิดตรองตามแนวเหตุผล, อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับความเห็นที่เพิ่งพินิจไว้, อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าเป็นไปได้, อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่าท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา”

ทั้ง ๑๐ ข้อนี้ ไม่ได้ทรงประทานเหตุผลไว้ว่า ทำไมจึงไม่ควรปลงใจเชื่อ เพราะไม่ใช่ประเด็นหลักที่มีพระประสงค์จะทรงเน้นย้ำประเด็นหลักของพระสูตรไปอยู่ที่การให้พิจารณาตรวจสอบ ผลต่อ

มองจากต้นจนถึงปลายให้ประจักษ์ ๑๒๓

เนื่องจากความโลภ ความโกรธ ความหลง และตัวของความโลภ
ความโกรธ ความหลงเองกับตัวความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง สถานะ
ผลกระทบที่สืบเนื่องมาจากความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง เป็นหลัก

ในขณะที่เดียวกัน เมื่อเรามองไปที่พระสูตรซึ่งมีพระประสงค์
จะอธิบายเรื่องเหล่านี้ อย่างในจังกีสสูตรที่ยกมาไว้ในตอนต้น ๕
ประการ คือ **สัทธา ความพอใจ การฟังตามกันมา การตรึก
ตามอาการ และการที่สิ่งเหล่านั้นเข้ากันกับสิ่งที่ตนเพิ่ง
พินิจไว้** ในที่นั้นทรงให้เหตุผลว่า แหล่งที่มาของการรับรู้ทั้ง ๕
ประการนี้ บางอย่างก็เป็นความจริง บางอย่างก็ไม่จริง จึงไม่ควรไป
ยึดมั่นว่า อย่างนี้เท่านั้นถูกต้อง อย่างอื่นไม่ถูกต้อง

เมื่อมองจากการรับรู้ในชีวิตประจำวัน จนนำไปสู่การตัดสินใจ
ใจเชื่อมั่น ที่มาของการเรียนรู้ทั้ง ๑๐ ประการนั้น มีไม่น้อยเลยที่เป็น
เป็นความจริง แต่มีไม่น้อยเหมือนกันที่ไม่จริงหรือจริงไม่ทั้งหมด
แต่ที่แน่นอนคือ ที่มาของการรับรู้ทั้ง ๑๐ ประการ นั้นคือ “ข้อมูล”
ที่จะนำไปสู่การสืบสวน ค้นคว้า วิจัย การตัดสินใจ ตลอดถึงการ
แสวงหาประโยชน์จากสิ่งที่ตนรับรู้มา จากแหล่งทั้ง ๑๐ ประการนั้น

ตัวอย่างที่เห็นได้ง่ายๆ คือ ชาวกาลามะที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้า
นั้น แรงผลักดันให้มาไม่ใช่ปัญญาเป็นหลัก แต่ข้อมูลที่ท่านเหล่านั้น
ใช้มาเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจมาเฝ้าท่านนั้นคือ

*ข่าวลือที่เล่าสืบๆ กันมา เกี่ยวกับพระพุทธประวัติ ความ
เป็นมา พระคุณของพระพุทธเจ้านั่นเอง*

แม้การตัดสินใจว่า การได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าซึ่งมีพระคุณ
อย่างนั้นเป็นการดี ข้อมูลที่ใช้ก็เป็นข่าวลืออีกเช่นกัน พระสูตรในโครง
สร้างเช่นนี้มีมากนักในพระพุทธศาสนา

๑๒๔ กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?

๕. การไปตีความ แปลความว่า “มา ปิฎกสมุปทานน
ว่า อย่าปลงใจเชื่อ โดยการอ้างพระไตรปิฎก นอกจากจะ
เป็นการแปล การตีความ ที่ละเลยความจริงในแง่ของประวัติ
ศาสตร์แล้ว ยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงการขาดความเคารพในพระ
สัมมัตถธรรม คือพระปริยัติสัมมัตถธรรม ทำให้การประกาศตนถึงพระธรรม
ว่าเป็นสรณะมีปัญหาว่า เป็นคำประกาศที่เกิดจากใจศรัทธาต่อพระ
รัตนตรัยจริงหรือไม่อีกด้วย

๖. เนื่องจากแหล่งเรียนรู้ทั้ง ๑๐ ประการ ที่ทรงยกมานั้น
เพื่อสอนแก่คนที่มีประสบการณ์ตรงมามากพออย่างชาวกาลามะ
แต่ละข้อที่ทรงเริ่มต้นด้วยคำว่า “อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกัน
มา” เป็นต้นนั้น โดยความหมายที่แท้จริงจึงน่าจะใช้คำว่า “อย่าปลง
ใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา” เท่านั้น หรือเพียงอย่างเดียวเท่านั้น
แต่ให้ใช้ปัญญาพิจารณาให้ดีเสียก่อน ในขณะที่เดียวกันแหล่งที่มา
ของการเรียนรู้ทั้ง ๑๐ ประการนั้นเอง สามารถเชื่อได้ทันที หากจะ
พิจารณาก็พิจารณาที่ต้นตอของเรื่องนั้นๆ ซึ่งมักจะมี ความเชื่อใน
ความดีของท่านเหล่านั้นเป็นฐาน เช่นการเชื่อพระรัตนตรัยของพุทธ
ศาสนิกชน เชื่อพ่อแม่ของลูกๆ เชื่อครูอาจารย์ของศิษย์ เชื่อผู้บังคับ
บัญชาของผู้ใต้บังคับบัญชา เชื่อรัฐบาลของราษฎร เป็นต้น สรุป
แล้วทั้งหมดไม่ใช่ข้อยุติว่า ถูกต้องเสมอไป แต่ไม่ใช่ข้อยุติว่าไม่จริง
เสมอไป

๗. ในกรณีของความโลภ ความโกรธ ความหลง และความ
ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลงนั้น ในส่วนที่เป็นอกุศล มีโทษ และไม่เป็น
ประโยชน์ มีความทุกข์ ความเสื่อม วิญญูชนดิเตียน มีความเป็น
จริงสากล คืออกุศลธรรมเหล่านี้ หากเกิดขึ้นภายในใจใครก็ตาม
มองจากต้นจนถึงปลายให้ประจักษ์ ๑๒๕

ปริมาณมากจนล้นออกมาข้างนอก เขาจะต้องทำทุจริตทางกาย ทางวาจาแน่นอน เพียงแต่ว่าจะรุนแรงหรือไม่รุนแรงเท่านั้น

ในส่วนของความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง ก็เป็นกุศลธรรม เป็นบุญ เป็นประโยชน์ ใครมีคุณธรรมเหล่านี้มากๆ ย่อมทำสิ่งที่ เป็นสุจริตทั้งทางกาย วาจา มีผลเป็นความเจริญ ความสุข ความสงบ วิญญูชนยกย่องสรรเสริญ จนถึงตายไปแล้วไปบังเกิดในสุคติ กุศล ธรรมเหล่านี้ไม่ว่าจะเกิดขึ้นแก่ใครในสวนใดของโลก ในยุคสมัยใด อกุศล กุศล ที่ทรงแสดงในส่วนของรากเหง้าฝ่ายละ ๓ จึงเป็นความ จริงสากลครอบคลุมใจคน สัตว์ ให้มีพฤติกรรมตามอาการของกุศล อกุศลเหล่านั้นตลอดมาและตลอดไป และไปสอดคล้องกับหลัก คำสอนในส่วนอื่น เช่น สมุทัย มรรค บาบ บุญ ละความชั่ว ประพฤติความดี ความชั่วความดี คนชั่วคนดี ความสุข ความทุกข์ นรก สวรรค์ ความเสื่อม ความเจริญ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำ กุศลให้สมบูรณ์ การทำจิตให้ผ่องแผ้ว ฝ่ายไม่ดีจะเชื่อมโยงกับ อกุศลตลอด ฝ่ายดีเชื่อมโยงกับกุศลตลอด เพราะฉะนั้น จุดเน้นจริงๆ ในพระสูตรนี้ จึงอยู่ที่การพิจารณาตรวจสอบ โทษของความโลภ ความโกรธ ความหลง และความดีของความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง เป็นหลัก หาใช่ข้อที่ไม่ควรถือเอา ๑๐ ประการไม่

พระอาจารย์ผู้ทำสังคายนาพระธรรมวินัย จึงจัดไว้ในฝ่าย ของพระสูตรกลุ่มติกนิบาต อังคุตตรนิกาย ที่มีธรรมเพียง ๓ ข้อ หา ได้บรรจุไว้ในทสกนิบาต อังคุตตรนิกาย ซึ่งประกอบด้วยองค์ธรรม ๑๐ ข้อไม่

๘. ประเด็นหลักอีกประเด็นหนึ่งที่มีพระพุทธประสงค์ให้จับ เป็นหลักเอาไว้ นั่นคือ พรหมวิหาร ๔ เป็นคำสอนที่ต้องการให้คน ๑๒๖ กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร?

ยึดมั่นอยู่ที่ความดี หลังจากมีความเข้าใจโทษของอกุศล และคุณของกุศลมาแล้ว จะมั่นใจในสิ่งที่ตนเข้าใจหรือไม่มั่นใจก็ตาม ให้จับหลักคือ การทำความดีไว้ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ที่ทรงยกมาแสดงว่า เป็นหลักการปฏิบัติของพระอริยสาวกในพระพุทธศาสนานั้น เมื่อบุคคลให้บังเกิดขึ้นภายในใจตนได้ สิ่งที่เขาสามารถสัมผัสได้ในขณะนั้น คือ ความสงบเย็นภายในใจ ที่เกิดจากพลังของเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

ในขณะเดียวกัน ความพยาบาท ความรักทางเพศ ความคิดเบียดเบียน ความโศก ความริษยา การต้องการมีส่วนร่วม ความรัก ความชัง อคติ ได้ถูกพลังของคุณธรรมทั้ง ๔ ประการนั้น ทำหน้าที่ขจัดออกไปจากใจของเขาด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่า หลักที่ทรงประทานไว้นั้น มีทั้งการละความชั่วและประพฤติกความดีไปในขณะเดียวกัน โดยความดีคือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขานั้นเอง ทำหน้าที่ขจัดความชั่วที่ตรงกันข้ามกับตนโดยตรง และความชั่วอื่นโดยอ้อม เช่น เมตตา ทำหน้าที่ขจัดพยาบาทโดยตรง และทำหน้าที่ขจัดความกำหนัดด้วยอำนาจความใคร่ในระดับต่างๆ ทางอ้อม แม้เมตตาเพียงข้อเดียวเท่านั้น ก็สามารถทำหน้าที่คุ้มครองโลกให้ชาวโลกอยู่ร่วมกันโดยปกติสุขได้

๙. ความอุ່นใจ ๔ ประการที่แปลจากพระสูตรนั้น สำนวนเป็นบาลีมากไปหน่อย เมื่อเรามองในแง่ของการทำความเข้าใจทางเนื้อหาแล้ว คือ

- หากคนมีจุดยืนอยู่ที่การทำความดี ซึ่งในที่นี้ทรงเน้นที่พรหมวิหาร ๔ ประการนั้น ไม่ว่าจะมีความเชื่อเรื่องกรรมดี เรื่องกรรมชั่ว เรื่องนรก สวรรค์ หรือไม่ก็ตาม ขอให้มีความจุดยืนที่การมองจากต้นจนถึงปลายให้ประจักษ์ ๑๒๗

ทำความดีเท่านั้น จะปลอดภัยด้วยประการทั้งปวง ไม่ว่าจะกรรม ผลกรรม การที่สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของๆ ตน นรก สวรรค์ จะมีอยู่หรือไม่ก็ตาม แต่ผลที่เราเห็นได้ชัดเจนคือ เราได้ทำดี เราได้เป็นคนดี เราได้มีความสุข เราได้ประสบความสำเร็จ เราได้เกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับแก่คนอื่น ๆ ในปัจจุบัน แม้ชาติหน้าจะไม่มี ผลกรรมจะไม่มี นรกสวรรค์จะไม่มี ก็ไม่มีปัญหา อะไร เพราะความสุขอันเป็นผลที่ทุกคนต้องการนั้น เราได้รับแล้วในขณะนั้นๆ จากจุดนี้สามารถสร้างประโยชน์เป็นสมมติฐาน ที่ถ่ายทอดการทำ ความเข้าใจดังนี้

- หากใจเรามีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา หรือพูดง่ายๆ ว่า มีจุดยืนที่การทำ ความดี แม้ว่าจะกรรมผลกรรมไม่มี นรกสวรรค์ไม่มี เมื่อเราทำความดีในปัจจุบัน เราก็อยู่ดีมีสุขในปัจจุบันแล้ว หากผลบุญผลบาปมี นรกสวรรค์มี หลังจากตายไปแล้ว ด้วยผลแห่งความดีที่ได้ทำไว้จะช่วยให้เราได้บังเกิดในสวรรค์

ดังที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ คำว่า

“เป็นผู้ชนะทั้ง ๒ โลก คือโลกนี้และโลกหน้า”

- หากคนไม่ยอมรับเรื่องของกรรม เรื่องผลของกรรม เรื่อง นรกสวรรค์ พร้อมทั้งจะทำบาปไปตามแรงผลักดันของความโลภ ความโกรธ ความหลง แม้ความเชื่อของเขาจะเป็นจริง แต่จากความประพฤตินั้นเป็นทุจริตนั้น จะทำให้ตนเดือดร้อนในชาติปัจจุบัน อย่างอาชญากรรมทั้งหลาย ความประมาททั้งหลาย ที่ออกมาในรูปของความพิบัติ เดือดร้อน ติดคุกติดตะราง เป็นความเดือดร้อนที่คนชั่วจะต้องได้รับในปัจจุบัน แม้ นรกสวรรค์จะไม่มี ชาตินี้เขาก็ ๑๒๘ กาลามสูตร พูดไว้ได้อย่างไร?

เดือดร้อน นอนเป็นทุกข์ มีเวรภัยที่เขาประสบได้ด้วยตนเองแล้ว หากนรกสวรรค์ผลบาปมี คนที่ทำบาปยอมตกรกไปตามแรงบาป ที่ตนได้ทำไว้ แสดงว่า **คนทำชั่วเป็นผู้ที่พ่ายแพ้ในโลกทั้งสอง**

ดังนั้น การทำความดี แม้เราจะไม่ค่อยเชื่ออะไรมากนักก็ตาม แต่เป็นการเสริมสร้างพัฒนาตนให้ได้รับผลเป็นความสุขความเจริญ ที่สามารถพิสูจน์ได้ ทดสอบได้ด้วยตนเอง และศึกษาติดตามจาก ชาวคราวได้เสมอ คนที่รักตน ถนอมตน รู้ว่าตนเป็นที่รักของตนจริงๆ แล้ว ควรทำความสวัสดิให้แก่นตนด้วยการ

- งดเว้นการกระทำ การพูด แม้ความคิดในทางที่ทำตนเอง ให้เดือดร้อน และชักชวนคนอื่นให้ทำเช่นนั้น

- งดเว้นการทำคนอื่นให้เดือดร้อน และชักชวนคนอื่นให้ทำเช่นนั้นด้วย

- พยายามทำสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่นตน คน และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตน และชวนคนอื่นให้ประพฤติกระทำเช่นนั้นด้วย

เมื่อกระทำได้เช่นนี้ ชื่อว่า สามารถทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ เกื้อกูล แก่นตน และคนอื่นด้วยความไม่ประมาท ตามพระพุทโธวาท ที่พระพุทธเจ้าทรงประทานไว้ก่อนการเสด็จดับขันธปรินิพพานของ พระองค์

ก่อนที่จะยุติเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกาลามสูตร ท่านผู้ศึกษาสนใจ น่าจะได้ศึกษา พิจารณา ทบทวนพระพุทธดำรัสที่เป็นพระพุทธร วจนะโดยตรง ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักกรรม สังสารวัฏ เพื่อเป็นหลัก ในการคิด การน้อมใจเชื่อ ตามสมควรแก่กำลังแห่งความเชื่อ ความ เพียร สติ ความมั่นคงทางใจ ปัญญา ของแต่ละท่านที่สามารถใช้ได้ ตามสมควรแก่กรณีนั้นๆ

มองจากต้นจนถึงปลายให้ประจักษ์ ๑๒๓

โดยข้อความทั้งหมดจะนำมาจากพระธรรมบท ซึ่งส่วน
ใหญ่จะมีการเผยแพร่กันมากในหมู่พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ดังต่อไป
นี้

- ใจเป็นผู้นำสรรพสิ่ง ใจเป็นใหญ่ สรรพสิ่ง
สำเร็จมาจากใจ ถ้าพูดหรือทำสิ่งใดด้วยใจชั่ว ความ
ทุกข์ย่อมติดตามตัวเขา เหมือนล้อหมุนเต้าตามเท้าโค
ถ้าพูดหรือทำสิ่งใดด้วยใจบริสุทธิ์ ความสุขย่อม
ติดตามเขา เหมือนเงาติดตามตน

- คนทำชั่วย่อมเดือดร้อนในโลกนี้ คนทำชั่ว
ย่อมเดือดร้อนในโลกหน้า คนทำชั่วย่อมเดือดร้อน
ในโลกทั้งสอง เมื่อคิดได้ว่าตนทำแต่กรรมชั่ว ตายไป
บังเกิดในทุกข์ยิ่งเดือดร้อนหนักขึ้น

- คนทำดีย่อมร่ำรวยในโลกนี้ คนทำดีย่อมร่ำรวย
ในโลกหน้า คนทำดีย่อมร่ำรวยในโลกทั้งสอง คนทำดี
ย่อมร่ำรวยเบิกบานใจยิ่งนัก เมื่อมองเห็นแต่กรรม
บริสุทธิ์ของตน

- คนทำดีย่อมสุขใจในโลกนี้ คนทำดีย่อมสุขใจ
ในโลกหน้า คนทำดีย่อมสุขใจในโลกทั้งสอง เมื่อคิด
ได้ว่าตนทำแต่บุญกุศล ย่อมสุขใจ ตายไปบังเกิดใน
สุคติแล้ว ย่อมสุขใจยิ่งขึ้น

- กรรมใดทำแล้วทำให้เดือดร้อนในภายหลัง
อีกทั้งทำให้ร้องไห้หน้าตานองหน้ารับสนองผลของ
การกระทำกรรมนั้นไม่ดี

- กรรมใดทำแล้วไม่เดือดร้อนใจในกาลภายหลัง ทั้งผู้กระทำก็เบิกบานสำราญใจ ยามได้เสวยผลของการกระทำกรรมนั้นดี

- กรรมชั่วที่ทำแล้วยังไม่ให้ผลทันทีทันใด เหมือนนมรีดใหม่ๆ ไม่กลายเป็นนมเปรี้ยวในทันที แต่มันจะค่อยๆ เฒ่าผลาญผู้กระทำในภายหลัง เหมือนไฟไหม้แกลบ

- ถ้าหากจำเป็นต้องทำชั่วไซ้รู้ก็ไม่ควรทำบ่อยนัก และไม่ควรพอใจในการทำชั่วนั้น เพราะการสะสมบาปจะนำความทุกข์มาให้

- ถ้าหากทำความดีก็ควรทำบ่อยๆ ควรทำความพอใจในการทำความดีนั้น เพราะการสะสมความดีนำสุขมาให้

- เมื่อบาปยังไม่ส่งผล คนชั่วก็เห็นว่าเป็นของดี ต่อเมื่อมันเผด็จผลเมื่อใด เมื่อนั้นแหละเขาจึงจะเห็นผลของความชั่ว

จากพระพุทธรูปดำรัสที่ยกมาเป็นตัวอย่างนั้นจะเห็นว่า ทรงแสดงเรื่องของความดีกับความชั่ว ที่ส่งผลให้แก่ผู้กระทำ ในปัจจุบัน ที่ทุกคนสามารถตรวจสอบด้วยตนเองได้เสมอ แต่ผลแห่งความดี ความชั่ว ที่อำนวยให้คนทำดี ทำชั่ว จะต้องได้รับผลในชาติหน้านั้น ขอเพียงแต่อาศัย

ความเชื่อในพระคุณของพระผู้มีพระภาคเจ้า

ความเชื่อในพระปัญญาของพระพุทธเจ้า

มองจากต้นจนถึงปลายให้ประจักษ์ ๑๓๑

ความเชื่อในพระบิสุทธิ์ของพระพุทธเจ้า
ความเชื่อในพระมหากรุณาของพระพุทธเจ้า
อย่างที่หลวงพ่อก่อนหนึ่งมีคนไปถามท่านเรื่องนรก สวรรค์ว่า
มีจริงหรือไม่ ท่านตอบว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า มี ข้าคิด
ว่าพระพุทธเจ้า คงไม่โกหกเรานะ

ด้วยความเชื่อเพียงเท่านี้สามารถเป็นหลักใจ คำจุนใจให้มี
ความมั่นคง ในการละบาป บำเพ็ญบุญ จนสามารถลิขิตชีวิตของ
ตนได้ สามารถลดละความเชื่อที่ขาดเหตุผลลงไปได้มาก อย่างที่
โบราณท่านกล่าวไว้ว่า

อันความผิดพลาดพลั้งทั้งหลายแล้ว

ไซ้ดวงดาวในท้องห้องเวหน

มาเกี่ยวข้องพ้องพานบันดาลดล

แท้จริงผลของกรรมเราทำเอง

ควรตระหนักว่า ศรัทธากับปัญญา นั้น เป็น
หลักในการตัดสินใจ ในการรับรู้ทั้งหลาย

ช่วงใดจะเน้นอะไรเป็นหลัก ควรเลือกใช้
ให้เหมาะสมแก่กรณีนั้นๆ ในจุดใดที่สามารถ
ใช้ร่วมกันได้ ในจุดนั้นความถูกต้องจะมากยิ่งขึ้น
ความสมบูรณ์ในการเรียนรู้จะมีมากยิ่งขึ้น เพราะ
ศรัทธาเป็นเพื่อนคู่ใจของคน และ ชีวิตที่
อยู่ด้วยปัญญา เป็นชีวิตที่ประเสริฐเสมอ